

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Diplomová práce

2022

Bc. Lenka Urbanová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce
Studijní program Sociální politika a sociální práce

Diplomová práce
Úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show

Autor: Bc. Lenka Urbanová

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, PhD.

Hradec Králové 2022

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Lenka Urbanová

Studium: U2071

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show**

Název diplomové práce Role of social work in families who attended reality show
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat problematikou vlivů odvysílání reality show na rodiny s dětmi, a prací sociálního pracovníka, který se s takovou rodinou setká. První část práce bude věnována legislativě týkající se sociálně právní ochrany dětí a ochraně osobních údajů. Ve druhé části popíše strategii tvorby mediálních pořadů tohoto typu. Výzkumné šetření se bude zabývat vlivy odvysílání reality show na rodinu s dětmi, a práci sociálního pracovníka s takovou rodinou. Využity budou kvalitativní metody.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN isbn:978-80-246-3336-7. HUK, Jaroslav, 2008. Sociologie médií: (žurnalisté, politici a ti ostatní). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-65-5. BURTON, Graeme. Úvod do studia médií. Brno: Barrister & Principal, 2001. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-67-6. JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Masová média. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0771-9. GLUMBÍKOVÁ, Kateřina. Reflexivita v sociální práci s rodinami. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1381-1. MIŠOVIČ, Ján. Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor. Praha: Slon. 2019. ISBN 9788074192852.

Zadávací pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Oponent: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Hradec Králové 26. 06. 2022

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Miroslavu Kapplovi, PhD., za odborné vedené mé diplomové práce, za čas, který mi věnoval a za cenné připomínky. Dále bych ráda poděkovala paní Ing. Pavle Kořátkové Stránské, Ph.D., za podporu, čas a zkušenosti, které se mnou sdílela při tvorbě práce. V neposlední řadě patří poděkování mé rodině za trpělivost a podporu při studiu.

Anotace

URBANOVÁ, LENKA. *Úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show./Diplomová práce.* Hradec Králové. Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, Mgr. Miroslav Kappl, PhD.

Tato diplomová práce byla vytvořena s cílem zjistit, jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show. V souvislosti s tímto cílem byly zjišťovány dopady odvysílání reality show na rodinu. V první, teoretické části, jsou popsány pojmy sociálně právní ochrana dětí, legislativa ve vztahu k ochraně práv dětí, sociální práce, role sociálního pracovníka, šikana, deprese, reality show, a média. Praktickou částí je výzkumné šetření, které probíhalo formou polostrukturovaného rozhovoru s náhodně vybranými účastníky reality show.

Klíčová slova: sociálně právní ochrana, sociální práce, sociální pracovník, reality show, média.

Anotation

URBANOVÁ, LENKA. The role of social work in families who attended a reality show./Diploma work. Hradec Králové. Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2022, Mgr. Miroslav Kappl, PhD.

This diploma thesis was created in order to find out, what the role of social work in families, who attended a reality show, should be. In connection with this goal, effects of broadcasting of the reality show on the family were determined. In the first, theoretical part, the concepts of social and legal protection of children, legislation in relation to the protection of children's rights, social work, the role of a social worker, bullying, depression, reality shows, and the media are described. The practical part is a research survey, which took place in the form of a semi-structured interview with the participants of the reality show.

Key words: social and legal protection, social work, social worker, reality show, media.

Obsah

	Úvod	10
I.	Teoretická část	11
1.	Cíl práce a vymezení metodiky zpracování	11
2.	Sociálně právní ochrana dětí	12
2.1.	Legislativa České republiky	13
2.2.	Mezinárodní o lidských právech	15
2.2.1.	Evropská úmluva o lidských právech	15
2.2.2.	Evropská sociální charta	15
2.2.3.	Listina základních práv Evropské unie	16
2.2.4.	Organizace spojených národ	16
2.2.5.	Etický kodex sociálních pracovníků	16
2.2.6.	Úmluva o právech dítěte	17
2.3.	Rodina z pohledu ochrany práv dětí	19
3.	Role sociálního pracovníka	21
3.1.	Vzdělávání sociálních pracovníků	27
3.2.	Sociální šetření	27
3.3.	Sociální služby	30
4.	Reality show	35
4.1.	Reality show a její vznik	41
4.2.	Historie reality show	43
4.3.	Reklama	44
4.4.	Výměna manželek	46
4.5.	Dopady odvysílání reality show	47
4.6.	Šikana	48
4.7.	Kyberšikana	49
4.8.	Deprese	50
5.	Shrnutí teoretické části	52
6.	Kvalitativní výzkum	53
6.1.	Hlavní cíl a dílčí cíle	54
6.2.	Etická rizika	55
6.3.	Organizace výzkumného šetření	56
6.3.1.	Informace o informantech	58
6.4.	Kódování	59
6.5.	Analýza výzkumného šetření	60
6.5.1.	DVC 1	60
6.5.2.	DVC 2	67
6.5.3.	DVC 3	70

7.	Shrnutí výzkumné části.....	73
	Závěr.....	75
	Seznam použité literatury	78
	Elektronické zdroje.....	82
	Seznam příloh.....	83

Úvod

Téma předkládané diplomové práce Úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show, byl vybrán z důvodu praktické zkušenosti jako sociální pracovnice oddělení sociálně právní ochrany dětí. Na základě zkušeností zastávám názor, že reality show, kde se účastní děti či jejich rodiny, jsou v rozporu s nejlepším zájmem dětí. Ne pouze v rozporu se zájmem dětí, ale svými dopady je mohou poškozovat. Současně si myslím, že rodiče, kteří svou rodinu přihlásí do televizního pořadu, neuvědomují, jaké dopady bude mít odvysílání pořadu na jejich malé děti.

Obecně je známo, že účast v reality show je odměňována buď finančně (například Výměna manželek), nebo hmotně (například Mise nový domov apod.). Jsem přesvědčená o tom, že právě finance ... jsou hlavním důvodem přihlášení se do takového pořadu přihlásit. Otázkou však zůstává, jak se rodina, zejména pak malé děti, cítí po odvysílání takového pořadu. Zda je v silách sociálního systému těmto rodinám s dětmi pomoci. Lze si představit, že po odvysílání pořadu mohou, zejména malé děti, být terčem posměchu, či se mohou stydět za narušení intimity rodiny.

Z praktické zkušenosti pracovnice OSPOD jsem seznámena s legislativou České republiky, vím, že ke vstupu sociální pracovnice do rodiny, musí být splněny zákonné důvody. Je však odvysílání televizního pořadu, kdy produkční a režisér nastíní rodinu ve světle, které má za cíl zaujmout publikum a může být tedy velmi zkreslené, důvod pro návštěvu sociální pracovnice do rodiny? Při čtení veřejných komentářů po odvysílání reality show zaznívají dotazy, co dělá OSPOD, proč nezasáhne atd.. Veřejnost je toho názoru, že je zde zapotřebí zásah státu. Není však návštěva sociální pracovnice ještě zhoršením celé situace, kdy si dítě v pubescentním období může připadat ještě více stigmatizováno? Jaká by měla být úloha sociální práce, aby přispěla ke zmírnění dopadů odvysílání reality show na rodinu? Toto jsou důvody, pro které jsem si zvolila výše uvedené téma. Domnívám se, že by se měla dané problematice věnovat větší pozornost, než jen z hlediska popularity sledovanosti pořadu.

I. Teoretická část

1. Cíl práce a vymezení metodiky zpracování

Hlavní cíl překládané diplomové práce, jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show, z pohledu samotných účastníků. S tímto hlavním cílem jsou úzce spojeny dílčí cíle, které mají vést ke zjištění, jaké jsou dopady odvysílání reality show na rodinu z psychologického, sociálního a ekonomického pohledu, a jaká by měla být úloha sociální práce v kontextu s těmito dopady.

Diplomová práce se skládá dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Teoretickou část tvoří teoretické vymezení sociálně právní ochrany dětí, role sociálního pracovníka a reality show s vymezením dopadů odvysílaného pořadu na jejich účastníky. První kapitola se zaměří na právní vymezení legislativy, podle které je sociálně právní ochrana dětí v České republice vykonávána. Dále jsou popsány orgány, prostřednictvím kterých je sociálně právní ochrana realizována a mezinárodní dokumenty, které se týkají ochrany dětí. Další kapitola je věnována roli sociálního pracovníka, kde jsou popsány postupy sociálního pracovníka, způsob vyhodnocení rizik, a sociální služby, které jsou v rámci České republiky (dále jen ČR) poskytovány. Poslední kapitola teoretické části je věnována reality show a mediím. Zde je popsán vliv médií na společnost, historie médií, vysílání reality show, tvorba reklam. Součástí je představení konkrétní reality show, ve které děti zpravidla účinkují. V této kapitole jsou popsány dopady odvysílání reality show na účinkující. Na základě této teoretické části jsou vytvořeny otázky, tvořící základ výzkumného šetření s cílem zjistit, jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show.

V praktické části je popsán kvalitativní výzkum, který byl realizován prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. S ohledem na dané téma a jeho citlivost, pro které není možné použít uzavřené otázky, lze považovat tuto metodu za vhodnou. Při rozhovoru s informanty je nutné reagovat adekvátně na jejich odpovědi, a pokládat doplňující otázky, které danou problematiku prohloubí. Také je důležité si v případě potřeby odpovědi informantů ujasnit, případně doplnit. Tento výzkum je prováděn přímo s náhodně vybranými účastníky reality show včetně jejich dětí, kteří byli osloveni napříč celou Českou republikou. Rozhovory jsou vyhodnocovány v souladu se zachováním anonymity, a to prostřednictvím kódování. V závěrečném šetření je popsán výstup celého výzkumného šetření.

Cílem diplomové práce je poukázat na problematiku odvysílání reality show, které mohou mít negativní dopady na děti. Tato práce může být přínosem pro sociální pracovníky, kteří se v průběhu své praxe setkají s rodinou účastníci se reality show, a mohou lépe pochopit reality show jako takovou s dopady na rodinu. Zároveň může být práce přínosná pro samotné rodiče, pro lepší orientaci v dané problematice a vyhodnocení, zda dopady odvysílání nemohou mít negativní dopady pro celou rodinu.

2. Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně právní ochranu dětí v České republice upravuje zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn, novel, a předpisů. Sociálně právní ochrana dětí je vykonávána prostřednictvím správních orgánů, které zajišťuje státní aparát, tedy orgány státu a k tomu pověřené osoby. Matoušek a Pazlarová uvádějí, že se jedná o: *„soubor činností upravených zákony směřující k zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů. Protože dítě potřebuje ke svému vývoji rodinné prostředí, zahrnuje sociálně právní ochrana (dále jen SPOD) i činnosti, jejichž cílem je obnovení narušených funkcí rodiny. Problémy současné SPOD poskytované státem v ČR pramení z roztržitého mezi resorty státní správy, z roztržitého kompetencí mezi samosprávou a státní správou (o počtech pracovníků na obecních úřadech rozhoduje samospráva, ale tito pracovníci vykonávají státní správu, která na ně průběžně klade stále více povinností), chybí depistáž ohrožených dětí a rodin, přetrvává řešení situace dětí jejich umístěním do ústavní péče, chybí kvalitní průběžné vzdělávání pracovníků, není dostatečná síť služeb pro ohrožené děti a rodiny, není sledován efekt těchto služeb, multidisciplinární spolupráce je slabá.“* (Matoušek a Pazlarová, 2016:12)

S tímto tvrzením autorů v plné míře není možné souhlasit. Zejména v tom, že v dnešní době se skutečně klade důraz pomoc rodině všemi dostupnými způsoby, aby dítě z rodiny nebylo odebráno. Pokud opravdu musí dojít ke krizové situaci odnětí dítěte z důvodu toho, že není v okolí žádná osoba, která by byla vhodná a ochotná péči převzít. Místně příslušný Krajský úřad má za úkol nalézt tzv. vhodného pěstouna.

2.1. Legislativa České republiky

V zákoně 359/1999 Sb, o sociálně právní ochraně dětí, § 10 je mimo jiné uvedeno, že: „Obecní úřad je povinen vyhledávat děti uvedené v § 6, působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti“, a dále že: „Obecní úřad je povinen oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují, že jde o děti uvedené v § 6“. Pokud hovoříme o dětech uvedených v § 6, jedná se o děti: „jejichž rodiče 1. zemřeli, 2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo 3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti“ (359/1999Sb., §6).

Z výše uvedeného zákona také vyplývá, že sociální pracovník má právo vstoupit do rodiny a provést sociální šetření za účelem výkonu sociálně právní ochrany. Rodiče mají povinnost spolupracovat s OSPOD a umožnit sociální pracovníci vstup do obydlí, ke kterému má sociální pracovnice OSPOD jako jedná mezi sociální pracovníky právo i bez souhlasu rodiče. Sociální pracovníci mají povinnost prošetřit veškerá oznámení týkající se porušování práv dětí, stejně tak každý má právo takovéto jednání oznámit. Zde je zapotřebí připomenout, že právní řád České republiky nijak přesně nespecifikuje podmínky zahájení spolupráce sociálních pracovníků OSPOD s rodinami, které vystavily své děti účasti v reality show, a kde je reálná hrozba negativního vlivu tohoto odvyklání zejména u dětí. Sociálně právní ochrana má povinnost působit preventivně a vyhledávat děti, u kterých dochází k porušování práv. Z výkladu Ministerstva práce a sociálních věcí vyplývá, že: „Zákon o SPO k poskytnutí sociálně-právní ochrany nepředpokládá jednorázovou událost či krátkodobé působení, ale naopak předpokládá, že tyto skutečnosti trvají takovou dobu, je potřeba situaci vhodným způsobem řešit. Pokud by se jednalo o jednorázovou záležitost, musela by být takové intenzity, že by mohla nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte.“ Zůstává však otázkou, zda se odvykláním reality show, ve které účinkují malé děti, rozumí jednorázová intenzivní záležitost. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022)

Česká republika zajišťuje sociálně právní ochranu dětí prostřednictvím obecních úřadů, obecních úřadů s rozšířenou působností, krajskými úřady, magistráty, dále Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Magistráty a Krajské úřady mají pravomoc pověřit výkonem SPOD i další subjekty, ze kterých se stanou tzv. pověřené osoby. Jedná se o specializované orgány. Obecní úřady a obce s rozšířenou působností mají bezprostřední možnost sledovat ochranu práv dětí, kdy mohou včas učinit potřebná

opatření, neboť jsou znalí problému a místními podmínkami. Zároveň mají tyto obce nejvíce povinností v ochraně dětí a pomoci rodičům, či jiným osobám zodpovědným za péči o děti. Starosta obce má právo zřídit komisi pro sociálně právní ochranu dětí, kterou zřizuje jako zvláštní orgán obce, podle § 106 zákona 128/2000 Sb., O obcích, a také dle § 38 zákona 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí. Tato komise je určena k výkonu přenesené působnosti na úseku sociálně právní ochrany dětí a k vydávání stanovisek. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022)

Dle 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, §855 vyplývá, že: „rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát. Učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu. Účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte.“ Pokud tuto právní úpravu převezmeme na konkrétní odvysílání reality show, tak můžeme v jedné větě spatřit paradoxně dvě protichůdná jednání. A to odvysíláním reality show rodič nezajišťuje morální prospěch dítěti, ale zajišťuje mu hmotný prospěch prostřednictvím získané odměny.

Návrhem zákona 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí se také vymezuje okruh dětí, kterým je věnována zvýšená pozornost, protože jejich rodiče z jakýchkoliv důvodů neplní, nebo neplní dostatečně, povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Nemusí se jednat jen o rodiče, ale také o osoby zodpovědné za výchovu dětí. Dále se soustřeďuje na děti, na kterých byl spáchán trestný čin, nebo na děti, které s ohledem na své jednání nebo chování zvýšenou péčí vyžadují. (Macela a kol., 2015)

2.2. Mezinárodní o lidských právech

Mezinárodní dokumenty, které se vztahují k lidským právům, respektuje a aplikuje i na svém území Česká republika. Jedná se o Evropskou úmluvu o lidských právech, Evropskou sociální chartu, Listinu základních práv Evropské unie, Organizaci spojených národů, Etický kodex sociálních pracovníků a Úmluvu o právech dítěte.

2.2.1. Evropská úmluva o lidských právech

Jedná se o dokument schválený již v roce 1960. Tuto úmluvu přijala Česká republika v roce 1991, ačkoliv Radou Evropy byla přijata už v roce 1950. Zde není tím nejpodstatnějším výčet lidských práv, jako například právo na osobní svobodu a bezpečnost, ale především „kontrolní mechanismus“, kdy jsou státy povinné řídit se jeho rozhodnutím, které vykonává Evropský soud pro lidská práva, se sídlem ve Štrasburku. Pokud občan vyčerpá všechny možné prostředky v rámci vnitrostátní ochrany, má právo podat stížnost k tomuto Evropskému soudu pro lidská práva. Zde rozhodují soudci volení na 9 let, kteří nemohou být zvoleni opakovaně a končí jim funkční období dosažením 70 let. Soud může zasedat k projednané věci jako samosoudce, výbor, senát či Velký senát – tento je složen ze 17 soudců. Soud musí nejprve projednat přijatelnost podání, tedy zda občan vyčerpал všechny možnosti. Rozhodnutí je konečné a veřejnosti dostupné.

2.2.2. Evropská sociální charta

Mezinárodní dokument Evropská sociální charta z roku 1961 byl přijat v Turíně. V tomto zákoně jsou upraveny hospodářská sociální a kulturní práva. V tomto dokumentu je také uvedeno, že děti a mladiství mají právo na zvláštní ochranu před fyzickými a morálními riziky, kterým jsou vystaveny. Zde se nabízí otázka k zamyšlení, zda odvysílání reality show je morálním rizikem, před kterým si děti zaslouží být chráněny.

2.2.3. Listina základních práv Evropské unie

Listina základních práv Evropské unie (Charta základních práv), která vznikla v Nice v roce 2000, je dalším mezinárodním dokumentem. Zde je jasně uvedeno, že lidská důstojnost je nedotknutelná, kdy musí být chráněna a zároveň respektována. Toto se týká primárně zákazu trestu smrti či využívání lidského těla jako zdroje finančního příjmu.

2.2.4. Organizace spojených národ

Organizace spojených národů (dále jen OSN) vznikla v roce 1942, ve které je 26 států zastoupeno svým zástupcem, členem Valného shromáždění, přičemž každý stát má jeden hlas. Pod Valné shromáždění patří také dětský fond OSN (známý jako UNICEF).

Sociální práce jako ~~tak~~ taková sama o sobě vychází z respektu k lidským právům. Jana Stejskalová (2019) hovoří o tom, že sociální pracovník má, bez ohledu na ostatní okolnosti, respektovat každého člověka. Kate Gilmoreová zástupkyně Vysoké komisařky OHCHR, hovoří o tom, že mají: „*sociální pracovníci – ať už si to uvědomují, nebo ne – kritické role v oblasti lidských práv. V prostředí klinických praxí se sociální pracovníci zabývají záležitostmi, které se týkají například práva lidí na důvěrnost informací a nformovaného souhlasu. Jsou přímo zapojeni do práv svých klientů na fyzickou a duševní integritu. V komunitním prostředí se sociální pracovníci podílejí na formování práv lidí k aktivní účasti na rozhodování veřejnosti, a to v souvislosti s diskriminací a marginalizací, která má vliv na výkon takových práv, jako jsou práva občanů na bydlení, zdraví a vzdělávání. Jako političtí poradci místních a vnitrostátních orgánů mají odborníci v oblasti sociální práce významnou roli při ovlivňování státu k otázkám – od reformy věznic až po boj proti násilí založenému na pohlaví a uplatňování práv osob se zdravotním postižením.*“ (Gilmoreová IN Borská a další, 2012:33)

2.2.5. Etický kodex sociálních pracovníků

Jedná se o dokument, který obsahuje základní principy etického chování. Pokud budeme hovořit o sociální práci, nelze opomenout Mezinárodní etický kodex a etické kodexy různých států, které z Mezinárodního etického kodexu mají vycházet. Tento dokument zpracovává Mezinárodní asociace škol sociální práce (IASSW), která jej

průběžně aktualizuje či doplňuje, s ohledem na měnící se podmínky ve společnosti. Hlavními principy tohoto dokumentu jsou lidská práva a lidská důstojnost. V minulosti se kladl důraz na individualitu jedince, avšak návrh přijatý v roce 2018 (Global Social Work Statement of Ethnical Principles – IASSW, přijat v Dublinu), má za cíl důraz na odklonění od individuality k širšímu pojetí, tedy k tomu, jak je vnímán vliv společnosti, kultury, politiky, ekonomiky a sociální struktury na člověka.

V České republice platí etický kodex sociálních pracovníků platný od roku 1995, který byl dílčím způsobem upraven v roce 2006. V tomto dokumentu můžeme nalézt obecné etické zásady a pravidla chování ve vztahu ke klientům, zaměstnavateli či kolegům. Také obsahuje etická dilemata – kdy spolupráci s klientem zahájit, a kdy ji ukončit.

Součástí výše zmíněného dokumentu jsou etická dilemata, jako kdy zasáhnout do života rodiny, ať už z preventivních důvodů či z důvodu sociální intervence. Stále se velmi se diskutuje o dilematu pomoci a kontroly. Je vhodné pomoc i kontrolu chápat jako přístupy, které jsou potřebné, účelné a užitečné, a jsou ve vzájemné interakci. Při sociální práci se tyto dva přístupy prolínají. (Borská a další, 2019)

2.2.6. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla přijata v roce 1989 v New Yorku. Jejím vzniku předcházela Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924 a Charta práv dítěte z roku 1959. Úmluva je rozdělena na padesát čtyři článků, které spolu souvisejí a jsou si rovny (tj. žádný není nadřazen). Čtyřicet článků se zabývá přímo dětmi, dvanáct povinnostmi smluvních stran. (Úmluva o právech dítěte IN Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016)

Kovařík (1999: 2-4), rozčlenil Úmluvu o právech dítěte na čtyři okruhy:

1. Právo na život a přežití.
2. Právo na osobní rozvoj.
3. Právo na ochranu.
4. Participační práva.

„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho

rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná správní opatření.“ (Úmluva o právech dítěte IN Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016)

Úmluva o právech dítěte, článek 1 odst. 3, uvádí, že: „Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“ Dále jsou popisovány faktory, které vydal Výbor pro práva dětí OSN, a které musí být zohledněny při posuzování nejlepšího zájmu dítěte. Jsou to:

- „a) Názory dítěte
- b) Identita dítěte
- c) Ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů
- d) péče, ochrana a bezpečí dítěte
- e) Zranitelné postavení dítěte
- f) Právo dítěte na zdraví
- g) Právo dítěte na vzdělání.“ (Úmluva o právech dítěte IN Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016)

Zde se nabízí prostor k položení otázky, zda je či není účast v reality show v rozporu s faktorem c) ochrany rodinného prostředí a udržování vztahů, neboť při odvysílání jistě dochází k narušení rodinného soukromí a dochází zde cíleně k vyhocení rodinných situací, aby byl pořad pro publikum přijatelnější.

V Úmluvě o právech dítěte je také hovořeno o tom, jakým způsobem se má dítě zapojit do věcí, které se ho týkají, pokud je dítě schopno vyjádřit svůj vlastní názor. Tomuto názoru se musí věnovat adekvátní pozornost. Nosál hovoří o zapojování dětí jako o podílení se na něčem spolu s ostatními, kdy jádrem je kromě dialogu také diskuze a vzájemné naslouchání spolu s ovlivňováním. V této publikaci také cituje Harryho Shiera, který popsal pět úrovní participace dětí:

*„na nejvyšší 5. úrovni sdílejí děti moc a zodpovědnost při rozhodování,
na 4. úrovni jsou děti zahrnuty v rozhodovacích procesech,
na 3. jsou názory dětí brány v úvahu,
na 2. úrovni jsou děti podporovány, aby vyjadřovaly své názory,
na základní 1. úrovni se dětem naslouchá.“* (Nosál, 2014:15)

Pokud lze hovořit o zapojování dětí, je zřejmé, že nelze správně aplikovat sociálně právní ochranu, pokud děti do procesu zapojeny nejsou. Lze se reálně setkat s tím, že dospělí činí rozhodnutí, která mají zásadní dopad na děti, bez jejich účasti. Je to z toho důvodu, že priority rodičů jsou odlišné od priorit dětí.

Ve většině jsou děti schopné vyjádřit svá přání a pocity, a je důležité na jejich vyjádření brát zřetel. Dětem mladšího věku byla měla být dána možnost volby a srozumitelně situace vysvětlit. Fakt, že se děti budou podílet na rozhodovacím procesu, je důležité k tomu, aby se z nich staly jedinečné a zodpovědné osobnosti.

Úmluva o právech dítěte však nedává jasnou odpověď na to, kdo má dětem nejlepší péči zajistit. Z podstaty však vyplývá, že to má být každý člověk, který s dítětem dostane do kontaktu.

2.3. Rodina z pohledu ochrany práv dětí

Rodina je považována za primárního činitele socializace, která je formována nejen společností, ale také kulturou a civilizací. Jedná se o součást dnešní společnosti, která prochází změnami a vývojem nejen z pohledu kulturních změn, ale také s velmi obsáhlým množstvím přístupů k výchově dětí. V jedné kultuře můžeme spatřit výchovu, která se nám může jevit jako nepřijatelná, zatímco pro jinou kulturu naprosto přiměřená. Odborníci se dokázali shodnout na tom, že některé formy výchovy by celosvětově měly být zakázány. V dnešní době plní rodin funkci biologickou, ekonomickou, psychologickou a sociální. Také však na rodinu můžeme nahlížet jako na státotvornou a právní jednotku. Dítě si v rodině osvojuje návyky a dovednosti, se kterými se setkává. (Zelená a další, 2006)

Říčan považuje rodinu jako vztah založený na vzájemné intimitě, který se vyznačuje časovým a prostorovým ohraničením, kdy společenský život je vytvářen jeho členy primárně v privátním prostoru. Zároveň však tvrdí, že se jedná o široký pojem, který je zapotřebí zúžit, a hovořit o rodině jen v případě, jedná-li se o konkrétní vztah mezi rodiči a dětmi. Připouští však v tomto úzkém vymezení i rodiny, které jsou udržovány i po dosažení zletilosti dětí. (Říčan, 2013)

Rodinu také definuje Plaňava, který ji popisuje jako integrovaný celek, který je charakterizován generační separací rodičů od svých dětí. Rodina, která je zdravá, se značí flexibilitou v přerozdělování moci, pravidel a rolí, a zároveň je otevřeným systémem k širší rodině i jejímu okolí. (Plaňava, 1994)

V rodině jsou hlavními osobami matka a otec, kteří spolu s dětmi vytváří „domov“. Není tak úplně důležité, zda se jedná o úplnou rodinu, ale především o to, jaká panuje v rodině atmosféra. V rámci jedné kultury můžeme spatřit odlišnosti v hodnotovém žebříčku, který je v rodinách nastaven. Ke konfliktu může začít docházet z důvodu rozdílnosti životních stylů partnerů, rodičů. (Jedlička, 2004)

V zákoně č. 89/2012 Sb, nový občanský zákoník, § 692 je hovořeno o rozhodování v rodinných záležitostech, kdy: „... o záležitostech rodiny, včetně volby umístění rodinné domácnosti, popřípadě domácnosti jednoho z manželů a dalších členů rodiny, především dětí, které nenabýly svéprávnosti, a o způsobu života rodiny, se mají manželé dohodnout.“ Pokud mezi rodiči není možné nalézt shodné řešení, je v jejich možnostech obrátit se na místně příslušný soud. Rodiče mají ke svým dětem rodičovskou odpovědnost, mají vůči sobě práva a povinnosti, kterých se nemohou vzdát.

Nejlepší zájem dítěte je v současné době pojem, který není jasně definován. Radvanová hovoří o tom, že z právního hlediska můžeme hovořit o objektivním pojmu, ovšem s přihlédnutím na individuální rodinnou situaci. Nejlepší zájem dítěte je klíčová zásada všech věcí týkající se dítěte. Samotný výklad tohoto pojmu v právním řádu nalézt nelze, protože každé dítě je individuální, každá rodinná situace je odlišná, a současné pojetí je ponecháno na soudu. Radvanová dále odmítá pohlížet na dítě jako na objekt péče, ale považuje jej za plnohodnotný subjekt, který je schopen vyjádřit své názory a přání. Pokud nastane situace, že dítě pro svůj nízký věk není schopné svůj názor vyjádřit, musí rozhodnout zákonný zástupce. Ten je povinen jednat v nejlepším zájmu svého dítěte, chránit jeho zájem a zabezpečit prospěch dítěte. Má se za to, že dítě starší dvanácti let je schopno vyjádřit svůj názor a je v jeho mentálních schopnostech přijmout přiměřené informace. (Radvanová, 2015)

3. Role sociálního pracovníka

Nejprve je nutné zmínit, že sociální pracovníci mají povinnost působit i preventivně. V současné době s ohledem na množství administrativní práce není preventivní činnost realizována v takovém rozsahu, jaký by byl zapotřebí. V tomto konkrétním případě lze říci, že ačkoliv má sociální pracovník tuto preventivní povinnost, není v jeho povinnostech sledovat televizní reality show, a následně vyhledávat rodiny, které se v ní účastní. Pokud oddělení sociálně právní ochrany nedostane oznámení o špatném zacházení s dětmi, není možné do rodiny vstoupit a provést sociální šetření, neboť by došlo porušení práv rodiny.

Pokud sociální pracovník však dostane oznámení, že je zapotřebí poměry v rodině prošetřit, pak je možné činit další kroky ke zjištění rodinné situace. Lze se setkat se situací, kdy se rodinné poměry během vysílání reality show jeví jako neohrožující, ale může vyvstat obava z dopadů od vysílání. V takové situaci se jeví jako vhodné rodinu zkontaktovat s nabídkou pomoci v případě nastání nepříjemné situace. Děti na od vysílání reality show samozřejmě reagují odlišným způsobem, a to s ohledem na jejich věk, intelekt, rodinné zázemí, sebevědomí a další aspekty.

Pokud nastane situace, že rodinu po od vysílání reality show osloví sociální pracovník oddělení sociálně právní ochrany, pak to musí udělat s velkou opatrností, protože prošetření poměrů může spolupráci, možná ze strany rodiny nechtěnou, zahájit. I při pomáhání je důležitá moc, neboť sociální pracovník má moc už jen tím, že pomáhá, zatímco klient je bezmocný, protože pomoc potřebuje. Je komplikací, pokud je návštěva rodiny ze strany sociálního pracovníka chápána jako útok. Na základě toho pak rozhodnutí sociálního pracovníka může klient chápat jako projev nepřátelství. (Kopřiva, 2006)

Jedním u mnoha úkolů sociálního pracovníka je posoudit, jaká jsou v rodině rizika, a jakým způsobem zasahují do života dítěte. Zde však nepostačí subjektivní názor, protože to, co jeden sociální pracovník posoudí jako rizikové a považuje za důvodné pro změnu rodinného prostředí, může jiná sociální pracovník posoudit jako méně rizikové, a třetí situaci za riziko ani neuváží. V České republice chybí literární zpracování o vyhodnocování rizik. (Solařová a další, 2018)

Sociální pracovníci OSPOD mají zákonnou povinnost provést tzv. vyhodnocení situace dítěte, a dle něj zavést spisovou dokumentaci a nadále s rodinou pracovat. Tato povinnost je dána od roku 2013. Macela v komentáři zákona o sociálně právní ochraně dětí popisuje, že: *„Účelem tohoto vyhodnocování je shromáždit a analyzovat co nejvíce relevantních informací o dítěti, jeho rodině a širším prostředí, tedy podkladů pro stanovení dalšího postupu sociální práce s dítětem a rodinou a zpracování individuálního plánu ochrany dítěte. Cíle je nalézt optimální řešení z hlediska zájmu dítěte.“* (Macela a kol., 2015:113)

Toto komplexní vyhodnocení zajistí, aby sociální pracovník rozeznal potřeby dítěte, ochranné a rizikové faktory, a mohl tak vytvořit individuální plán ochrany dítěte. Tento plán je v podstatě plánem spolupráce rodiny a sociálního pracovníka OSPOD, a je výsledkem vyhodnocování situace dítěte. To znamená, že pokud je dítě vyhodnocené jako ohrožené, tzn., že jeho životní situace odpovídá některé ze situací uvedené v §6 zákona 359/1999 Sb., musí být vyhotoven individuální plán ochrany dítěte ve lhůtě do 30 dní od setkání s rodinou. Co je obsahem individuálního plánu můžeme blíže nalézt v prováděcí vyhlášce zákona o sociálně právní ochraně dětí, §2 odst. 1. Zde je možné hovořit o obavách, které jsou úzce spjaty s pojmy zájem a blaho dítěte. Každý sociální pracovník má při práci s rodinou zjistit, zda existují nějaké obavy o zájem a blaho dítěte. Pokud ano, má s rodinou nadále spolupracovat na jejich odstranění.

Obavy se na rozdíl od rizik liší tím, že neohrožují dítě přímo na životě a zdraví, ale směřují ke zvýšení kvality života v oblastech, jako jsou zhoršující se školní výsledky, špatná komunikace s rodiči a dítětem apod. (Solařová a další. 2018)

Leeds Safeguarding Children Board popisuje obavy jako: *„obavy pracovníka o kvalitu života dítěte. Kvalita života dítěte může být zlepšena smysluplnou intervencí. Pokud je to možné, obavy by měly být zjištěny a rozptýleny. Snížení obav není to samé jako snížení rizik, které dítěti hrozí.“* (Risk Management Strategy IN Solařová a další, 2018: 10)

Sociální pracovnice musí mít k dispozici jasné důkazy a analýzu situace, aby mohla situaci dítěte vyhodnotit. Odborný úsudek je klíčový pro správný proces vyhodnocení. Sociální pracovník spolupracuje s dalšími odborníky, kteří mají svůj pohled na aktuální situaci, ale stejný pohled na rizika.

E. Munro popisuje, co je potřeba ze strany sociální pracovníce zjistit při stanovování rizik:

„I. Co se dělo?

II. Co se děje nyní?

III. Co by se mohlo stát?

IV. Jak je to pravděpodobné?

V. Jak závažné by to mohlo být?

VI. Kombinace závažnosti a pravděpodobnosti směřuje ke komplexnímu zhodnocení rizika.“ (Munro, 2008:76)

Ve Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně právní ochraně dětí (2016), je také uvedeno, že pokud sociální pracovník po vyhodnocení neshledá, že se jedná o dítě uvedené v §6, je sledování ze strany OSPOD ukončeno, nebo je možné navázat další spolupráci, ale pouze dobrovolnou ze strany rodiny. Zde je prostor pro podporu dítěte nebo rodiny, kdy hrozí, že by se dítětem dle §6 mohlo stát. Pokud je tato spolupráce úspěšná, dochází k jejímu ukončení. Vyhodnocování rizik není jednorázová záležitost, neboť situace v rodině se stále mění a vyvíjí, a při každé změně by mělo dojít k jejímu přehodnocení.

Zajímavý příklad nalezneme ve Skotsku. Na tomto území platí sjednocený postup pro vyhodnocování rizik, na kterém se podílejí sociální pracovníci oddělení sociálně právní ochrany, ale i rodinné sestry, pracovníci školy – učitelé, a sociální pracovníci dalších organizací sociálních služeb. Vyhodnocení pak dělí do tří stupňů, kdy si své správní oblasti přizpůsobují svým podmínkám. (Solařová a další, 2018)

Solařová, Svobodová, Racek a Svobodová (2018:40) popisují nástroj pro vyhodnocování rizik, který vynalezli pracovníci organizace Lumos. Nástroj pojmenovali OZON, O – ochrana, Z – zranitelnost, O-odolnost, N-nepříznivé okolnosti. Tento nástroj byl inspirován skotským modelem, kdy se jedná o elektronické vyhodnocení situace prostřednictvím vyplněných otázek, které systém sám automaticky vyhodnotí. Nejedná se tedy v tomto případě o nový pohled na rizika, ale na možnosti, jakým způsobem rizika vyhodnotit.

Po vyhodnocení rizik je potřeba zmapovat bezpečí, kdy je vhodné se na situaci nahlédnout ze tří úhlů pohledů. Nejprve, z čeho plynou obavy, dále co funguje, a v neposlední řadě co se musí stát. Pokud se sociální pracovník zaměří na to, z čeho má obavy, musí je

zvládnout jasně definovat a zamyslet se nad tím, co se už stalo, a co nejhoršího se dítěti, kvůli tomuto problému, může stát v budoucnu. Poté je vhodné uvědomit si, co funguje – jaké má dítě nejlepší vlastnosti, kteří lidé jsou pro dítě nejdůležitější, kdo mu pomáhá a kdo o něj v největší míře pečuje. V poslední řadě je vhodné se zamyslet nad tím, co by se mohlo stát, a co je zapotřebí k vyřešení situace. Pokud sociální pracovnice jasně definuje nebezpečí, je potřeba si k vyřešení situace nalézt způsob, jak dítěti vytvořit prostředí, které je pro něj a rodinu bezpečné. Toto je cílem sociální práce s rodinou. Jakmile se sociálnímu pracovníkovi podaří získat všechna potřebná data, musí situaci zanalyzovat, tedy nejen zformulovat nenaplněné potřeby, ale také vyhodnotit ochranné a rizikové faktory. Do této fáze již dítě zapojeno není. Jedná se o čistě o vyhodnocení situace sociálním pracovníkem a jeho kolegy. Pokud sociální pracovník vyhodnotí rizika, musí přistoupit k jejich řízení prostřednictvím individuálního plánování – zde se dítě opět zapojuje do procesu řešení. Pokud chceme nalézt ideální cestu, je zapotřebí znát názory dětí, protože pouze tak je možné nelézt adekvátní a správné kroky k řešení. Tedy můžeme říct, že kromě fáze, kdy sociální pracovník analyzuje situaci, je vhodné děti zapojit do všech procesů. (Blahutová IN Solařová, 2018: 34-35)

Reality show jako taková není vysílání, které by se týkalo pouze České republiky, ale jedná se prakticky o celosvětový fenomén, do kterého bývají zapojeny děti. Sociální pracovník musí umět odlišit fakta od názoru, pokud vyhodnocuje rizika, aby mohl dospět k profesionálnímu úsudku. Co se týče kontaktů na sociální pracovníky, jsou veřejně známý oddělení sociálně – právní ochrany a linky bezpečí. Například ve Velké Británii se děti mohou obrátit na HSCP (Haringey Safeguarding Children Board), který rovněž poskytuje pomoc dětem, které se ocitly v náročné rodinné či jiné situaci. Patří mezi ně šikana ve škole, ke které může začít docházet mimo jiné i po odvysílání reality show. (Haringey Safeguarding Children Board, 2022)

Každá situace je odlišná a lze jen stěží předjímat, zda rodiče před přihlášením rodiny do reality show tuto variantu se svými dětmi projednávali, a věnovali patřičnou pozornost jejich názoru. Je zapotřebí dokázat se vžít do situace rodiny, kdy finanční odměna za účast v reality show může změnit jejich stávající životní situaci a může tak být největší motivací rodičů. Zde zbývá prostor pouze pro spekulace, do jakých reflektují rodiče názor svých dětí. Do dnešní doby neexistují data, kterými by se ukázalo, do jaké míry jsou děti zapojeny do možnosti rozhodování účastnit se reality show a dát tak svůj život na odiv společnosti. Je zapotřebí brát v úvahu obě varianty, kdy děti například nemusí chtít do své rodiny přijmout náhradní matku,

zatímco jiné děti si od finanční odměny mohou slibovat nové oblečení, mobilní telefon, a účast v reality show tak vítají.

V případě, že se na dětech podepíše negativní vlivy v důsledku odvysílání reality show, je v první řadě na rodičích či zákonných zástupcích, aby nastalou situaci začali řešit. Rodiče mohou kdykoliv požádat o odbornou pomoc, a to přímo na místně příslušné oddělení sociálně právní ochrany, či psychologickou poradnu nebo jinou organizaci, která se zabývá prací s rodinami. Může však nastat situace, kdy se rodina po odvysílání reality show ocitne v tak psychicky tíživé situaci, že si další pozornost odborné poradny nepřeje, a nastalou situaci řeší po svém, či ji neřeší vůbec.

Z toho důvodu se může jevit jako vhodné začít spolupracovat s rodinou již před natáčením reality show a poskytnout rodině poradenství týkající se možných dopadů na rodinu a jejich děti. Tato situace však není nikde právně ukotvena, a rodiče se v sociálních službách mohou informovat jen na základě jejich vlastní iniciativy. Přihlásit se do reality show je jejich právo, a přihlásit své děti činí v rámci svých rodičovských kompetencí.

V tomto případě zde do sebe narážejí dva odlišné úhly pohledu na situaci, kdy na jedné straně zde odvysíláním reality show dochází ke ztrátě soukromí rodiny a děti pak mohou být vystaveny tlaku okolí ve školách, mezi přáteli či obyvateli, na druhé straně se však dotýkáme zásahu do práv rodiny, pokud by byli povinni své jednání hlásit státním orgánům.

Pokud sociální pracovník začne spolupracovat s rodinou, která se zúčastnila reality show, a to z důvodu nestabilní rodinné situace či z psychologických následků, které mohou být pro děti po odvysílání značné, dávají Blahutová a Zdráhalová konkrétní návrhy na zlepšení spolupráce sociálních pracovníků a dětí. Sociální pracovník by se měl dítěti představit, a jasně mu vysvětlit náplň své práce. Dále by měl sociální pracovník dítěti definovat problém, pro který s rodinou bude spolupracovat, jasně vysvětlit, co se v rodině bude dít. Dítě by mělo mít kontakt na sociálního pracovníka, tzn. zapsat si jeho telefonní číslo. Také by dítě mělo vědět, kde najde pomoc či kde si může postěžovat, tzn. znát svá práva s ohledem na situaci. Sociální pracovník by s dítětem měla projednat další postup – kdy bude další setkání a co se bude dít. (Blahutová, Zdráhalová, 2017)

Úlehla hovoří o tom, že dialog mezi normami společnosti a přáním klienta je posláním sociální práce. Během spolupráce s klientem se sociální pracovník může ocitnout v roli prostředníka, což považuje za ideální stav. Aby sociální práce, která je aplikována prostřednictvím pomoci a kontroly byla na profesionální úrovni, musí sociální pracovník umět reagovat na nastalé situace několika variantami. Pokud se sociální pracovník ocitne v situaci, kdy jedná z nevyhnutelnosti a není v jeho silách nabízet varianty řešení, nejedná se o profesionální práci. (Úlehla, 1999)

Role sociálního pracovníka se vzájemně prolínají. Jsou popsány role:

- 1) **Terapeut** je pracovníkem, který má vliv na vnímání klienta jako osobnosti, s cílem nalézt nadhled v jeho nastalé životné situaci, kterou klient vnímá jako stresový faktor.
- 2) **Zprostředkovatel zmocnění klienta** – tento sociální pracovník podporuje klienta v sebeurčení, kdy definuje problémy a posléze mu zprostředkovává informace s cílem vyhledat další zdroje podpory.
- 3) **Trenér aktivní adaptace klienta na prostředí** – sociální pracovník v tomto postavení vystupuje jako mentor, předkládá návrhy, jakým způsobem situaci lze řešit, podporuje klienta při jednáních s ostatními subjekty, jež mohou ovlivnit jeho sociální postavení. Dále funguje jako dozor procesu činností klienta.
- 4) **Obhájce** – sociální pracovník v tomto postavení vystupuje za svého klienta při jednání s jinými organizacemi či subjekty, kteří jsou schopni svými postoji omezit či jinak poškodit základní potřeby klienta. Hledá způsoby, jakými zvrátit postoje a jednání subjektů, s cílem pozitivního jednání a nalezení cesty k řešení problémů klienta.
- 5) **Plánovač změny** – jedná se o činnost navázání kontaktu se samosprávou, poskytovateli sociálních služeb, či klienty, kteří spolupracují na změnách současné nabídky služeb. Činnost se zaměřuje například na zajištění bydlení a poradenství.
- 6) **Mediátor** – v tomto postavení je sociální pracovník mezi klientem a další stranou, která vytváří překážky před řešením klientovy tíživé situace. Snahou sociálního pracovníka je nalézt cestu k porozumění mezi stranami sporu.
- 7) **Distributor** – jeho snahou je vyhledat klientovi možnosti, jakým způsobem zajistit prostředky pro své potřeby.
- 8) **Koordinátor** – definuje a pomáhá zajistit společné cíle pro klienta a klientovo okolí. Vedením klienta se snaží o jeho nasměrování s cílem mobilizovat jeho zdroje a možnosti, které bude následně využívat. Toto se děje za důkladného plánování. (Borská a další, 2019:50)

3.1. Vzdělávání sociálních pracovníků

Sociální pracovník OSPOD je v zaměstnaneckém poměru v roli zaměstnance obce, kterou upravuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ale naprosto podléhá zákonu č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků, stejně jako zákonu č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Sociální pracovník a úředník v jedné osobě musí splňovat předpoklady v obou právních předpisech pro výkon své funkce. Každý zaměstnanec úřadu musí do šesti měsíců od nástupu složit úřednickou zkoušku z odborné způsobilosti, jejíž splnění spadá pod Ministerstvo vnitra České republiky. Zaměstnavatel je dále povinen zajistit sociálnímu pracovníkovi školení v rozsahu šesti dní ročně. Tato školení musí být akreditována. Práce sociálního pracovníka požaduje znalosti právních předpisů spolu s dovedností jejich aplikace v praxi. Dále musí mít sociální pracovník znalosti z oboru psychologie, které jsou zapotřebí k umění vyjednávat při sporu rodičů, k dosažení dohody. Měl by být profesionálem za všech okolností a ve všech ohledech. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, vyjádření, 2019)

Rozsah školení sociálních pracovníků OSPOD ovlivňují standardy kvality sociálně právní ochrany při poskytování sociálně právní ochrany. V rámci standardů je upraveno také množství případů na sociálního pracovníka, které by mělo být v množství 400-800 dětí, tedy 80 tzv. živých spisů. Pojmem živý spis označujeme spisovou dokumentaci, se kterou se pracuje. Vedoucí pracovník má povinnost své sociální pracovníky pravidelně hodnotit. (Vyhláška č.473/2012 Sb)

3.2. Sociální šetření

V následujícím textu bude popsán způsob, jakým by měl fungovat proces sociálního šetření, jak jej popisuje Šůstková. Za cíl sociálního šetření je považováno získání všech dostupných informací o klientovi a jeho rodině. Je zapotřebí zmapovat celou situaci, zjistit klientovy aktuální potřeby a podpora klienta. Prošetření rodiny, okolí klienta jako přátelé, školu, lékaře apod., nám pomůže dosáhnout tohoto cíle. Pokud se sociálnímu pracovníkovi podaří vstoupit do klientova prostředí, zpravidla to odstraní překážku, kterou sociální pracovník jakožto úředník, nese. (Šůstková, 2019: 10-15)

Na sociální šetření je zapotřebí se řádně připravit. Klienta jde sociální pracovník navštívit vždy za nějakým účelem, tedy má k dispozici nějaké informace, které chce rozšířit. Je možné si připravit adekvátní okruh otázek předem. Je vhodné si odpovědi zaznamenávat, neboť po

návratu do kanceláře se informace mohou z paměti vytratit. Není vhodné opakovaně se vyptávat na citlivé informace. Je možné si s klientem stanovit termín předem, nebo návštěvu realizovat i bez předchozí domluvy. Šústková se domnívá, že domluvená schůzka pro sociální šetření zvyšuje úspěšnost, kdy poukazuje na situace v běžném životě, tj. člověk si návštěvu sjednává obvykle předem. Po příchodu do domácnosti se sociální pracovník musí prokázat průkazem. (Šústková, 2019)

Metodou sociálního šetření je pozorování a rozhovor. Při pozorování lze zjistit spoustu informací o způsobu života klienta. Zároveň se může stát, že pozorovaným věcem sociální pracovník připiše hlubší význam, například na základě svých životních zkušeností, bez širších znalostí různých souvislostí.

Po ukončení sociálního šetření je zapotřebí napsat písemný záznam, který je součástí spisové dokumentace. Profesionální pracovník zapíše důležitá fakta a zpozorované skutečnosti, nikoliv své vlastní domněnky či úvahy. (Šústková, 2019)

Je zapotřebí zmínit, že na větších úřadech, které disponují větším množstvím sociálních pracovníků, nedochází ve velké míře ke kumulování funkcí. Dlouhodobě se jedná o tom, že sociální pracovník by neměl kumulovat své funkce, protože jeho práce je odborná a náročná, nicméně na menších úřadech může docházet ke kumulaci například s protidrogovým poradcem, sociálním kurátorem apod. (Příručka pro praxe MPSV, 2021)

Po prošetření poměrů v rodině a zanalyzování nastalé situace může sociální pracovník zahájit spolupráci s rodinou, či vyhodnotit, že situace v rodině není taková, jako ji televizní vysílání nastínilo. Je pravdou, že veřejností zpravidla otrásají situace, kdy je v rodině nepořádek, a když se v přítomnosti dětí kouří. V zákoně však není nikde ukotveno, jaká je únosná míra těchto dvou konkrétních situací. Úroveň pořádku má každá domácnost nastavenou jinak, a pokud se nejedná o extrémně znečištěnou domácnost, která ohrožuje zdravý vývoj dítěte, může sociální pracovník poskytnout poradenství rodičům, jak situaci řešit, a nabídnout možnost obrátit se na sociálně aktivizační služby, pokud jsou v dosahu bydliště. Co se týče kouření v domácnostech rodiny, měl by sociální pracovník rodičům poskytnout poradenství o možných dopadech na zdravotní stav dětí, nicméně pokud se nejedná o situaci, kdy má dítě zdravotní problémy spojené s vlivem pobytu v zakouřené místnosti, nemá sociální pracovník k dispozici zákonné ukotvení, jak tomuto zabránit. Zdárný a zdravý vývoj dítěte je legislativně

ukotven v rámci rodičovské odpovědnosti rodičů, a zákonem je kouření v domácnosti tolerováno, neboť se jedná o svobodnou vůli rodičů.

Pokud sociální pracovník po prošetření poměrů vyhodnotí, že situace v rodině vyžaduje zahájení spolupráce, je zapotřebí s rodinou vypracovat již zmiňovaný individuální plán ochrany dítěte. Je důležité, aby rodiče, klienti, získali pocit, že sociální pracovník se snaží o poskytnutí pomoci, nikoliv pouze o kontrolu. Není možné však plošně uvést, že kontrola je špatná a jediný vhodný mechanismus je pomoc, neboť obojí se prolíná a jsou ve vzájemné interakci. Je zapotřebí s klientem vést dialog a nalézt společně kompromis mezi tím, co si klient přeje a co na druhé straně vyžaduje společnost. Sociální pracovník jako prostředník musí umět reagovat na nastalou situaci, má funkci ochránce společnosti, ale zároveň naslouchá klientovi. Pokud se klientovi podaří uchopit svůj problém, sociální pracovník je v pozici, kdy mu poskytuje pomoc. Za situace, kdy držitelem problému je sociální pracovník, a klient problém nechápe, je sociální pracovník v roli kontrolora. Sociální pracovník musí být profesionálem a musí umět určit míru, do jaké bude s klientem spolurozhodovat o jeho situaci. (Úlehla, 1999)

O veškerých jednáních a krocích musí být vedena spisová dokumentace. Insoo Kim Bergerová hovoří o možnosti špatné vedení spisové dokumentace tím, že sociální pracovník popisuje pouze problematické jevy v rodině, a celkově je spis jen soubor negativních informací o klientovi. Pokud se k sociální pracovníci dostane spisová dokumentace, která je od samého počátku vedena negativně a popisuje negativní výpovědi od počátku vzniku rodiny, může sociální pracovnice zaujmout ke klientovi negativní přístup již od začátku spolupráce. (Berg, 2013)

Klient se při návštěvě sociální pracovnice či jednání s ní může cítit v ohrožení, protože se obává o odebrání dětí, neboť kolem sociálních pracovníků OSPOD kolují špatné zkušenosti. Je potřeba hovořit s klienty přiměřeně hovorovým slovníkem, a měla by se používat vlídná a přátelská slova. Rodiče by neměli mít pocit, že jim přišel sociální pracovník odebrat dítě, ale sociální pracovník by měl vysvětlit, že jejím úkolem je udržet rodinu pohromadě. Je zapotřebí klienta vést způsobem, aby se stal odborníkem na své problémy. Je nutné klientovi naslouchat, pomoci mu s formulací jeho přání, která jsou potřeba brát s respektem, vyjasnit svou pozici a nabídnout klientovi pomoc. Sociální pracovník by neměl opomenout klienta chválit i za drobné změny, které se mu podařilo dosáhnout. (Úlehla, 1999)

3.3. Sociální služby

Sociální služby mají oporu v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kdy základ tohoto zákona spočívá ve sjednocení a lepší orientaci v oblasti sociálních služeb, ochrany práv a zájmů lidí, kteří jsou z nějakého důvodu oslabeni, ať už z důvodů zdravotních, věkových či se nachází v nepříznivé životní situaci. Následně byl přijat zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách.

Tento zákon definuje **tři oblasti** sociálních služeb:

1. Sociální poradenství – což je součást všech poskytovaných sociálních služeb.
2. Služby sociální péče – tyto služby mají za cíl zabezpečit základní potřeby lidí, kteří si ji nemohou obstarat sami či pomocí dalších osob.
3. Služby sociální prevence – mají předcházet sociálnímu vyloučení osobám, které jsou jím ohroženy v důsledku působení sociálně negativními jevy.

Sociální služby mohou být

1. Ambulantní – poradny, kontaktní centra, denní stacionáře...
2. Terénní – pracovník dochází do prostředí člověka – domácnosti, hřiště, kde se tráví volný čas...
3. Pobytové – zde je člověk celodenně – domovy pro seniory, chráněné bydlení, hospic ...

K tomu, aby model sociálních služeb mohl fungovat, byla zavedena sociální dávka s názvem příspěvek na péči, která je odstupňována do IV. stupňů pro jejich uživatele. Zde posudkový lékař zhodnotí, jaká výše příspěvku uživateli náleží. Pro fungování sociální služby jako takové, jsou připravována systémová opatření, kdy se prostřednictvím plánování sítě sociálních služeb v krajích a v obcích zjišťuje, jaké potřeby jejich obyvatelé mají. Také se zvyšuje odbornost a kvalita poskytovaných služeb, kdy je kladen veliký důraz na práva uživatelů. Ministerstvo práce a sociálních věcí podporuje neziskový sektor, kdy prostřednictvím dotačního řízení finančně přispívá na provoz a rozvoj sociálních služeb. V dnešní době, kdy je Česká republika součástí Evropské unie, se mohou čerpat finanční prostředky z Evropského sociálního fondu. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020)

Druhy sociálních služeb

V České republice máme několik druhů sociálních služeb, mezi které patří:

Sociální poradenství – cílem této služby je poskytovat lidem v nepříznivé situaci poradenství, které zmírní dopady jejich situace a přispěje k vyřešení nastalé situace. Tato služba se poskytuje bez nároku na úhradu.

Domovy pro seniory – pobytová služba pro seniory, kteří mají sníženou schopnost v oblasti sebeobsluhy, a vyžadují pomoc druhé osoby. Je poskytována za úhradu.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením – pobytová služba, která nabízí pomoc osobám každého věku, které z důvodu zdravotního postižení nejsou schopny o sebe pečovat.

Chráněné bydlení – pobytová služba nabízející pomoc osobám se sníženou sebeobsluhou z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně psychických poruch. Je poskytována za úhradu.

Domov se zvláštním režimem – dlouhodobá pobytová služba pro osoby, které mají sníženou schopnost soběstačnosti z důvodu chronického onemocnění, závislosti na návykových látkách, s demencí apod. Služba je poskytována za úhradu.

Týdenní a denní stacionáře – pobytová nebo ambulantní pro osoby, které vyžadují pomoc se zvládnutím sebeobsluhy z důvodu vysokého věku či onemocnění, a vyžadují pomoc druhé osoby.

Centra denních služeb – ambulantní služba pro osoby se sníženou soběstačností pro svůj věk, zdravotní či chronické onemocnění, kdy jejich situace vyžaduje pomoc druhé osoby.

Odlehčovací služby – ambulantní či terénní služba pro osoby se sníženou soběstačností, které vyžadují pomoc druhé osoby. Služba je poskytována za úhradu.

Podpora samostatného bydlení – terénní služba, která je poskytována za úhradu v domácnosti uživatelů, kteří potřebují pomoc druhé osoby z důvodu své snížené soběstačnosti.

Průvodcovské a předčitatelské služby – terénní nebo ambulantní služba poskytována za úhradu uživatelů, kteří potřebují pomoc v oblasti vyjádřit své vlastní záležitosti.

Tísňová péče – terénní distanční a hlasová komunikace s osobami, které se nacházejí v situaci ohrožující zdraví nebo život, či náhlého ohrožení života.

Pečovatelská služba – terénní či ambulantní služba, která je poskytována osobám se sníženou soběstačností. Poskytuje se v daném časovém úseku, a poskytuje pomoc při zvládnutí každodenních úkonů v sebeobsluze člověka.

Osobní asistence – je poskytována v domácnosti osobám se zdravotním postižením a lidem seniorského věku, kteří vyžadují pomoc při zvládnutí sebeobslužných činností.

Dále se jedná o služby **sociální prevence**, které poskytují pomoc osobám předcházet krizovým situacím. Může se jednat o:

Azylové domy – jedná se o pobytovou službu, která je poskytována na přechodnou dobu osobám, které se nachází v krizové bytové situaci. Tato služba pomáhá zajistit nejen bydlení, ale také stravu a poskytuje pomoc při uplatnění práv uživatelů.

Domy na půl cesty – tato služba je poskytována zpravidla osobám mladším 26 let, které po ukončení studia či dovršení 18 let ukončí pobyt v ústavní či ochranné výchově, nebo po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Tato služba poskytuje nejen ubytování, ale také zprostředkovává kontakt se společností, nabízí terapeutické činnosti a pomáhá při uplatnění práv uživatelů.

Kontaktní centra – jedná se o nízkoprahové zařízení, do kterých mohou uživatelé docházet ambulantně, nebo je poskytována v terénu. Tato služba je pro osoby, které jsou ohroženy užíváním návykových látek, za účelem zmírnit zdravotní a sociální dopady rizika. Tato služba se poskytuje bez nároku na úhradu.

Krizová pomoc – může být pobytová, ambulantní či terénní, a je poskytována na určitou dobu klientům, kteří se nachází v života ohrožující situaci, kterou nejsou schopni zvládnout vlastními silami. Tato služba nabízí nejen ubytování, ale také pomoc při zajištění potravin, sociálně terapeutickou činnost a podmínky pro osobní hygienu uživatelů. Je poskytována zdarma.

Intervenční centra – tato služba je určena osobám, které jsou ohroženy domácím násilím. Pokud dojde k vykázaní osoby ze společného obydlí, služba kontaktuje ohroženou osobu do 48 hodin na základě zákonné povinnosti. Intervenční centra poskytují sociální terapeutickou pomoc a poradenství v oblasti uplatňování práv klientů. Pokud se jedná o pobytovou službu, je poskytována zdarma, a zajistí ubytování, stravu či pomoc v jejím zajištění, a dále je v úzké spolupráci s ostatními poskytovateli sociálních služeb jako OSPOD, orgány veřejné správy, PČR, obce apod.

Nízkoprahová denní centra – ambulantní služba, případně terénní, která poskytuje uživatelům, což jsou osoby bez přístřeší, pomoc při osobní hygieně, nebo zajistí podmínky pro osobní hygienu. Dále nabízí pomoc při zajištění potravin uživatelům, a poskytuje poradenství v oblasti práv uživatelů. Je poskytována za úhradu, kterou si stanoví poskytovatel.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – rovněž ambulantní či terénní služba pro děti a mládež ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohroženy nežádoucími jevy nebo sociálním vyloučením. Podstata této služby je v pomoci zlepšit životní úroveň a kvalitu života dětí a mládeže, kdy se předchází zdravotním a sociálním rizikům. Služba je poskytována zdarma a

může být poskytována anonymně. V tomto zařízení se věnují výchovným, vzdělávacím a aktivizačním činnostem.

Noclehárny – ambulantní služba pro osoby bez přístřeší, která nabízí možnost přespání a hygienické zázemí. Tato služba je hrazena částkou určenou poskytovatelem.

Služby následné péče – mohou být ambulantní, terénní či pobytové, kdy jsou poskytovány osobám s duševním onemocněním či lidem závislým na návykových látkách, které mají za sebou ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení, či již abstinují. Tato služba se orientuje na sociálně terapeutické činnosti a pomáhá v navazování kontaktu se společností, a je poskytována zdarma.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – mohou být jak ambulantní, tak terénní, a nabízí pomoc a poradenství rodinám s dětmi, u kterých hrozí ohrožení ve vývoji, nebo je jejich vývoj ohrožen v důsledku rodinné krizové situace, kterou rodiče nezvládají řešit prostřednictvím svých sil a prostředků. V této službě jsou zastoupeny výchovné, aktivizační a vzdělávací činnosti, sociálně terapeutické činnosti, právní pomoc při zajištění práv a oprávněných zájmů, a zprostředkování kontaktu se společností. Tato služba je zdarma.

Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením – ambulantní či terénní služby, které se poskytují osobám v důchodovém věku, nebo osobám se sociálním či zdravotním postižením. Služba se zaměřuje na zajištění kontaktu ve společnosti, terapeutické činnosti a právní pomoc, je zdarma.

Sociálně terapeutické dílny – ambulantní služba, jež je poskytována osobám se sníženou sebeobsluhou způsobenou zdravotním postižením. Tyto osoby nelze umístit na běžném trhu práce. Účelem služeb je pravidelná a dlouhodobá podpora při zdokonalování pracovních dovedností. Součástí této služby je pomoc při osobní hygieně, zajištění potravin a nácvik dovedností pro zvládání péče o sebe sama, dále také praktické činnosti vedoucí k začlenění do společnosti. Tato služba je zpoplatněna.

Terapeutické komunity – zajišťují pobytové služby pro osoby závislé na návykových látkách či s duševním onemocněním, i na přechodnou dobu. Jedná se o službu, která je vhodná pouze pro osoby mající zájem o začlenění do společnosti. Služba je zdarma.

Terénní programy – služby, které se poskytují osobám, které jsou závislé na užívání návykových látek, nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Cílová skupina jsou lidé užívající omamné, psychotropní a návykové látky, osoby bez přístřeší či žijící na okraji společnosti. Služba je zdarma a může být poskytována anonymně.

Sociální rehabilitace – jedná se o službu, která nabízí určité činnosti, vedoucí k samostatnosti uživatele, jeho soběstačnosti a nezávislosti. Dále je jejím cílem rozvoj

schopností, posilování a nácvik běžných činností, aby klient mohl vést samostatný život. Může být ambulantní terénní či pobytová, a je za úhradu. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020)

Snahou sociálních služeb je nalézat cesty, jak mohou lidé se sociálním či tělesným hendikepem žít běžný život. Umožňuje jim nalézt práci, nakupovat, studovat, smysluplně trávit volný čas a pomoc se začlenit do společnosti. Na poskytování sociálních služeb se podílí státní a privátní sféra, kdy cílem služeb je nabídnout svým klientům péči nepřetržitě na území celého státu. Ačkoliv jsou z větší části sociální služby pro uživatele zdarma, není možné se se vyhnout v některých službách spolufinancování ze strany uživatelů. Sociální pracovník v systému sociálních služeb by měl být profesionálem, který potencionálním uživatelům nastíní možnosti pomoci, a dále mu pomáhá při vhodném využívání sociálních služeb. V podstatě většina sociálních služeb má za cíl klientovu nezávislost a samostatnost, tedy aby si uživatel vytvořil takové dovednosti, aby své rizikové životní situace dokázal zvládat sám, byl odborníkem na svůj problém a dokázal využít své možnosti při řešení problému. Je však důležité, aby člověk, (klient) sám dokázal rozpoznat, kdy je problém nad jeho síly a je vhodné se na sociální služby obrátit.

4. Reality show

O tom, že média mají nedozírnou moc v podobě vlivu na lidi, nemůže být pochyb. V dnešní době se je možné setkat s obrovským množstvím informací, které prostřednictvím médií získáváme. Václav Moravec ve své knize Média v tekutých časech cituje Neila Postmana, který popisuje obžalobu elektronických médií, především televizi. *„Stát, čekat a přihlížet tomu, jak budou kouzlo, poddajnost, nevinnost a zvědavost dětí zneuctěny a poté transformovány do znaků pseudodospělosti, je bolestné, trapné a navíc smutné.“* (Moravec, 2016:62)

Za situace, kdy je hovořeno o tištěných médiích, je vhodné si uvědomit, že tištěná média jsou schopna uchovat tajemství dospělých před negramotnými dětmi. Avšak televize je naprostým odhalením nejen tajemství dospělých, ale také toku informací, který je v podstatě nekontrolovatelným. Televize funguje jako vizuální médium, takže nevyžaduje zvláštní schopnosti k interpretaci sdělení.

Člověk si je vědom rozdílu mezi realitami, které je zapotřebí od sebe odlišovat. Berger a Luckmann popisují svět, který žijí lidé v každodenním běžném životě, protože realita dění je nahodilá a jedinečná. Pracují s pojmy *„tady a teď“*, kdy toto považují za *„nejreálnější realitu“*. Realita je samozřejmá, bez potřeby ji jakýmkoliv způsobem ověřovat. Lidé rozumí své vlastní realitě, ale jsou si vědomi toho, že každý člověk má svou vlastní realitu, kterou chápe svým vlastním způsobem, přesto však zůstává být skutečná. Autoři zastávají názor, že při kontaktu člověka s člověkem dochází k nejintenzivnějšímu prožitku, protože dochází ke spojení prvků času s prostorem. Následně záleží na vzájemné interakci osob, zda k sobě mají vlídný či nepřátelský vztah. (Berger, 1999:20-30) Také hovoří o tom, že v rámci socializace v rodině se lidé učí sociálnímu řádu, který je generacemi přenášen. Každá generace přináší nový pohled na situace, a nové reakce. V rodině získáváme nejen hodnotový žebříček, ale také vzpomínky, a každá nová generace se přizpůsobí takové realitě, jakou jim rodiče nastaví. Člověk se s největší pravděpodobností odchýlí z *„norem“*, které mu byly nastaveny někým jiným než z těch, kterým pomáhal vzniknout v rámci rodiny. Přizpůsobení se je pro novou generaci obtížné.

V rámci natáčení reality show je možné vidět, jak je s tímto aspektem pracováno, kdy některé reality show cíleně změní účastníkům prostředí, na které jsou zvyklí. Následně sledují účastníky, jak se jim podaří přizpůsobit v novém prostředí. Lze tedy uvést, že některé reality show jsou primárně cíleny na střet dvou odlišných kultur domácností, dvou generací, kdy tyto

střety – konflikty, jsou pro publikum tolik půvabné. V dnešní době vyspělých technologií však mají i děti přístup k internetu, a je v jejich silách si pořady, které s rodiči pro jejich pozdní vysílání nemohou sledovat, shlédnout později na internetu.

V současnosti se může zdát téměř nemožné chápat dění dnešního světa. Měli bychom však být stateční a bojovat, abychom porozuměli, jakým způsobem je v dnešní době realita utvářena. Protože pokud chceme žít v jakési životní pohodě, musíme rozumět světu, ve kterém žijeme. To, co je v dnešní době v médiích překládáno, není ukázka dnešního světa, ale jedná se o určitý druh pohledu na sociální skupinu. Tedy to, co je nám překládáno, se publiku vštěpuje jako „normální“, zatímco odlišný názor je považován za nekorektní. (Burton, 2001:186-191)

V článku Sage Journalist popisují Martin Hájek a Daniel Frantál příspěvky televizních reality show k sociální představitosti v České republice a poukazují na to, jak je pojem chudoba různorodá a v každé zemi chápána jiným způsobem. V minulosti, pokud hovoříme o posledních čtyřiceti letech a socialistickém režimu, byla témata jako chudoba a chudí lidé tabu. V epizodách jednotlivých pořadů popisují rizika, kterými účastníci procházejí, a jak je představa chudoby buď nevyhnutelná, nebo neexistující. Dále však hovoří o tom, že toto situační zahanbování nemá za cíl změnit identitu člověka, ale má posloužit jako zdroj chvilkové zábavy pro zúčastněné publikum. Avšak my zde nehovoříme o hercích a o uměleckém výkonu, ale o reálném životě. Autoři dále popisují rozšířený příklad praktik, jako je šikanování, kterým si nováčci musí projít, aby byli přijati k nové skupině. Ponižování a zahanbování si publikum užívá, protože věří, že je to pro dobro události, a že to nebude mít negativní následek na životě po skončení vysílání. (Sage journals, Cultural Sociology, 2020)

Meyeroitz uvádí, že: *„Není pochyb, že dnešní rodiče stále kontrolují celkovou atmosféru domova rodiny, ale domov už není základem všech dětských zkušeností. Dětem, které mají televizi, se dnes nabízí také možnost pohledu z vnějšku, s jehož pomocí mohou posuzovat a hodnotit rodinné rituály, přesvědčení a náboženské praktiky. Dříve mohli rodiče snáze formovat výchovu dětí tím, že s nimi hovořili nebo jim pouze četli o věcech, které jim chtěli zpřístupnit. Dnešní rodiče však musejí bojovat s tisíci představami a idejemi, nad nimiž mají jen malou přímou kontrolu.“* (Meyeroitz, 2006:196)

Václav Moravec dále popisuje, jak se změnila vybavenost dětských pokojíčků s počítači s internetovým připojením. V roce 2008 mělo ve svém pokoji počítač s internetovým připojením 28 % dětí a dospívajících, v roce 2016 se počet zvýšil na 43 %. Rovněž postupně z dětských pokojů vymizely technologie jako walkmany, discmany, stejně tak mizí hudební přehrávače MP3, MP4 apod. Z těchto informací je možné usoudit, že se obměňuje mediální vybavenost dětské populace. Téměř polovina dětské populace v roce 2016 používala chytrý telefon, a přibližně 42 % tablet.

Dále autor popisuje výzkum LSS (LifeStyle Survey – český výzkum životního stylu), kdy děti v roce 2014 – 2015 rozdělil do tří skupin:

1. mediálně chudé (nevybavené) – jednalo se o děti a dospívající mládež, kteří měli k dispozici v pokoji méně než dva mediální přehrávače,
2. mediálně bohaté (vybavené) – tyto děti a dospívající měly ve svém pokoji více než tři mediální předměty,
3. mediální experti – tato skupina dětí a dospělých, kteří vlastnili většinu nových médií s připojením na internet. (Moravec, 2016)

Co se týče vlivu médií na společnost, nemohu zde opomenout sociální sítě a internetové servery, které pomáhají při vyhledávání informací, videí, nebo zpětně promítnutí televizních seriálů, zpravodajství či reality show.

Jenkins hovoří o pojmu „*fanoušek*“, který považuje za klíčový pro participaci v mediálním světě. K tomuto se váže aktivismus, kdy fanoušci komunikují s tvůrci mediálních obsahů. Dále také popisuje specifický mód percepce, kdy se jedná o opakované sledování, soustředěnost na celý televizní pořad spojený s emocionální blízkostí.

Jenkins postavil koncept participativní kultury na čtyřech základních faktorech, kdy prvním faktorem je přičlenění. V tomto faktoru se fanoušek stane součástí virtuální komunity, se kterou má stejné zájmy, a které sdílí prostřednictvím facebook, youtube apod. Druhým faktorem je vyjádření, kdy fanoušek představí novou tvorbu, či starou nějakým způsobem modifikuje, a kterou v komunitě sdílí. Kolektivní řešení problémů je třetím faktorem, kdy komunita řeší problémy či vznik produktů na kolektivní inteligenci (například Wikipedie, ČSFD apod.). Posledním faktorem je cirkulace obsahů, zde se sdílí mediální obsahy v prostředí komunity. (Jenkins, 2012)

Tyto faktory jsou zde popsány z toho důvodu, že v dnešní době je velmi jednoduché na sociální síti založit nějakou skupinu, do které se přidávají fanoušci na základě jejich zájmů. Ti pak přidávají do skupiny informace, fotografie, videa, a především komentáře ať už kladné, či negativní. Pokud budu konkrétní, existuje na sociální síti facebook stránka s názvem „Výměna manželek“, kde jsou nahrávány díly této reality show, a ty jsou následně fanoušky vyhledávány, znovu přehrávány a zejména komentovány. Dnešní doba technologií připojené na internet, za které se člověk dokáže schovat, otevírá možnosti k negativním až vulgárním komentářům. Sociální síť facebook umožňuje založení profilu dětem starším třinácti let. (Facebook, 2022)

Na těchto sociálních sítích se po odvysílání reality show a následném sdílení vytvoří většinou hanlivé, ponižující komentáře, které ačkoliv nejsou vulgární a správce neshledá důvod pro jejich zablokování, mohou zejména u dětí a dospívajících způsobit psychické problémy. Stejnou možnost komentovat videa nabízí například youtube.

V dnešním mediálním světě je poměrně velká různorodost programů a pořadů, které může člověk sledovat s ohledem na jeho zájem. Schulz, Scherer, Hagen, Reifová a Končelík uvádí, že: *„Jako znaky různorodosti se zkoumají všechny oblasti existence a života, o nichž médium informuje. Různorodost vyjadřuje výskyt informací o nejrůznějších oblastech života, zeměpisných regionech, etnických či zájmových skupinách, stejně jako různých názorech.“* (Schultz a další, 2004:64)

Co se týče samotného vlivu médií na společnost, nelze v tom to případě opomenout úvahu pana Aldouse Huxleyho, který má za to, že lidstvo samotné nepotřebuje k sebezničení technologie typu Velkého bratra, protože lidé si technologie zamilují natolik, že si jejich podvrtnost přemýšlet nebudou vůbec připouštět. A následně se pravda ztratí v množství informací. (Postman, 2010) Tento autor ve své publikaci filozoficky rozebírá otázku, proč nám „někdo“ pouští do médií konkrétní informace či pořady, co se za tím skrývá.

Zde je vhodné být konkrétní k reality show vysílané v České republice. Vystává zde otázka, proč je toto vysílání tak úspěšné? Proč lidé sledují například výměnu manželek, chtějí si snad dokázat, že jejich samotná domácnost je „lepší“, či snad, že jejich rodina funguje lépe? Na co se vlastně režiséři těchto reality show snaží poukázat? Chudoba je v dnešní době celosvětově považována za fenomén, který budí pozornost. V tomto případě je však využívána ve prospěch televize, která profituje z odvysílání.

V dnešní době je sledování reality show záležitostí, která je sledována masou lidí. Zde můžeme hovořit o tzv. masmédiích, čímž jsou označována média, která směřují k velké skupině lidí, mase. S tímto pojmem je úzce spjat termín „masové publikum“, což je skupina lidí, která pro autora zůstává anonymní. U takového publika nemůžeme spatřit žádné zvyky, rozdělené role apod., je spojeno pouze sledováním určitého média. Pokud hovoříme o „masové kultuře“, tak se jedná o schopnost nabídnout jedno sdělení velkému množství příjemců, a tak masmédia přináší zábavu lidem, a možnost vyplnění volného času. Funkce masmédií začala být postupně kritizována za to, že její působení oslabovalo tradiční kulturu a začala se tímto způsobem podporovat nepochopitelná spotřeba hromadného a jednotvárného zboží. (Jiráček a další, 2003)

Komerční televize jako například TV Nova nebo TV Prima začaly v České republice vznikat v 90. letech 20. století. Tyto televizní stanice tvoří své programy především z amerických pořadů. Důvod, proč televizní programy České republiky čerpají ze zahraniční tvorby, popisuje A. Suchý. Ten se domnívá, že se jedná především o nízké výrobní náklady, které naprosto převálcují náklady na domácí produkci. (Suchý, 2007)

V síle obrazů, které se snaží zapůsobit na lidské city, je zakotvena manipulace. Ta má za cíl ovlivnit lidský rozum a jeho úsudek, a ovlivnit člověka k víře v to, že co vidí na obrazovce je pravdivá realita. Následně tedy dojde ke zkreslení reality spolu s fikcí. Sak a Mareš upozorňují na podprahové podněty, které jsou nástrojem manipulace. S tímto se můžeme setkat u reklamy. Manipulaci však můžeme najít i u reality show, kde se publiku vytvoří pocit důležitosti v ovlivňování samotného pořadu. U některých reality show, např. Velký bratr, publikum podlelo iluzi, že ono samo vybírá účastníky prostřednictvím „sms“. Publikum si však neuvědomuje samotný fakt, že vybírá už z vybraných účastníků. Sak má za to, že se vystupňovala schopnost společnosti vytvořit si informace, což vede k vytvoření tzv. virtuální reality. A zde vzniká produkt kyberprostor, což je aktivní spojení jak informačních, tak komunikačních technologií. (Sak, Mareš, 2007)

Mathiesen předhazoval Foucaultovi nedostatek pozornosti souběžnému modernímu procesu, tedy novým technologiím a jejich rozvoji. Tento rozvoj je v podstatě postaven na tom, že velkým počtem lidí je sledován malý počet aktérů. V současnosti se jedná o historicky největší vzestup digitálních médií, která jdou od televizních přijímačů po internet. Samotný akt pozorování přenáší sledující lidi do kyberprostoru, ve kterém nehraje vzdálenost žádnou roli. (Mathiesen, 1997)

Jaroslav Huk uvádí, že: „*Masová média nesmírně zlepšila dostupnost informací, které se dostávají k publiku takřka okamžitě – zároveň se ale rozšířily také možnosti pro ty, kteří chtějí dezinformovat a zneužívat pro své záměry.*“ (Huk, 2008:21)

Velká dostupnost kultury může mít mimo jiné i další následky, jako kulturní zlidovění či vulgarizaci. Může se ztrácet originalita a zároveň přibývat plagiátů, které jsou těžko dohledatelné. Masová kultura si vybírá ty nejjednodušší či velmi primitivní prostředky k tomu, aby vyšla vstříc co největšímu publiku. Média mají moc publikum aktivovat k nějaké činnosti, nebo také uklidnit či utlumit. V prezentaci mediálních zpráv či pořadů není důležité pouze to, jakým způsobem je zpráva natočená či odvysílána, ale především to, jak je následně interpretována publikem a má se za to, že žurnalista by za své zprávy či pořady měl nést míru odpovědnosti. Publikum vnímá pouze to, co mu je prezentováno, kdy přímých aktérů je pouze zlomek, a i přes to, že v současné době je mnoho prostředků, jak informace předávat dále, největší moc má reportér celostátní televize. (Huk, 2008)

McQuail hovoří o masovém publiku, které je naprosto rozptýlené po světě, neznají se ani příslušníci masového publika, a nezná je ani sám autor pořadu. Masové publikum nedisponuje možností společného jednání, aby bylo schopno plnit své cíle a požadavky. Publikum je velmi početné a různorodé, a jeho příslušníci jsou z různých lokalit a společenských vrstev, zároveň jej však spojuje předmět jejich zájmu. Není schopno samostatného jednání. Autor dále popisuje, jak média mohou uplatňovat svou moc, přitahují pozornost publika, zároveň je však mohou přesvědčovat ke změnám názorů, ovlivňovat jejich chování, neboť informování médií je velmi rozsáhlé a v podstatě okamžité.

McQuail popisuje dva modely, první je *Model dominantních médií*, kdy tento model považuje média jako nějaké instituce, které slouží dalším institucím, které se vzájemně ovlivňují. V tomto případě je veřejnost směřována k tomu, aby přijala okolní svět v předložené podobě. Toto publikum má pouze minimální možnost kritiky. Druhý je *Pluralitní model*, který je naprostým opakem předchozího modelu. Tento model dokáže připustit rozmanitost a není možné jej předvídat. Veřejnost tak má možnost odolat podsunování, vznést požadavky a sama reagovat na události, které aktuálně média nabízejí. (McQuail, 2009)

Objektivita v médiích bývá zpochybňována již od počátku mediální existence. V současné době mohou být vyjádření sestříhána, fotografie upraveny. Pokud si chce žurnalista zachovat svůj status, měl by dokládat objektivitu a držet se tří základních principů: „*oddělení*

faktů, zpravodajství, od názorů, vyvážený záznam a popis diskuze, doložení korektnosti odvoláním se na autority.“ (Huk, 2008:42)

Médium jako současnou amputaci zlepšované schopnosti, označil McLuhan, kdy přirovnal média k situaci člověka, který jede na kole. Kolo má být prostředek, který má člověku pomoci se uvolnit a do jisté míry odpočinout. Zvýšená fyzická námaha však postupně přinese novou intenzitu vyžadující zesílení rotující nohy. Toto zesílení však nervová soustava unese pouze v případě otupělosti či zablokování vnímání bolesti. Tento autor také popsal dva klíčové pojmy, horká a chladná média. Horkými médii rozumí nízkou participaci, která sebou nese vyšší účinky na publikum. Může se jednat o rozhlas, film či knihu. Chladnými médii autor popisuje naopak nízkou míru participace, která však má nižší účinky na publikum, jako je televize či mobilní telefon. (McLuhan, 1991)

V dnešní době lze uvést, že mobilní telefon je považován za jeden ze zásadních zdrojů informací, s vysokou mírou účinků na publikum, neboť technologický rozvoj sociálních sítí umožnil okamžité sdílení informací, které ovlivňují velkou masu lidí.

Lasswell pojmenoval **tří základní funkce médií:**

1. Informování – jedná se o pozorování společnosti.
2. Vysvětlování, jak fungují interakce mezi jednotlivými částmi společnosti.
3. Odevzdání kulturního dědictví.

Wright Ch (1960) následně přidal 4. funkci, a to Zábavu.

5. Funkcí je mobilizace. (Lasswell, 1948)

4.1. Reality show a její vznik

Tato kapitola je zaměřena na vznik médií v souvislosti z reality show, na konkrétní pořady a na kritéria pro výběr uchazečů, na sledovanost a následný zisk mediálních společností. Budou zde popsány strategie tvorby mediálních pořadů.

Gatekeeping je pojem, pod kterým můžeme nalézt rozhodování mediálních autorů obsahu, jaké informace se v médiích objeví, a které by publikum spatřit nemělo. D.M. White popsal tento rozhodovací proces už v roce 1950, ale převzal jej od psychologa Kurta Lewina, který jej použil již v roce 1943. Tento termín se v minulosti využíval v sociologii, a můžeme

jej přeložit jako „ochrana brány“. Jedná se o to, že autor, editor či majitel mediální stanice rozhodne o informacích, které budou otištěny. (Gatekeeping, Wikipedia, 2022)

Lze říci, že lidé ve většině důvěřují televiznímu zpravodajství, a mají tento zdroj jako jediný zdroj informací o dění ve světě. Je však pravdou, že po pandemii Covid-19 se lidé ocitají v situaci, kdy je společnost rozpolcená a lidé často sami nevědí, čemu mají věřit. Sociální sítě otevírají velikou škálu možností šířit desinformace, a tak v dnešní době není ojedinělé, že lidé pandemii zlehčují, nebo jí nevěří vůbec, a ztrácí tak důvěru ve zpravodajství, které jím o nemoci podávalo informace. Zde zůstane nezodpovězená otázka, do jaké míry jsou zpravodajství pravdivá a popisují reálné dění, či zda si média upravují obsah sama.

S pojmem Gatekeeping je úzce spojena „agenda setting“. Koncept agendy setting se týká dialogů mezi různými společnostmi, komunitami či jinými účastníky, kteří rozhodují o tom, jaká témata jsou pro publikum zajímavá, a která budou odvysílána či publikována. Tím, že jsou vybrány události a informace, které jsou vysílány, je ovlivňován způsob vnímání publika. B.C. Cohen zastává názor, že média sice nedokáží změnit myšlení a názory publika, ale rozhodně jej ovlivní tím, že mu vštepí, na co má myslet. (Cohen, 1963)

Walter Lippmann je americkým filozofem a novinářem, který poprvé nastínil vliv médií na lidi, a na jejich způsob vnímání okolního světa. Tento autor hovoří o tom, že lidé věří faktům, které jako fakt vnímají, nikoliv faktům samotným. Okolní svět lidé nevnímají přímo, tedy není v jejich silách reagovat adekvátně. Lidé vnímají pouze jakousi variaci reality, což autor nazval „imitací reality“, či „pseudoprostředím“. Následně ale lidé na pseudoprostředí reagují skutečnými emocemi a názory. (Lippmann, 1960)

V současné době se je vhodné zamyslet nad aktuálním válečným stavem Ruska s Ukrajinou, kdy každá ze zemí, ačkoliv spolu úzce sousedí, podává publiku naprosto rozdílné informace. Na základě rozdílných mediálních informací vzniká mezi lidmi nedůvěra, a společnost se rozdělila na takřka dva odlišné tábory, kdy dochází k velkým názorovým střetům mezi lidmi.

Pokud je hovořeno o reality show jako takové, nejedná se pouze o úzkoprofilovou oblast zábavy, kterou bychom mohli nalézt v jednom segmentu. Pod pojmem reality show se nachází mnoho žánrů a způsobů provedení tohoto druhu zábavy, některé reality show lze považovat za

dokumentární druh, jiné za soutěže sportovního či talentového charakteru. Reality show v dnešní době zasahují prakticky do všech oblastí, od vaření, přes zpěv po sociální interakce. Reality show se prakticky zabývá skutečnými událostmi, které přináší publiku vhléd do nevšedních či naopak všedních situací.

Irena Reifová popisuje reality show jako: „televizní žánr postavený na znázorňování reálných situací – prezentuje dokumentární záznamy, či zaznamenává spontánní scény.“ (Reifová, 2004:206)

Tato autorka dále hovoří o tom, že reality show spoléhá na vytváření napětí mezi účastníky. Toto napětí může být sexuálního charakteru nebo „ponorkové nemoci“, kdy se používá skupinové dynamiky k tomu, aby dramatičnost pořadu eskalovala až do formy soutěže. Prakticky ve všech pořadech tohoto druhu je charakteristickým prvkem přítomnost kamer „na každém rohu“. Dalším pojítkem mezi různými pořady tohoto typu je vždy přítomnost moderátorů neboli průvodců, kteří provádí diváka celou genezí pořadu, a mohou zapojovat i názory odborníků. Jednotlivé situace jsou publiku předkládány buď jako kritické situace, nebo naopak situace s nádechem romantiky. (Reifová, 2004)

4.2. Historie reality show

Prvopočátky reality show můžeme nalézt již ve 30. letech 20. století, kdy se tvůrci pořadů ve Velké Británii zaměřili na rozdílné oblasti společnosti. Snahou pořadů bylo zprostředkovat a umožnit běžnému divákovi zorientovat se v tehdejší společnosti tak, aby se mohl spolupodílet na tvorbě budoucnosti. Další kořeny vzniku reality show lze nalézt v 50. a 60. letech 20. století, kdy američtí tvůrci pořadů se snažili o dosažení prakticky pozorovatelské pozice, a co nejvěrnějšího popisu reality. Bez scénáře a vstupů do děje zachycovali skutečný svět, který následně předkládali publiku. Pro tento druh pořadu se uchytil název francouzské „cinéma - verité“. Tyto rozdílné způsoby měly vliv po celém světě a určovaly směr dokumentaristiky až do 70. let 20. století, současně však položily základy reality TV. Těmito pořady se nechalo inspirovat mnoho dalších tvůrců, kdy v roce 1971 Spojené státy uchvátila série *An American Family*. Tato série zprostředkovala sedm měsíců života jedné americké rodiny ze střední třídy populace. Po ukončení byl záznam sestříhán do dvanácti epizod. Tehdejší televizní společnosti si s pořadem nevěděly rady a vystoupila otázka, do jakého žánru pořadů tuto sérii zařadit. Televizní studio muselo vytvořit nový název žánru, jenž by se odlišil od

dokumentů, zároveň však také od fikce. Z dnešního pohledu lze *An American Family* považovat za bezprostředního zakladatele reality show. (Bignell, 2005: 9-12)

V podmínkách Československé televizní tvorby lze vyzdvihnout populární cyklus televizních komedií, které se odehrávaly v kuchařském prostředí. Tento pořad byl výjimečný v tom ohledu, že diváci měli možnost zasahovat do děje prostřednictvím hlasovacího systému přímo ve studiu. Následně se možnost zásahu do děje rozšířila na širší oblast republiky, kdy diváci ovlivňovali dění prostřednictvím rozsvěcování žárovek ve své domácnosti.

Celosvětově první reality show velkého formátu můžeme označit *Expedition Robinson*. Tato show vznikla ve Švédsku v roce 1994, a stala se základem pro vznik amerického *Survivor*. Základem Expedice Robinson bylo dopravení účastníků do neobydlené části Švédska, kdy účastníci byli přinuceni řešit extrémní situace, k jejichž zvládnutí museli ukázat své schopnosti přežít v pustině. V závěru každého pořadu byl jeden z účastníků vyloučen. Tento princip v roce 2000 implementoval *Survivor*, mezi jehož tvůrci byl i otec Švédského originálu, Charlie Parsons. (*Survivor American television show*, 2022)

4.3. Reklama

Důležitým prvkem, který předchází vysílání reality show, je reklama. Ta diváka upozorní na to, co se ve vybrané epizodě bude odehrávat, a zároveň vybízí skrze přitažlivých okamžiků ke zhlédnutí celého pořadu. Reklama bývá vysílána několik dní před samotným odvysíláním pořadu, a to několikrát za den.

Pojem reklama definoval Werner (1999:11), jako: „*užití placeného média k tomu, aby inzerující nebo sponzor prodal produkty či služby nebo komunikoval nějaké představy a informace.... Reklama, neboť je jako marketingový proces zaměřená na žádané zákazníky nebo jiná publika, představuje nákup času či prostoru v médiích a jako taková je charakterizována jako řízená komunikace.*“

Reklama, podobně jako další odvětví řízené komunikace (především Public relations), k dosažení svého cíle bohatě využívá poznatků z psychologie, sociologie, ale také teorie komunikace a studia médií.

Reklama mířící na diváky pořadu například *Výměna manželek*, je uváděna několik dní před odvysíláním pořadu, v rozličných vysílacích časech. Obsah reklamy na daný pořad se zaměřuje

zejména na konfliktní či jinak zajímavé situace. Dle mého názoru je problém nejen obsah reklamy, ale zejména čas jejího vysílání. S obsahem reklam mohou být konfrontovány i děti, neboť jsou reklamy vysílány v běžném denním vysílacím čase. Součástí upoutávky na pořad jako takový bývají i děti, které se reality show přímo účastní. Ty jsou pak znovu s každou reklamou vystavovány určitému typu sekundární viktimizace.

Je zapotřebí si uvědomit, že reklama je komunikační prostředek, který je účelový a naprosto řízený, je jasně naplánován a má určitý záměr. K tomuto si zároveň autor vytváří nástroje a metody, jak dokáže změřit její úspěšnost. Hlavním cílem reklamy je oslovit publikum, a přimět jej k akci – v našem případě ke sledování celého dílu reality show. V největší míře však záměr reklamy můžeme spatřit v komerční oblasti, tedy v propagaci produktů a služeb, či v politických oblastech. Dále také na sociální úrovni, kdy může vybízet ke změně názorů, jako například k dobročinnosti, k ochraně životního prostředí nebo k opatrnosti na silnici. V České republice jsou média určená ke generování zisku ze strany soukromého sektoru. (Jiráček a další, 2009)

Mediální produkce bývá ovlivňována několika směry, kdy se v největší míře jedná o

- manipulaci – ta se prakticky nedá nijak doložit, ale je velmi významným faktorem, neboť směřuje na samotné myšlení a názory společnosti. V médiích jsou produkty prezentovány takovým způsobem, aby byly přitažlivé pro diváky, či naopak jejich pozornost odváděly jiným směrem. Zde však nelze opomenout provokaci přímo samotných médií, kdy jejich výstup se stává samotným tématem pro další zpravodajství.
- mystifikace – zde se jedná o záměrné klamání veřejnosti, kdy informace se má pravdivý základ, avšak se pohybuje na hranici mezi „věcnými“ produkty a samotnou fikcí. Jako jedna z nejslavnějších mystifikací je považována rozhlasová inscenace filmu „Válka světů“, kterou připravil Orson Welles, kdy autor pojal tento příběh jako pravdivou informaci o útoku Mart'anů na Spojené státy Americké a další státy. V tomto případě se přerušilo vysílání pořadu a vypustila se informace o tom, že obrovské množství lidí hyne v množství jedovatých plynů z důvodu vpádu Mart'anů na Zemi.
- stírání hranice mezi fakty a fikcí – v tomto případě se jedná o to, že můžeme nalézt stále větší a větší množství pořadů, které mají za cíl poukázat na běžný, skutečný život obyvatel. Autoři poukazují na to, že pořad je pouze dokumentárním dílem, kdy ukazuje pouze skutečné lidi v konfrontaci se

skutečnými událostmi. Tyto pořady, které dávají účastníkům prostor k tomu, aby ukázali svůj reálný vlastní život, označujeme právě *reality show*.

Tyto pořady mohou nabízet prvky jedinečnosti spolu s rekonstrukcemi reálných událostí, můžeme nazývat „docu-soap“. Tento pojem je složen z odvození slov dokument (docu) a soap (což v anglickém jazyce ve spojení soap opera znamená nikdy nekončící rozhlasové nebo televizní vysílání, které směřovalo především na ženy, které měly možnost televizi sledovat – tedy byly v domácnosti). Tyto reality show, či soutěže, porušují některé společné normy, jako například respekt a úcta k druhému člověku, či narušení soukromí. Vztahy mezi lidmi, účastníky, jsou probírány na veřejnosti. (Jiráček, 2009)

4.4. Výměna manželek

Tato reality show není fenoménem pouze v České republice, ale jedná se o celosvětovou reality show, která byla poprvé vysílána v roce 2003 ve Velké Británii pod názvem Wife Swap. Technologie přispěly k tomu, že se následně reality show tohoto typu dostala i za hranice, kdy v České republice proběhlo první vysílání v roce 2005. Pořad začala režisovat TV Nova, která v natáčení pokračuje doposud. (McQuail, 2009)

V této reality show si rodina zpravidla vymění maminky, či partnery, a to na deset dní, které protějšek tráví v nové domácnosti s novou rodinou. První polovinu musí vyměněná maminka respektovat pravidla rodiny, která jsou nastavena a obdržela je v manuálu. Ve druhé polovině s názvem „Tady velím já“ zase rodina funguje dle potřeb nové maminky. Celá reality show je komentována ze strany jakéhosi vypravěče, který komentuje děj. Během natáčení mají účastníci možnost vyjádřit svůj názor před kamerami. Po deseti dnech je výměna ukončena, kdy se účastníci setkají tzv. mezi čtyřmi očima, a popisují proběhlých deset dní. Následně každá z rodin obdrží odměnu ve výši 100 000,- Kč.

V únoru 2022 bylo podle serveru IDNES.cz vysílání Výměny manželek mimořádně sledovaným pořadem. Do té doby se jednalo o nejsledovanější díl, který sledovalo 31,80 % diváků ve věkové kategorii mezi 15–54 lety. Tento údaj uvedla TV Nova. V tomto díle byla převážně řešena témata jako sex, žárlivost a nevěra, která eskalovala v drama s ukončením plánované žádosti o ruku. V tomto roce sledují reality show zejména ženy mezi 15–34 lety (42,14 %). Průměrná sledovanost ve věkové skupině 15-54 let je 28,38 %. (IDNES.CZ, 2022)

4.5. Dopady odvysílání reality show

Psychická zátěž, se kterou se setkáváme v běžném životě, působí na člověka dvěma způsoby. První způsob můžeme vnímat jako pozitivní, kdy se jedná o psychickou zátěž, která člověka přiměje naučit se novým dovednostem a osvojit si nové schopnosti, jež člověk může v budoucnosti využívat ve svůj prospěch. Takováto psychická zátěž je pro člověka přínosem, a může vyvolávat dokonce i pocit radosti. Druhý způsob psychické zátěže lze vnímat jako negativní, kdy organismus člověka není na řešení správně vybaven a tato zátěž působí negativně i do budoucna. Tento druh psychické zátěže může být intenzivní a působit krátkou či po dlouhou dobu. (Mikšík, 2009)

Dopady odvysílání reality show jako takové mohou být různé. Po odvysílání reality show může mít rodina mnoho pocitů. Z logiky věci se nabízí úvaha, že se může v největší míře jednat o tři typy pocitů – dopadů. Při prvním je rodina spokojená s odvysíláním, cítí se být slavná, děti se cítí být významnější, protože jsou prezentovány v televizi. Při druhém rodina přijme odvysílání reality show jako fakt, necítí se být slavní, ale nijak je to nepohoršuje a necítí se být ohrožení okolím. Při třetím však rodina po odvysílání cítí stud, nejsou spokojeni s nastíněním rodinné situace prostřednictvím televizního štábu, cítí nervozitu a strach z reakce okolí.

Co se týče prvního a druhého typu, s tím se člověk zřejmě dokáže vyrovnat sám. Třetí typ však může vést člověka či rodinu do neúnosné situace. Co se týče dětí, mohou se stát terčem šikany ve škole. Sociální pracovník může být zprostředkovatelem sociální služby, s ohledem na potřeby rodiny, aktuální situaci a dostupnost služeb.

Dopady odvysílání reality show jsou u každého účastníka odlišné a vážou se k jeho psychické odolnosti. Někteří účastníci mohou vnímat svou účast jako velké pozitivum, opakem tohoto způsobu vnímání jsou jedinci, kteří účast v reality show mohou vnímat jako chybu, v jejíž důsledku se následně setkali s negativními dopady. Jako nejzávažnější dopady odvysílání lze považovat například šikanu, která je úzce spojena s kyberšikanou, a depresi.

4.6. Šikana

Pojem šikana je definován jako veškeré chování vůči jiným osobám, které má za cíl opakovaně ublížit jinému člověku, nějakým způsobem jej zastrašit či ohrozit. Může být také směřováno vůči skupině lidí. Takovéto chování může představovat přímo fyzické bití osoby, záměrné poškozování věcí, ale také urážky vůči druhému člověku, jeho vydírání nebo ponižování. V největší míře se o šikaně hovoří mezi dětmi, které probíhá ve školním prostředí, ale také se může odehrávat v blízkosti bydliště dítěte. Riziko šikany je primárně v jeho závažnosti, ale také v tom, jak dlouho se odehrává. S tím pak souvisí důsledky v oblasti fyzického i psychického zdraví. (Policie ČR, 2022)

Šikanu můžeme rozlišit do pěti stádií:

1. stupeň – zde je jedná o mírné formy psychického násilí. Dítě se necítí dobře, kolektiv jej odmítá, pomlouvá jej, či dělají různé naschvály.
2. stupeň – přechodů do druhého stupně může být několik, například dítě zastupuje jakýsi ventil, na kterém se ostatní žáci odreagují, či se může jednat o oživení situace, nebo si skupina agresorů najde způsob k ukojení svých potřeb. Při fyzické agresí vůči slabším zažívají agresori pocit moci, který odstraní zábrany.
3. stupeň – klíčový – zde skupina agresorů vytvoří tzv. jádro, spolupracují strategicky.
4. stupeň – v této chvíli již ztrácí zábrany i mírní či jinak ukáznění žáci, kterým začne agrese vytvářet pocit uspokojení.
5. stupeň – poslední, vrcholová fáze, při které jsou jasně určeny skupiny agresorů a obětí. Zde již agresori nemají zábrany, jde jim pouze o provádění násilí, které považují za standardní, nebo legrační. Tento stupeň se na školách vyskytuje zřídka, spíše jej můžeme nalézt ve věznicích či ve vojenském prostředí. (Kolář, 1997)

Pavel Říčan popisuje mimo jiné psychickou šikanu, která může být prováděna různými způsoby, a zpočátku může vypadat neškodně. Toto šikanování zpravidla začíná poukazováním na nedostatky člověka, zejména kvůli vzhledu nebo projevu. Například nadváha či štíhlost, nošení brýlí, vady řeči či kožní onemocnění. Dále se může jednat o špatný nebo vynikající prospěch, a v největší míře oděv člověka. Zde je vhodné si uvědomit, že i jako důvod možného začátku šikanování může být účast v reality show, která doslova otevře dveře domácnosti široké veřejnosti, a kdy může být fungování rodiny, úroveň pořádku či její životní styl důvodem k začátku šikování.

Šikana však nemusí mít podobu pouze slovního napadání, ale může se jednat o odmítání kontaktu v podobě ignorování oběti, neodpovídání na pozdrav apod. Také může agresor či agresori být promyšlenější v tom smyslu, že oběti schovávají nebo ničí věci, brání v možnosti použít toalety nebo vyžadují finanční hotovosti. Zde je možné vidět odlišnosti v různých možnostech šikany, což jen poukazuje na závažnost tohoto problému. (Říčan, 2013)

4.7. Kyberšikana

V dnešní době vyspělých technologií nelze opomenout šikanu, která se odehrává ve virtuálním světě. Takováto šikana se nazývá **kyberšikana**.

Kyberšikanu popisují Kopecký a Krejčí, kdy poukazují na to, že v dnešní době má téměř každé dítě profil na nějaké sociální síti. Za této situace se musí nějakým způsobem přihlásit, což znamená vytvořit si přihlašovací údaje. Zde však musí uvést jméno a příjmení, věk, a dále je vybízeno k dalším informacím jako jsou bydliště, vzdělání, škola, či kontaktní informace jako telefonní číslo či emailovou adresu. Na sociálních sítích pak mohou sdílet další informace v podobě fotografií a videí, které mohou být snadno zneužity. Na těchto sociálních sítích je také prostor pro komunikaci v podobě zpráv, ať už soukromých, či veřejných. Zde může agresor rovněž útočit na oběť. Kyberšikana a klasická šikana mají stejný cíl – ublížit a ponížit. Kyberšikana však nabízí rafinovanější možnosti – anonymitu či možnost schovat se za někoho jiného. Agresori se na internetu umí pohybovat, a ve většině nejsou fyzicky zdatní. Kyberšikana má pro spoustu agresorů několik výhod, jako například sdílení videí, které oběť poníží či úplně znemožní. (Kopecký, Krejčí, 2010)

Kyberšikana je realizována ve virtuálním světě, a je realizována prostřednictvím komunikačních či informačních sítí. Má stejný cíl jako klasická šikana, tedy ublížit druhé osobě. Ke kyberšikaně, na rozdíl od šikany, může docházet prakticky kdykoliv, protože záleží na připojení k sociální síti. U šikany naopak lze předpokládat místo, kde je možné útočnicka potkat. (Kopecký, Krejčí, 2010)

Co se týče přímo reality show, celé díly jsou sdíleny v konkrétních internetových skupinách, které je možno kýmkoliv komentovat. Zde se nemusí jednat o přímou šikanu, ale v komentářích se můžeme dočíst zejména negativní poznatky o účastnících. Je nutné připomenout reklamu, kdy již odvysílané díly mají na internetových stránkách sestřih „toho nejlepšího“, který je neustále opakován.

„Chlapci používají zejména násilí fyzické, výhrůžky a vydírání a hlavním faktorem je pro ně fyzická nebo psychická slabost oběti. Dívky mají naopak sklon k šikanování psychickému. Nejčastěji využívají intrikování proti oběti, její vytěsňování ze skupiny, pomluvy. Důvodem takového chování bývá nejčastěji získání pozornosti a obdivu ze strany ostatních nebo tzv. školní lásky, kdy se jedná o vzájemné přebírání chlapců.“ (Bendl, 2003:45)

Oběti šikany jí jsou zasaženy nejen psychicky, ale také fyzicky a sociálně. Mohou mít opakované pocity úzkosti, méněcennosti nebo poruchy soustředěnosti. Mohou trpět také tím, že nezvládají navazovat nové sociální kontakty a začlenit se. Je pro ně náročné projevit své city. Jednání s oběťmi šikany může být náročné a nejisté. Následně v dospělosti jsou náchylnější k depresím, úzkostem, a mohou mít sklony k sebepoškozování nebo k sebevraždám.

Děti, které se stanou oběťmi šikany, chodí zpravidla za školu. Ve škole necítí dostatečné bezpečí, však následně bývají trestáni za záškoláctví. V mnohých případech demonstrují zdravotní obtíže jako bolesti břicha, hlavy apod. Děti, které jsou dlouhodobě šikanovány, mohou mít nízké sebevědomí a pochybnosti o vlastních hodnotách. Tím, že dítě se málokdy s takovýmto problémem svěří, mohou se deprese a pocity opuštění prohlubovat. Oběť se bojí říct pravdu, protože se obává pomsty ze strany násilníka, či z nedůvěry. (Kolář, 1997)

„Dítě, které se ve škole setká s jakýmkoliv projevem šikany, se v ní necítí bezpečně. Je-li vystaveno dlouhodobému psychickému nátlaku, způsobuje to jeho vyčerpanost a neurózy.“ (Bakošová, 2008:149)

4.8. Deprese

Nejen šikana dětí může být možným důsledkem odvysílání reality show, ale také se u dětí mohou projevit depresivní stavy, stejně jako u dospělých. Dospělý člověk se do reality show hlásí sám, po svém uvážení. Může ale nastat situace, kdy mu samotné natáčení pořadu nepřijde v pořádku, dojde ke konfliktu například s „náhradní manželkou či manželem“, a člověk se pak může ocitnout v nepříjemné situaci, ze které již v podstatě není možné odejít. Následně pak může nastat jiná situace, kdy se dospělý člověk stydí za zbrklou reakci, vulgarismy, a může mít potřebu sám sebe izolovat od okolí. Pokud člověk nezačne problém neprodleně řešit, může přerůst v depresi, její léčba je poměrně dost obtížná.

Samotný pojem deprese je velmi těžko definovatelný, neboť i autoři, kteří depresi zažili sami na vlastní kůži, jen stěží hledají vhodná slova, kterými jejich stav lze popsat. Je to tak z toho důvodu, že každý člověk je individuální bytost a na každého působí deprese jiným způsobem, s různými symptomy. Osoba, u které je deprese diagnostikována, musí vykazovat pět z devíti příznaků, zároveň však musí trpět prvními dvěma příznaky, a to „špatnou, pokleslou náladou s vnitřním pocitem prázdnoty, či ztrátou zájmu a radosti ze života. Dalšími příznaky jsou pocity bezcennosti a viny, poruchy spánku, snížená či zvýšená chuť k jídlu nebo výrazná změna hmotnosti, nedostatek energie nebo únava, lenost nebo naopak neustálý fyzický neklid, problémy s koncentrací anebo neschopnost se rozhodnout a opakované myšlenky na smrt či sebevraždu.“ (Buijssen, 2021: 15-16)

Aby si člověk uvědomil, že trpí depresí, vyžaduje velkou dávku sebepoznání. Pokud člověka bolí něco fyzicky, ví to okamžitě, zatímco že nějakým způsobem strádá, nepoznají čtyři z deseti lidí. Je velmi podstatné si problém uvědomit, a nemoc správně diagnostikovat, neboť jedině tak je možné dostat správnou pomoc.

Sociální pracovník v tomto případě může být „pouhým“ zprostředkovatelem, léčba musí být zajištěna odborníky z psychiatrie, psychologie, psychoterapie či neurologie. Psychiatr je lékař, který je odborníkem na diagnózu psychických a fyzických nemocí, tedy je v jeho schopnostech zjišťovat, zda psychické problémy nemají fyzický původ. Jedná se o lékaře, který má pravomoc předepisovat medikaci. Psycholog není vystudovaný lékař, ale vystudoval psychologii jako vědu zabývající se jak chováním člověka, tak jeho vnitřními pochody. Psychoterapeut musí absolvovat studium medicíny či psychologie, a mít atestaci v klinické psychologii spolu s akreditovaným psychoterapeutickým výcvikem. Lékař z oboru neurologie se zabývá nervovým systémem, musí mít vystudovanou medicínu s atestací, během které je nutné absolvovat praxi v psychiatrickém zařízení, kde si osvojí znalosti psychiatrické diagnostiky a terapie. (Buijssen, 2021:113-129)

5. Shrnutí teoretické části

Teoretická část diplomové práce byla rozdělena do čtyř kapitol, které jsou úzce spojeny s hlavním cílem a mají nastínit problematiku dopadů reality show na rodinu a děti. Zároveň byla vymezena legislativa, která s prací sociálního pracovníka souvisí, role sociálního pracovníka při práci s rodinou, médií a jejich přímého propojení.

Kapitola s názvem Sociálně právní ochrana dětí poukazovala na legislativní rámec sociální práce s rodinou. Byly popsány zákony, se kterými sociální pracovník musí pracovat, a dle kterých se při výkonu svého zaměstnání musí řídit. Kromě těchto zákonů byly popsány mezinárodní dokumenty týkající se práv a ochrany dětí, kdy větší podíl byl věnován Úmluvě pro práva dítěte, která je jednou z primárních zákonných norem. V neposlední řadě byla popsána rodina z pohledu práva.

Další kapitola s názvem Role sociálního pracovníka byla zaměřena na výkon práce sociálního pracovníka. Byly zde popsány postupy, dle kterých musí sociální pracovník postupovat, a dále profesionalita, jakou by měl disponovat. V této kapitole byly podrobně rozebrány rizika a obavy, dále vyhodnocení situace dítěte, modely práce sociálního pracovníka a role sociální pracovnice, které byly rozděleny do podkapitol. Následně byly popsány sociální služby, které jsou v České republice dostupné.

Následující kapitola diplomové práce se zabývala reality show, která popisovala média a jejich vliv na společnost, jejich možnosti manipulace, historií vzniku a jako příklad reality show s názvem Výměna manželek. Byly vysvětleny pojmy Gatekeeping agenda setting a reklama.

Poslední kapitola se zabývala dopady odvyklání reality show na účastníky, byly popsány dopady jako šikana, kyberšikana a deprese.

II. Praktická část

Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu, kde bude popsána metoda polostrukturovaného rozhovoru. Bude popsán cíl výzkumu, spolu s dílčími cíli, a následně budou transformovány tyto dílčí cíle v otázkách, které byly položeny informantům. Získaná data budou zanalyzována s uvedením závěrečného shrnutí.

6. Kvalitativní výzkum

Dle Jána Mišoviče je potřeba při přípravě polostrukturovaného rozhovoru přihlížet na vnější prostředí, a to s ohledem na vytyčené cíle výzkumu a charakter výzkumných otázek. Dále uvádí, že: „*Polostrukturovaný rozhovor obsahuje připravené otázky, důsledně a systematicky směřující k identifikaci výzkumných témat pomocí příštích detailních odpovědí. Nejdůležitější jeho částí je jádro rozhovoru, které představuje schéma závazné pro výzkumníka. Skládá se z témat a otázek, které výzkumník určitě musí probrat. Schéma rozhovoru může obsahovat připravená témata, od jejich vysoce formalizovaného až k relativně volnému uspořádání. Na toto jádro navazují další doplňující témata a otázky, které vhodně rozšiřují původní záměr. Doplňující otázky mohou výborně posloužit a přinášet informace přímo spojené s kontextem, mohou přispět k mnohem lepšímu uchopení problému, o který se zajímáme.*“ (Miovský, 2009:160, IN Mišovič, 2019:80)

Informace od informantů získat třemi metodami, a to rozhovorem, pozorováním a analýzou dokumentů. K vyhodnocení informací je možné použít dvou fázové kódování – substantivní a teoretické. V obou přístupech se jedná o vyhodnocovací strategii, která ústí do návrhu teorie ukotvené v datech. V substantivním kódování výzkumník sám hledá propojení kategorií.

Z důvodu, že se jedná o velmi citlivé téma, na které nelze mít jednoznačnou odpověď, byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru, který je do částečně řízený, ale základ otázek je pro všechny informanty stejný. Je potřeba dle individuálních odpovědí reagovat, což ve kvantitativním rozhovoru není možné. Švaříček a Šed'ová hovoří o tom, že základ výzkumu jsou výzkumné otázky, které na námi zvolené cíle musí nalézt odpovědi. Tyto výzkumné otázky mají následně dvě hlavní funkce, a to zaostření výzkumu a směr cesty, jakým způsobem výzkum lze realizovat. (Švaříček a další, 2007)

6.1. Hlavní cíl a dílčí cíle

Hlavní výzkumný cíl (HVC) je zjistit, jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se účastnily reality show. V souvislosti s tímto hlavním cílem byly určeny dílčí výzkumné cíle (DVC), a to jaké jsou psychologické dopady odvysílání reality show na rodinu, jaké sociální dopady na rodinu má odvysílání reality show, a jaké jsou ekonomické dopady na rodinu po odvysílání reality show. V souvislosti s těmito dílčími bylo zjišťováno, jaká by měla být úloha sociální práce při zmenšování dopadů na rodinu po odvysílání reality show.

Transformace dílčích výzkumných cílů:

Hlavní výzkumná otázka: Jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show?	
Dílčí významné cíle:	Sada tazatelských otázek:
DVC1: Zjistit, jaké jsou psychosociální dopady odvysílání reality show na rodinu, a na úlohu sociální práce při zmenšování dopadů	TO1: Jak jste se cítil/a během natáčení?
	TO2: Jak jste se cítil/a po odvysílání reality show?
	TO3: Jak hodnotíte obsah reality show z pohledu jeho pravdivosti? Co jste si o tom myslel/myslela?
	TO4: Přihlásili byste se do této reality show znovu? Jaké důvody vás k tomuto rozhodnutí vedou?
	TO5. Spolupracovali jste během natáčení s nějakou sociální službou či institucí? S jakou? (OSPOD, SAS, manželská poradna...)
	TO6: Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali během natáčení či po odvysílání?
DVC2: Zjistit, jaké jsou sociální dopady na rodinu po odvysílání reality show, a úloha sociální práce při zmírňování těchto dopadů.	TO7: Jakým způsobem se po odvysílání změnilo chování ze strany Vaší širší rodiny, přátel, sousedů, kolegů z práce...?
	TO8: Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali v těchto situacích, kdy změny chování ze strany ostatních ovlivňovaly váš život?

DVC3: Zjistit, jaké jsou ekonomické dopady na rodinu po odvysílání reality show, a úloha sociální práce při zmírňování těchto dopadů.	TO9: Jakým způsobem získané finanční prostředky ovlivnily Váš život?
	TO10: Dostali jste se díky odměně za účast do kolize s např. Úřadem práce či jinou institucí? TO11: Jakým způsobem se situace řešila? TO12: Jakou pomoc ze strany sociálních pracovníků (a v jaké formě) byste ocenili při řešení této situace?

Tabulka 1: Transformační tabulka (autorka)

6.2. Etická rizika

V souvislosti s realizováním výzkumu se můžeme setkat s různými typy rizik. Za největší riziko či ohrožení výzkumné strategie je možné považovat nedostatek informantů pro získání dat. Pokud informant svolí k rozhovoru na dané téma, je zapotřebí hned na začátku vyjasnit několik dilemat. Nejprve je nutné, aby se odpovídající cítil bezpečně, aby rozhovor mohl být autentický a v co největší míře pravdivý. Proto je zapotřebí informanta řádně poučit o tom, že jeho rozhovor je zcela anonymní, nikde nebude publikováno ani jméno, ani bydliště, ale pouze informace, které pomohou k získání potřebných dat. V tomto případě byly za informace o odpovídajících zvoleny pohlaví, věk, bydliště (na výběr město či vesnice), vzdělání a zaměstnání.

Dále můžeme považovat za rizikový faktor samotného výzkumného šetření paměť informanta, kdy se mohli účastnit reality show před dlouhou dobou, a není možné si po takové době vybavit veškeré pocity či zážitky.

Další riziko se může skýtat v tom, že informant nechce působit jako stěžovatel, a snaží se působit dojemem, že je nad věcí. Nechce přiznat, že mu situace byly nepříjemné. Následně si odpovědi upravuje, takže nejsou pravdivé.

Všichni informanti byli poučeni o tom, že jejich rozhovor je dobrovolný, a pokud by jim byla otázka nepříjemná tak nemusí odpovídat. Dále také, že rozhovor mohou ukončit, pokud by se necítili komfortně. Všichni byli poučeni o důvodech, pro které byl výzkum realizován, a byli seznámeni s možností si následně práci vyhledat.

6.3. Organizace výzkumného šetření

Pro realizaci výzkumného šetření bylo potřeba zajistit vzorek konkrétních odpovídajících, tedy přímo účastníky reality show. Bylo nutné shlídnout reality show, aby bylo možné oslovit účastníky. Jednalo se o pořady Výměna manželek, Mise nový domov, Malé lásky, Prostřeno a O deset let mladší. Při sledování byly zapisovány jména, bydliště, a pokud to bylo možné, byli kontaktováni. Bylo kontaktováno 15 respondentů, z čehož rozhovor bylo ochotno poskytnout 11 z nich.

Délka rozhovorů se lišila, s některými odpovídajícími bylo hovořeno déle než 25 minut, s 1 pouze 8 minut, průměrný čas rozhovoru byl okolo 20 minut. Rozhovory probíhaly dvěma způsoby, kdy prvním byl formou rozhovoru při osobním setkání, a druhý prostřednictvím hlasových zpráv messengeru, tedy sociální sítě. Většina účastníků byla oslovena formou sociálních sítí, kdy ve skupině fanoušků byl se souhlasem správkyně zveřejněn příspěvek s dotazem, zda se ve skupině nachází přímo účastník reality show, a byl by ochotný odpovědět anonymně na otázky týkající se jeho účasti v reality show.

Na tomto základě se sami ozvali čtyři účastníci v soukromé zprávě. S informanty bylo domluveno, že rozhovor proběhne prostřednictvím hlasových zpráv přes messenger, a to z důvodu komfortnosti, autentičnosti odpovědí, a zároveň bylo zachováno bezpečí a přirozené prostředí informantů.

V tomto případě bylo překvapující, jak vhodná forma tohoto dotazování prostřednictvím hlasových zpráv byla nejen pro informanty, ale také pro mě jako výzkumnice. Aplikace messenger disponuje funkcí zasílání hlasových zpráv. Nejprve jsem napsala textem důvody, pro které je vhodné odpovědi zasílat prostřednictvím hlasových odpovědí, a to z důvodu, že informant nemusí složitě přemýšlet nad slovy, které napíše, nad gramatikou, a odpovědi nebudou strohé, a zároveň to urychlí dotazování jako takové. Polostrukturovaný rozhovor by prostřednictvím psaného slova byl jen obtížně realizovatelný, protože je potřeba reagovat na odpovědi informanta přímo. Vždy jsem já jakožto výzkumnice poslala první hlasovou zprávu s poděkováním za ochotu odpovědět mi na otázky, představila jsem se a uvedla důvody, pro které je výzkum realizován. Zároveň byli všichni informanti poučeni o tom, že po přepisu rozhovoru budou jejich hlasové zprávy smazány. Informanti odpovídali okamžitě, v některých případech zaslali dvě i více hlasových zpráv k jedné otázce. Jednalo se o velmi komfortní

způsob, protože informanti odpovídali ve svém přirozeném prostředí, neměli pocit, že je při odpovědích někdo sleduje, tedy rozhovor probíhal v soukromí. Nevýhodou je fakt, že není možné pozorovat odpovídající během odpovídání. Při srovnání těchto metod je nutné konstatovat, že rozhovory probíhající osobně byly ve větší míře „opatrnější“, a odpovídající působili nervózněji, než odpovídající prostřednictvím hlasových zpráv. V tomto případě bylo zřejmé, že informanti jsou ve svém prostředí a nemají pocit z pozorování jejich osoby tazatelkou. Odpovědi tak působilily uvolněněji. Lze říct, že pokud by výzkumnice chtěla účastníky reality show navštívit osobně za účelem získání rozhovoru, nebylo by to možné, neboť si účastníci nepřáli nikoho cizího vpustit do své domácnosti. Další nevýhodou této metody jsou vnější vlivy působící na odpovídající. Během dotazování se jedna z odpovídajících odmlčela, nereagovala ani na psané zprávy, a ozvala se za hodinu s omluvou, že potřebovala řešit rodinnou situaci. Rozhovor byl dokončen, avšak se lze domnívat, že při osobním setkání by informant na takový časový úsek od rozhovoru neodešel.

Rozhovory, které probíhaly osobně, byly dle mého úsudku „opatrnější“, odpovídající se snažili více obhájit své důvody účasti, jevili si nervózním dojmem. Variantu nahrávání rozhovoru prostřednictvím messenger hlasových zpráv považují za velmi přínosnou pro výzkum. Informanti byli osloveni napříč celou republikou, a prostřednictvím této aplikace je možné si uceleně přehrávat otázky a odpovědi, což bylo praktické pro následný přepis rozhovorů. Informantům byl předán či zaslán informovaný souhlas s rozhovorem, který stvrdili svým podpisem.

Po získání informovaného souhlasu probíhal rozhovor, jehož délka se lišila. Většina rozhovorů trvala v průměru okolo 25-30 minut. Jen jeden odpovídající své odpovědi předal do 10 minut. V tomto případě bylo patrné, že informant chce výzkumnici svými odpověďmi pomoci, ale nechce se v myšlenkách vracet do natáčení, a má neutrální postoj. Po ukončení rozhovoru byl rozhovor přepsán. Informant byl zapsán do tabulky a získal svůj kód (I1, I2...).

Po uskutečnění všech rozhovorů byly z odpovědí vybrány podstatné informace, se kterými bylo následně pracováno prostřednictvím kódování. Výzkumníci definované kódy byly pojmy, které zřetelně ukazovaly podstatu odpovědi. Na jejich základě byly odpovědi popsány, zanalyzovány, a byly popsány možnosti pomoci ze strany sociálních služeb.

6.3.1. Informace o informantech

Zde budou popsány informace, které se podařilo získat při šetření ze strany odpovídajících. Všichni byli poučeni o anonymitě rozhovoru, kdy při následné analýze byli označeni jako I1, I2... Následně je uveden věk informantů, pohlaví, vzdělání, (například SOU se rozumí střední odborné učiliště), dále zaměstnání a bydliště město nebo vesnice. Pro zjištění bydliště jsem se rozhodla z toho důvodu, zda jsou rozdíly v dopadech na vesnici, kdy je komunita menší než ve městě a reakce okolí může být více intenzivnější než ve městě.

Informant	Věk	Pohlaví	Dosažené vzdělání	Zaměstnání	bydliště
I1	35	žena	SOU	kuchařka	město
I2	39	žena	SOU	kuchařka	vesnice
I3	33	žena	SOU	pekárna	městys
I4	42	muž	základní	vrchní pekař	městys
I5	44	žena	základní	operátor skladu	město
I6	14	dívka	základní	studentka	město
I7	23	žena	SOU	rodičovská dovolená	město
I8	48	muž	SOU	zaměstnanec specialista skladu	vesnice
I9	28	žena	SOU	zaměstnanec-montážní dělník	město
I10	36	muž	SOU	řidič	vesnice
I11	37	muž	SOU	zaměstnanec	vesnice

Tabulka 2 Základní informace o dotazovaných účastnících, autorka práce

6.4. Kódování

V této kapitole je autorkou práce popsána technika vyhodnocení kvalitativního výzkumu prostřednictvím kódování.

Kód

Dle Johnnyho Saldana (2009:3), se jedná „o slovo či krátkou frázi, která symbolicky přiřazuje komplexní či význačný evokující atribut pro část jazykových nebo vizuálních dat. Tato data se mohou skládat z přepisů rozhovorů, poznámek z pozorování účastníků, dokumentů atd.“

Pokud hovoříme o kódování, dle Mišoviče je možné jej při kvalitativním výzkumu použít pro velmi obsáhlé pole interpretačních přístupů. Pokud chceme vyhodnocovat prostřednictvím kódování, je zapotřebí rozdělit odpovědi na významové jednotky, které je možné pojmenovat určitým způsobem. Není přesně dána volba jednotky, ale je pohlíženo na celek takovým způsobem, aby význam zůstal pohromadě. Může se v tomto případě jednat pouze o slovo, ale také větu nebo celý odstavec. Primární je v tomto případě klást důraz na cíl. Výzkumník tedy popíše témata, následně jim přiřadí kódy, které odvozuje přímo z odpovědí účastníků. (Mišovič, 2019)

Kódování

Kódování je „heuristika (z řeckého „objevovat“) – průzkumná technika řešení problémů bez konkrétních vzorců, kterými se lze řídit. Kódování je pouze prvním krokem k ještě důslednější a sugestivnější analýze a interpretaci zprávy. Není to pouze označování, nýbrž propojování, které nás „vede od dat k myšlence, a od myšlenky ke všem datům“, které se k této myšlence vztahují.“ (Richards and Morse, 2007:137 IN Johnny Saldana, 2009:8)

Během kódování je zapotřebí spojovat vytvořené kategorie spolu s teoriemi, ze kterých jsou kategorie odvozeny. Pokud tak výzkumník neučiní, dochází k zásadní chybě. Pokud však nastanou nová témata, musí výzkumník reagovat na nastalou situaci překódováním. V průběhu výzkumu seznam kódů narůstá. Také je nutné kódy během výzkumné analýzy upřesnit. (Mišovič, 2019)

6.5. Analýza výzkumného šetření

V této kapitole bude interpretace získaných dat, které se podařilo nashromáždit během výzkumného šetření. Veškeré informace byly získány za účelem zjistit, jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show. S tímto hlavním cílem byly úzce spojeny dílčí cíle, na které bylo odpovídáno prostřednictvím výzkumných otázek.

6.5.1. DVC 1

DVC1: Jaké jsou psychologické dopady odvysílání reality show na rodinu, a jaká by měla být úloha sociální práce z pohledu rodiny?

K získání odpovědi na tuto otázku byly informantům pokládány tyto základní tazatelské otázky:

TO1: Jak jste se cítil/a během natáčení?

TO2: Jak jste se cítil/a po odvysílání reality show?

TO3: Jak hodnotíte obsah reality show z pohledu jeho pravdivosti? Co jste si o tom myslel/myslela?

TO4: Přihlásili byste se do této reality show znovu? Jaké důvody vás k tomuto rozhodnutí vedou?

TO5: Spolupracovali jste během natáčení s nějakou sociální službou či institucí? S jakou? (OSPOD, SAS, manželská poradna...)

TO6: Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali během natáčení či po odvysílání?

V textu budou kódy zaznamenány tučným **písmem**.

TO1: Jak jste se cítil/cítla během natáčení?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký byl psychický stav účastníků reality show. Na tuto otázku odpovídali informanti rozdílnými způsoby, kdy některým bylo natáčení méně příjemné, někomu to nevadilo, ale všichni se shodli, že to pro ně byla veliká zkušenost a hovořili o sestřihávání natočených scén. Při hodnocení svých **pocitů** většina odpověděla, že se cítila **špatně, nepříjemně** a **nervózně**. Někteří z odpovídajících uvedli, že natáčení pro ně bylo nejen **psychicky**, ale i **fyzicky náročné**, s ohledem na jeho délku a pocity **horka** z techniky štábu. I1 uvedl konkrétně: „*Cítla jsem se teda hodně nekomfortně a překvapilo mě, jak vlastně to celé probíhá.*“ Obdobně odpověděl I2: „*Byla jsem hodně nervózní. Nebylo to zrovna dvakrát*

přejemný, trvalo to všechno strašně dlouho.“ I1 následně doplnil: *„Třeba mě vůbec nenapadlo, jak strašně horko může být z těch světel z toho natáčení z těch přístrojů.“* Další z odpovídajících I11, uvedl: *„Nebylo mi příjemně, prakticky po prvním dni natáčení jsem se těšil, až to skončí.“* Z těchto odpovědí je patrné, že natáčení reality show je pro účastníky náročné a necítí se během něj příjemně. Pouze menší množství informantů odpovědělo, že se cítilo **příjemně** a natáčení si **užili**. I4: *„Natáčení jsem si celkem užíval, nebylo to špatný. Sice ze začátku byla trošku nervozita, ale pak si myslím, že já, i vlastně má nová žena, že jsme si to užili.“* Stejná část dotazovaných odpověděla, že průběh pro ně byl **neutrální**, nedokázali se vyhranit konkrétně. I5: *„To byly hrozně smíšené pocity.“* nebo I7: *„Já jsem ty kamery nevnímala.“*, nebo I9: *„Snažila jsme se kamery ignorovat, a to se mi po třech dnech podařilo, opravdu jsem pak ty kamery nevnímala. Takže jsem s tím neměla vůbec žádný problém“.*

Jedna z odpovídajících uvedla, že měla pocit psychického nátlaku ze strany štábu. I1: *„Mě režisér prostě úplně totálně rozhodil právě otázkami, zda se necítím podřadná, když ten je podnikatel a já jsem obyčejná matka na mateřské dovolené, zda si myslím, že mnou pohrdá a tak.. nad tím konečným rozhovorem jsem se rozplakala.“*

Z tohoto šetření je patrné, že celkově reality show využívá rozdílné dynamiky účastníků, a je potřeba prodat natočený materiál, tedy potřeba představit vyhocenější situace v rodinách, které jsou pro publikum atraktivnější. Pokud kontroverzní situace po dobu natáčení nevzniknou, má štáb snahu tyto konflikty vyvolat uměle prostřednictvím otázek, které mohou v účastnících vyvolat různé emoce. Sociální pracovník by v tomto případě mohl být poskytovatelem odborného poradenství nebo zprostředkovatelem odborné pomoci. Získané informace potvrzují tvrzení Bergera, který hovoří o tom, že při natáčení reality show je zapotřebí kontakt člověka s člověkem, jelikož se jedná o nejintenzivnější prožitek a následně záleží, jaký vztah mezi sebou mají. Také tyto dopovědi potvrzují myšlenky Hájka a Frantála, kdy toto situační zahanbení nemá za cíl změnit samotného účastníka, pouze to má posloužit jako zdroj situační zábavy pro publikum, avšak s tím rozdílem, že se nejedná o herce ale o skutečný život.

TO2: Jak jste se cítil/a po odvysílání reality show?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký byl psychický stav účastníku při samotném sledování reality show a po zhlédnutí. Zde bylo zjištěno, že všichni dotazovaní uvedli, že většina situací z průběhu natáčení byla ve výsledku prezentována **částečně**, scény byly **sestříhány** bez kontextu. Účinkující měli po zhlédnutí reality show **obavy** z reakce svého okolí. Většina

odpovídajících uvedla, že odvysílání bylo upraveno tak, aby bylo **přitažlivé** pro publikum, a výsledek **ne zcela odpovídal realitě** průběhu natáčení. Obecně však popisovali pocity, kdy spíše převažoval strach z reakce okolí, než aby se zabývali důvody, proč byla reality show v takové míře upravena. Při rozhovoru s účastníky bylo patrné, že i když připustili úpravu materiálu, nejednalo se o nic, s čím by do jisté míry nepočítali. Odpovídající I3: *Popravdě, sama za sebe jsem se nehorázně styděla...*“, dále uvedl I4, *„Mě teda překvapilo, že ve spoustě věcech to bylo šíleně sestříhaný. Dokonce mě přišlo v některých věcech, že to mírně bylo překroucené, než ve skutečnosti bylo.“*. Další z informantů uvedl: I7, *„Jsem si říkala, co na to budou říkat lidi, hlavně kvůli věkovému rozdílu mezi mnou a manželem, ale my sami jsme se tam líbili a bylo to zajímavé sama sebe vidět.“*

Výše uvedená tvrzení účastníků potvrzují, že se v mediálním světě pracuje s pojmem „gatekeeping“, kdy autoři pořadů sami vybírají, jaké informace budou odvysílány, které mohou být pro publikum přitažlivé, či jaké se k veřejnosti vůbec nedostanou. Tímto mají média za cíl zvýšit sledovanost a tedy zvýšit finanční zisky. Televizní štáb nijakým způsobem neřeší, jaké následky bude mít sestříhání scén na samotné účastníky, jedná se pouze o zvyšování sledovanosti. Nastínění jiné reality vede účastníky k negativním postojům, kdy na jedné straně chápou, že se jedná o mediální show, která musí být nějakým způsobem upravena. Na druhé straně však cítí rozhořčení z těchto úprav, neboť jejich osobnosti byly ztvárněny do negativních pozic, a mají pocit zneužití a zesměšnění. Zde by rovněž sociální pracovník mohl nabídnout zprostředkování odborného poradenství v oblasti psychoterapie.

TO3: Jak hodnotíte obsah reality show z pohledu jeho pravdivosti? Co jste si o tom myslel/myslela?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda účastníci vnímají odvysílána reality show jako pravdivou, či mají dojem záměrného zkreslení za účelem zvýšení sledovanosti. Téměř všichni dotazovaní uvedli, že odvysílanou reality show vnímají jako **záměrně upravenou, sestříhanou**, kdy rozhovory mezi účinkujícími jsou desinterpretovány, obsah rozhovorů je **nekompletní** a po většinou zavádějící. I1: *„Takže si myslím, že ten obsah jako záměrně zkreslený je možná i trošku podle nějakých sympatií.“*. dále I3: *„Jako něco dobrého tam sice taky je, ale hlavně ta špína, aby to prostě bylo zajímavý.“* nebo I5: *„Naše natáčení bylo upřímně řečeno fraška.“*. V tomto případě informant připustil, že tvůrci pořadu vybírají situace na základě subjektivního výběru a osobních sympatií.

Prezentovaný výsledek má divákovi nabídnout senzaci a zábavu. Většina odpovídajících uvedla, že s ohledem na přihlášení se do reality show vzala v úvahu tuto možnost úprav. Odpovídající připustili, že **podstata** problému byla nastíněna **popravdě**. Například I4: „*myslím, že jako obsah pravdivý byl, samozřejmě to, co tam bylo, tak se zde odehrávalo. Ale spoustu věcí, které se tam řešily, tak potom už tam nebyly určité dovětky, další připomínky, tak ty už vystřihli.*“ Nebo I7: *Všechno byla pravda, co se tam dělo, akorát ten rozhovor, co jsem natáčela, byl až po události, neseděl časově.*“ Nebo také I9: „*Co jsem řekla, to tam bylo, nebylo tam nic ukázáno proti mně.*“

Ze šetření vyplynulo, že obsah pravdivosti vysílání úzce souvisí s pocity účastníků, která byla popsána v TO2. Tato tvrzení opět souvisí s pojmem „gatekeeping“, kdy je televizní produkcí vybírán obsah, který je z pohledu tvůrců pro diváky atraktivní. Dle mého názoru tvůrci pořadů prostřednictvím vyvolávání emocí mezi diváky zvyšují sledovanost, na úkor zesměšnění účastníků. Toto má za následek mobilizaci diváků, kteří následně komentují účastníky, ať osobně či prostřednictvím sociálních sítí, s cílem je ještě více zesměšnit. Následně účastníci zažívají pocity zneužití a studu. Tato zjištění potvrzují teorii Lippmanna (1960), kdy diváci vnímají jen variaci reality („imitace reality“, či „pseudoprostředí“. Následně ale lidé na pseudoprostředí reagují skutečnými emocemi a názory.

V této situaci by sociální pracovník mohl být zprostředkovatelem navázání spolupráce s odborným poradenstvím v oblasti právní služby, (např. občanská poradna) která by mohla být účastníkům poskytnuta v případě nabytého dojmu, že byla porušena jejich práva a došlo k urážce na cti dle zákona 108/1933 Sb., o ochraně cti.

TO4: Přihlásili byste se do této reality show znovu? Jaké důvody vás k tomuto rozhodnutí vedou?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda by se účastníci i přes negativní zkušenost znovu do reality show přihlásili, tedy zda získaná odměna s odstupem času znamenala více než prožitek. Překvapivě i přes vyjádřené negativní zkušenosti většina účastníků uvedla, že by se do reality show **znovu přihlásila**. I4: „*...kdyby byla možnost, tak bych do toho šel znova.*“ nebo I3: „*Do této soutěže bych se přihlásila klidně znova.*“. Jako důvody pro opakovanou účast většina z dotazovaných uvedla, že již mají zkušenost s tím, jakým způsobem bude natáčení probíhat. Mají tedy možnost se na případně natáčení dostatečně připravit. Někteří zmiňují, že by zvážili **životní etapu**, ve které by se účastnili. I1: *Asi už bych do toho nešla na mateřské dovolené, jako*

jsem byla předtím a vzhledem k těm zkušenostem, už bych určitě jednala jinak i během toho natáčení." nebo I2: „Určitě je strašně fajn, když Vám tady doma udělají něco, na ve skutečnosti nemáte finance. Takže nevím, asi bych hodně dlouho váhala, ale kdyby mi někdo chtěl udělat střechu, tak bych to možná vydržela a šla do toho znovu.“ Z tohoto je patrné, že právě finanční odměna je pro účastníky lákavá, a jsou ochotni účast pro odměnu opakovat.

Malé množství informantů uvedlo, že by se **znovu nepřihlásili**, protože k tomu nyní nemají žádný důvod. I5: *nelákalo by mě to, ale spíš ne*“ nebo I11: *„Už bych do toho nikdy nešel, alespoň ne, za tak málo peněz.“*

Z provedeného šetření vyplynulo, že velkou roli hraje zkušenost, kterou účastníci po odvysílání reality show získají. Je patrné, že s touto zkušeností by se do reality show přihlásili znovu, protože znají taktiku televizního štábu a zpětně na nastalé situace dokáží nahlížet s určitým nadhledem. Zároveň jim získaná finanční odměna pomohla ve stabilizaci životních situací, proto možnost opakované přihlášení se od reality show většina informantů považuje za reálnou. V tomto případě by sociální pracovník mohl poskytnout odborné poradenství týkající se dopadů odvysílání reality na show na rodinu a představit možnosti, kam se účastníci mohou obrátit v případě potřeby.

TO5: Spolupracovali jste během natáčení s nějakou sociální službou či institucí? S jakou? (OSPOD, SAS, manželská poradna..)

Cílem této otázky bylo zjistit, zda účastníci spolupracovali s nějakou sociální službou, či mají povědomí o možnostech spolupráce. Polovina dotazovaných **byla** v období natáčení reality show **ve spolupráci** se sociální službou. Jednalo se o **oddělení sociálně právní ochrany**, dále **sociálně aktivizační služby** a v jednom případě **psychoterapie**. I4: *„Spolupracujeme vlastně s úřadem ze sociální péče o dítě a též s místní charitou.“* nebo také I5: *„spolupracuji s OSPOD, protože jsem pěstounka“* , a dále I11: *„Navštěvoval jsem s manželkou poradnu, když jsme měli krizi.“*

Jen zlomek informantů odpověděl, že i přes zákaz jakkoliv hovořit o účasti v reality show před jejím odvysíláním, což měli smluvně ošetřeno s televizní společností, toto rozhodnutí účastnit se spolupracující sociální službě sdělila. Tito informanti však uvedli, že v tomto kontextu neřešili žádné nastalé komplikace, ani své rozhodnutí nemuseli nijak vysvětlovat.

Někteří odpovídající uvedli, že i přes navázanou spolupráci se sociálními službami byli rádi za absenci sociálních služeb během natáčení, a to z důvodu možné stigmatizace ze strany okolí. Zde je patrné, že i přes snahu sociálního systému stále panuje negativní postoj vůči orgánu sociálně právní ochrany dětí, který se informantům jeví jako nepřátelský. Zároveň však lze uvést, že účastníci spolupracující se sociálními službami mají povědomí o jejich náplni práce, a mají možnost se v případě potřeby obrátit se na sociálního pracovníka.

Polovina odpovídajících uvedla, že s žádnou sociální službou během natáčení **nepolupracovala**. I1: „*Ne, neřešili jsme nic takového v té době.*“ nebo I2: „*Ne, vůbec nic takového.*“ a dále I10: „*Nepolupracovali, není důvod.*“ Z těchto odpovědí vyplynulo, že polovina dotazových během natáčení nepolupracovala s žádnou sociální službou, tedy nejednalo se o rodiny v takových životních situacích vyžadující podporu státu prostřednictvím sociálních služeb. Lze říci, že se jednalo o rodiny žijící běžným způsobem života, které se prostřednictvím absolvování reality show snažili zlepšit svou finanční situaci.

TO6: Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali během natáčení či po odvysílání?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda by účastníci reality show uvítali podporu ze strany **sociálních služeb**. Větší polovina informantů uvedla, že by **pomoc** přivítali zejména ze strany **psychologa**. I1: „*Určitě by nebylo na škodu, kdyby tam minimálně probíhala alespoň praxe nějakého psychologa.*“ nebo I3: „*Nevěděla jsem si rady s dítětem nové rodiny, uvítala bych pomoc pracovnice, která by mi poradila.*“ či I5: „*Určitě ano stoprocentně, myslím, že psychika žen je narušená při natáčení takového pořadu. Bylo by dobré, kdybychom měli k dispozici nějakou podporu psychologa.*“

Menší počet informantů uvedl, že natáčení nebylo natolik náročné, tedy **nevyžadovali** žádnou **pomoc**. I9: „*Ne, nikdy jsem takovou službu nehledala.*“ nebo I2: „*To si nemyslím, asi bych nepotřebovala.*“ a jeden se obával obrazu, který by média vykreslila, pokud by se během natáčení objevili I4: „*Žádný důvod k tomu, že by do toho měly být zatahován i nějaký úřady, ještě by si někdo myslel, že nedáváme dětem najíst.*“

Většina odpovídajících zastává názor se shodla na tom, že by pomoc jako takovou nepotřebovali, zároveň však uvedli vhodnost přítomnosti odborníka z oboru psychologie během natáčení, kdy může dojít k psychicky náročným situacím. Dále také někteří uvedli, že by uvítali podporu a poradenství v oblasti péče o dítě, se kterým nemají zkušenosti. Malá část účastníku projevila obavy ze stigmatizace, pokud by se v jejich domácnosti objevila pomoc ze strany sociálních služeb. Tyto odpovědi opět úzce souvisí s předchozí otázkou TO5, kdy účastníci mají povědomí o sociálních službách, o možnostech obrátit se na sociální služby, avšak orgán sociálně právní ochrany dětí je stigmatizován. Většina dotazovaných je toho názoru, že sociální pracovník oddělení sociálně právní ochrany dětí má za cíl kontrolovat jejich péči o děti v situacích, kdy hrozí odebrání dítěte z rodiny. Nikdo z odpovídajících neuvedl, že by si přál pomoc sociálního pracovníka ze strany oddělení sociálně právní ochrany dětí, ale poměrná část informantů připustila vhodnost poradenství v oblasti psychosociální a pedagogické. S ohledem na toto tvrzení lze uvést, že by účinkující měli být seznámeni s možností obrátit se na sociálního pracovníka, který jim na základě potřeb dokáže poskytnout poradenství a zprostředkovat spolupráci s dalšími odborníky s ohledem na jejich situaci.

Shrnutí DVC 1: Jaké jsou psychosociální dopady odvysílání reality show na rodinu, a jaká by měla být úloha sociální práce?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo zjistit, jaké jsou psychologické dopady na rodinu, a jak by měla být úloha sociální práce z pohledu odpovídajících. Z výzkumného šetření vyplynulo, že odvysílané reality show se účastníkům jeví ve velké míře upraveny tak, aby vysílání bylo pro publikum zajímavější. Informanti poukazovali na to, že záběry byly sestříhány tak, aby ukázaly pouze to zajímavé, ale nevěnovali pozornost dovětkům účastníků, které by určité události vysvětlovaly. Zajímavý poznatek byl ten, že i přes tuto negativní zkušenost, kdy informanti byli překvapeni upravením reality show, přihlásili by se znovu. Toto tvrzení vysvětlovali získáním zkušeností s televizním natáčením a rozpoznáním taktik televizní produkce. Pouze jedna z informantek hovořila o účasti s opravdovým nadšením, kdy by neváhala a ihned se zúčastnila znovu. Celkově šest informantů odpovědělo, že byli v období natáčení ve spolupráci s nějakou sociální službou či s OSPOD. Dalších pět v té době žádnou spolupráci navázanou neměli. Sedm informantů uvedlo, že by přítomnost sociální služby uvítali, zejména pomoc psychologa, který by pomáhal řešit napjaté situace, a dále pedagoga při práci s dětmi. Další tři informanti uvedli, že by žádnou pomoc nepotřebovali, a jeden informant se obával stigmatizace při navázání spolupráce. Závěrem lze uvést, že odvysílaná reality show je tvořena pravdivým základem s upravenými scénami, kdy se primárně televizní produkce

zaměřuje na atraktivitu pořadu, se záměrem zvýšení sledovanosti, nikoliv na pravdivost dění v rodině. Dále se jeví jako vhodné informovat účastníky o možnostech obrátit se na odbornou pomoc v případě potřeby. Účastníci by měli být seznámeni s možnými dopady po odvysílání na jejich rodinu, stejně jako o možnostech navázání spolupráce se sociálními službami či psychoterapeutickými poradnami.

6.5.2. DVC 2

DVC 2 - Jaké jsou sociální dopady na rodinu po odvysílání reality show, a já by měla být úloha sociální práce?

Cílem těchto otázek bylo zjistit, jakým způsobem reagovalo okolí účastníků na odvysílání reality show, a zda by účastníci reality show uvítali poskytnutí poradenství ze strany sociálních služeb.

TO7: Jakým způsobem se po odvysílání změnilo chování ze strany Vaší širší rodiny, přátel, sousedů, kolegů z práce...?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaké jsou **sociální dopady** na účastníky reality show, tedy zda došlo ke **změně chování** okolí vůči odpovídajícím, a jak tyto reakce okolí ovlivnily život účastníků reality show. Všichni oslovení účastníci uvedli, že jejich okolí na odvysílání reakci **projevilo**, jen malá část uvedla, že **pozitivní**, že účastníkům výhru přáli a **podporovali** je. I9: „*Lidé jsou ke mně milí, jako byli předtím, říkají, jak mi fandili. Jsem ráda, že ty lidi potkávám.*“, nebo I8: „*V mém okolí bylo hodně lidí, kteří mi to přáli.*“

Velká většina dotazovaných uvedla, že se setkali s **negativními reakcemi** svého okolí, kdy se stali **terčem posměchu, narážek a komentářů**. Velká většina zároveň uvedla, že se jednalo o **krátkodobou reakci**, se kterou počítali, když se do reality show hlásili. Například I3: „*Okolí, co mě jako potkává, tak ti se na mě dívají skrz prsty. A rodina, ta to teda nesla hodně těžce a styděli se za mě...*“ a doplnila „*Dceři se kamarádi smáli, pokládali ji otázky, ale ta si z toho nic nedělá..*“, nebo I6: „*...z bráchy, tak tam si z jeho třídy z něj si dělali srandu, že byl v televizi a takhle..*“ či I7: „*U nás, kde bydlíme, se na nás lidi divně koukají, kvůli věkovému rozdílu mezi mnou a manželem. Nikdo nic neříká, ale člověk ty pohledy pozná.*“

Znovu většina informantů poukazovala na sestříhání reality show, kdy byly situace vykresleny jinak, než ve skutečnosti, což úzce souviselo s reakcemi okolí, které situace převzali doslovně tak, jak byly médií nastíněny. Většina uvedla, že se s negativními reakcemi setkali

spíše ve svém okolí, než ve své rodině a mezi přáteli. Co se týče dětí, odpovídající uvedli, že se děti s negativními reakcemi spolužáků po odvysílání setkali, ale v nijak závažné míře. Z těchto tvrzení vyplývá, že odvysílání reality show sebou nese negativní reakce okolí vůči účinkujícím. Zejména pak obě děti, které byly dotazovány, měly negativní zkušenosti z reakce školního prostředí. Ze šetření vyplynulo, že děti se s reakcemi dokázali vyrovnat prostřednictvím svých sil a zásahu rodičů, kteří eliminovali možnost kontaktovat děti ostatními přes sociální síť. Údajně se však nemělo jednat o nijak závažné chování vůči dětem, které by vyžadovalo zásah odborného poradenství či represivních složek.

Lze tedy říct, že v souvislosti s odvysíláním reality show se rodiny poměrně často setkají s negativními dopady odvysílání ve formě reakcí okolí, ale jedná zpravidla o situace, které si účinkující dokáží vyřešit sami. V tomto případě by sociální pracovník mohl opět nabídnout odborné poradenství, či zprostředkovat psychoterapii, nebo zahájit spolupráci se školním výchovným poradcem, kde by se situace dětí řešila komplexně, aby se eliminovaly negativní dopady ze strany spolužáků. Dále z výzkumného šetření vyplynulo, že společenský status účinkujících ovlivňuje chování okolí po odvysílání. Účinkující, které lze zařadit mezi hůře situované, se setkávají s negativní reakcemi svého okolí po odvysílání pořadu. Avšak účinkující s vyšším sociálním statutem se setkávali s pochopením, podporou, i přesto, že v po účasti nezískali žádnou finanční odměnu.

DVO 8: Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali v těchto situacích, kdy změny chování ze strany ostatních ovlivňovaly váš život?

Cílem této otázky je zjistit, zda by účastníci reality show po jejím odvysílání ocenili nabídnutou **podporu**, případně jakého charakteru. Velká většina odpovídajících uvedla, že by pomoc ze strany sociálních služeb v tomto případě **nepotřebovala**. I2: „*Žádnou, nemyslím si, že bych potřebovala.*“, I7: „*Není důvod, není proč.*“, dále I8: „*Poradil bych si sám.*“ nebo I9: „*Já si vše řeším osobně, dokud by to nebylo hraniční, například pokud by mě nějaký fanoušek stalkoval, tak bych to řešila s policií. Skrze sociální službu bych to neřešila.*“

Jen v ojedinělém případě odpovídající popsala **přání podpory**. I6: „*Brácha by ocenil nějakou pomoc, kdyby si o tom mohl s někým promluvit.*“ Z kontextu vyplynulo, že by se mělo jednat o psychoterapeutickou činnost.

Většina dotazovaných se i přes negativní reakce svého okolí snažila zůstat nad věcí a hovořila o tom, že nastalé reakce zvládnou řešit vlastními silami. Je vhodné uvést, že pokud se rodina po odvysílání setká s negativními reakcemi okolí, má možnost nastalou situaci projednat, poradit se s odborníkem. Právě v této situaci může sociální pracovník fungovat jako zprostředkovatel pomoci, kdy je v jeho možnostech nasměrovat rodinu na odbornou psychoterapeutickou pomoc. Dále může být pomoci při řešení nastalé situace jednání s výchovným poradcem ve škole, z důvodu eliminace rizikového chování spolužáků ve vztahu k dětským účastníkům. Sociální pracovník s ohledem na nastalou situaci dokáže po prošetření poměrů rozeznat, jaká forma pomoci by pro účastníky reality show byla vhodná.

Shrnutí DVC 2: Jaké jsou sociální dopady na rodinu po odvysílání reality show a jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách?

Cílem těchto otázek bylo zjistit, jaké byly sociální dopady odvysílání reality show na rodinu, a zároveň, zda by účastníci uvítali v tomto směru nějakou formu podpory ze strany sociálních služeb. Z výzkumného šetření bylo zjištěno, že se většina účastníků setkala s negativními dopady odvysílání ze stran svého okolí, kdy se stali terčem posměchu ze strany okolí. Děti, které byly dotazovány, uvedly, že se jim spolužáci smějí, a vyptávali se na spoustu otázek související spolu s odvysíláním. Děti v podstatě uvedly, že negativní reakce na odvysílání zaznamenaly, ale situaci nevnímaly příliš závažně. Tato část odpovídajících hovořila kladně o možnosti si s někým promluvit, spíše by se mělo jednat o psychoterapeutickou pomoc. Ze strany sociálních dopadů účastníci však ve většině uvedli, že by žádnou podporu nepotřebovali, i přesto, že se většina setkala s negativními komentáři. Všichni hovořili o tom, že reakce okolí nebyly natolik závažné, aby nedokázali situaci vyřešit, kdy připustili, že s reakcemi okolí se při účasti v reality show musí počítat. Část informantů hovořila o negativních reakcích okolí i v dnešní době, tedy po uplynutí času od vysílání. Reakce typu komentářů a „pohledů“ vnímají i po delší době od vysílání, ale snaží se působit dojmem, že situaci zvládají bez pomoci třetí osoby. Lze tedy závěrem uvést, že téměř všichni účastníci reality show po jejím odvysílání zaznamenali negativní reakce okolí, se kterými se museli vyrovnat, a jen zlomek informantů hovořil o pozitivních reakcích okolí, které v nich vyvolávalo radost. Účastníci by měli být seznámeni s možností obrátit se na odbornou pomoc, nebo sociálního pracovníka, který jim odbornou pomoc dokáže zprostředkovat. Tímto šetřením se opět potvrzují teoretická tvrzení o tom, jakou mají média moc ovlivňovat okolí. Malé množství účinkujících je sledováno masou lidí, publikem, které lákají emočně vypjaté situace spolu s možností nahlédnutí do soukromí rodiny. Toto publikum má následně tendence vyjadřovat se

k odvysílanému pořadu, což působí na účastníky odlišným způsobem, s ohledem na jejich míru psychické odolnosti.

6.5.3. DVC 3

DVC 3: Jaké jsou ekonomické dopady na rodinu po odvysílání reality show, a jaká by měla být úloha sociální práce?

Tento dílčí cíl bude zkoumat ekonomické dopady na rodinu v souvislosti s odvysíláním reality show. Informace budou zjišťovány prostřednictvím následujících otázek.

DVO 9: Jakým způsobem získané finanční prostředky ovlivnily Váš život?

Téměř všichni odpovídající uvedli, že získaná **finanční odměna** ovlivnila jejich životy primárně v oblasti jejich **bytové situace**, kdy získané finance použili na zaplacení **kauce, nájmu**, umoření dluhu za **energie**, či **umoření pohledávek** z jiných oblastí. I3: „... *já jsem svou polovinu musela dát na kauci nájem, protože ta nebyla zaplacená. Táhle nebyla zaplacená elektřina...*“, následně: I4: „*No určitě. Finanční odměna nám pomohla v tom, že jsme si zaplatili nájem dopředu.*“ také I7: „*Koupili jsme si dům, takže jsme si polepšili s urychlením splátkového kalendáře.*“

Někteří účastníci **neobdrželi finanční prostředky** jako takové, ale výhra znamenala **rekonstrukci bydlení** či **proměnu** jejich **vizáže**. I2: „*Každopádně, nemusím se teď stydět prostě si do toho bytu někoho vzít.*“, dále I5: „*Jediné, co mě poznamenalo, byla operace břicha, jak mi odstraňovali kůži, ale já s jízvou nejsem spokojená.*“ Nebo I8: „*Zážitek, nejprve jsem jít do proměny nechtěl, ale nakonec jsem byl rád, hodnota proměny byla asi 250.000,-, za plastiku, zuby, nutričního terapeuta, hotel apod...*“

Mezi účastníky jsou takoví, kteří v podstatě **nevyhráli**, a tedy neobdrželi žádnou zásadní odměnu. Např. I1: „*Já jsem nevyhrála, ale dostala jsem 2 poukazy na 5000 Kč*“ nebo I9: „*Výhra byla jen pro prvního výherce, ta by mi změnila život, ale já jsem nevyhrála. Dostali jsme pouze honorář obdobný výplatě. Ale jsem teď slavná, tak mi nějaké firmy nabízejí spolupráci.*“

Malá část odpovídajících hovořila o hmotných věcech či dovolené, které si za získanou finanční odměnu uhradili. Lze tedy říct, že většina účastníků neměla stabilní bytovou situaci, či jim získané finanční prostředky pomohly hradit rekonstrukce spojené s bydlením.

V současné době je bytová situace turbulentní, kdy cena vlastního bydlení je pro určitou část obyvatel zcela nedostupná. Ceny nemovitostí stále rostou, a je tedy pochopitelné, že se účastníci reality show snaží prostřednictvím získané odměny si zajistit lepší bydlení. Tento fakt je určitým způsobem překvapivým zjištěním, kdy účastníci za získané finanční prostředky nenakoupili pouze movité věci, ale investovali je do zajištění stabilnější budoucnosti. Zároveň je odstrašující, že téměř všichni účastníci byli motivováni k účasti zlepšením své bytové situace. Zde může fungovat sociální pracovník jako zprostředkovatel odborného poradenství při získání sociálních dávek, jako příspěvku či doplatku na bydlení. Dále může pomoci k zahájení spolupráce se sociálně aktivizačními službami či občanskými poradnami, které mohou pomoci klientům řešit finanční situace prostřednictvím splátkových kalendářů, pomoci zvládnutí finanční gramotnosti apod.

DVO 10: Dostali jste se díky odměně za účast do kolize s např. Úřadem práce či jinou institucí? Jakým způsobem se situace řešila? Jakou pomoc ze strany sociálních pracovníků (a v jaké formě) byste ocenili při řešení této situace?

Tato otázka byla kladena účastníkům z důvodu zjištění, zda nenastaly v souvislosti s výhrou, ještě jiné **finanční komplikace** s ohledem na státní aparát, které by účastníky dostaly do větších finančních **problémů**. Obecně je znám fakt, že do příspěvků na bydlení a živobytí, nebo dalších sociálních dávek, jsou zahrnuty veškeré obdržené finanční prostředky žadatele. Je tedy otázkou, zda po sdělení účastníků, že obdrželi výhru 100.000,- nebyly sociální dávky pozastaveny, a rodiny se tak nedostaly do náročných životních situací. Z odpovědí účastníků vyplynulo, že se **nesetkali** s žádnou **kolizí** ze strany úřadů. I2: „*Ne, vůbec, nikdy mě na toto téma nikdo neoslovil, neměla jsem s tím vůbec žádný problém.*“ nebo I3: „*...jsme byli pochváleni od sociálky, že jsme peníze využili dobře, tak, jak bylo potřeba.*“ či I4: „*Naštěstí do žádných problémů jsme se nedostali, protože vlastně my jsme akorát pobírali nějaký ten příspěvek na dítě.*“ I7: „*Ne, neuškodilo, my jsme to v té době nikomu neříkali, takže o tom nikdo nevěděl.*“

Někteří účastníci uvedli, že tuto možnost konzultovali i se štábem, který natáčení prováděl a finanční prostředky vyplácel. Účastníkům bylo údajně sděleno, že v tomto případě nepodléhají dani z příjmu a hlásit finanční prostředky na finanční úřad **nemusí**. I4: „*...my jsme se bavili i se štábem, jak to je vlastně, jestli se z toho mají platit nějaký daně nebo něco, tak štáb nám říkal, že ne...*“

V tomto případě lze podotknout, že pokud by nastala nějaká kolize spojená s přijetím finanční odměny, je v možnostech sociálního pracovníka zprostředkovat pomoc účastníkům napříč občanskými poradnami a právními službami. Stejně tak je v silách sociálního pracovníka vyvolat jednání s úřadem práce, který vyplácí sociální dávky. Pokud jakýkoliv klient pobírá sociální dávky, je v jeho povinnostech hlásit příjmy tak, jak je to ve skutečnosti. V tomto případě může nastat situace, že po přijetí částky 100.000,- je výplata sociálních dávek pozastavena, což s ohledem na odstup času spojený se samotným odvysíláním, kdy rodina ve většině případů již získanou odměnu nemá k dispozici, může vést ke kritickým finančním situacím.

Shrnutí DVC 2: Jaké jsou ekonomické dopady na rodinu po odvysílání reality show a jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách?

Cílem těchto otázek bylo zjistit, jakým způsobem finanční odměna ovlivnila život účastníků, zda se díky získané finanční odměně dostalo do kolize s nějakým úřadem spravující finance či vyplácí sociální dávky, a zda by rodiny v tomto směru uvítaly pomoc.

Téměř všichni účastníci si za obdržené finanční prostředky řešili svou bytovou situaci zaplacením kauce, neboť jim finanční odměna dala možnost zajistit si nové bydlení. Dále finanční prostředky využili na zaplacení nájemného či na rekonstrukci bydlení. Jen malá část účastníků hovořila o tom, že si koupili hmotné dárky, či odjeli na dovolenou. Je možné uvést, že do reality show tohoto typu se hlásí uchazeči s nestabilní či pro ně s ne naprosto vyhovující, bytovou situací.

Co se týče kolize s ostatními úřady v souvislosti se získanou finanční odměnou, ani jeden z účastníků nevedl, že by se do kolize z těchto důvodů dostal. Zde tedy zůstává otázkou, zda účastníci skutečně uvedli tento příjem úřadům, který jim vyplácí sociální dávky. Výplata sociálních dávek je přímo spojená s příjmem domácnosti. Z logiky věci tedy vyplývá, že pokud rodina pobírající sociální dávky, obdrží finanční odměnu 100.000,-, musí být tato částka započítána do příjmu domácnosti, a je tedy velmi pravděpodobné, že se výplata sociálních dávek tímto příjmem pozastaví. Je však povinností žadatele uvést pravdivě své příjmy. V tomto případě odvysílání reality show probíhá s časovým dostupem od samotného natáčení, kdy z velké části rodiny již finanční prostředky nemají k dispozici.

Dle mého názoru je vhodné, aby účastníci byli předem upozorněni na fakt, že pokud jsou příjemci sociálních dávek, jsou povinni obdrženu výhru řádně nahlásit, a tím počítat i se změnou výše sociálních dávek, či jejich pozastavení. Může totiž dojít k situaci, kdy si rodina zajistí bydlení, ale z důvodu pozastavení sociálních dávek si jej neudrží a nalézt nové může být velmi obtížné.

7. Shrnutí výzkumné části

Výzkumné rozhovory s informanty probíhaly v měsíci červnu 2022. Z patnácti oslovených poskytlo 11 informantů rozhovor, zbytek se nevyjádřil. S částí informantů bylo hovořeno osobně v jejich domácnosti, druhá část byla realizována prostřednictvím hlasových zpráv aplikace messenger. Tato varianta se jevila jako mnohem komfortnější pro odpovídající.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že natáčení reality show jako takové bylo pro většinu účastníků náročné, necítili se v něm dobře, protože se jednalo o jejich první setkání s natáčením, a nevěděli, co očekávat. Téměř všichni shodně uvedli, že samotná vysílaná část byla upravená, velmi sestříhaná, někdy až zkreslená. Jako důvody těchto úprav sami účastníci uváděli, že vysílání má být pro publikum přitažlivé. O této zkušenosti hovořila většina velmi negativním způsobem, kdy takto upravené odvysílání mělo dopady na jejich image. Oslovení účastníci uvedli, že téměř všichni zaznamenali reakce okolí, ve velké většině negativní reakce. Paradoxně i přes tuto negativní zkušenost většina dopověděla, že by se do reality show přihlásila znovu, tedy se lze domnívat, že odvysílání nemělo fatální následky pro jejich rodiny. Poměrně velká část uvedla vhodnost podpory při natáčení ze strany psychoterapeuta, protože během natáčení občas došlo k emočně vypjatým situacím. Stejně tak i některé děti hovořili kladně o možnosti si promluvit s někým v kontextu s reakcemi okolí na odvysílanou reality show.

Z výzkumného šetření dále vyplynulo, že většina účastníků nemá stabilní bytové zázemí. Získané finanční prostředky byly rodinami využity právě na zlepšení bytové situace. Zajímavé je sdělení účastníků, kteří připustili pobírání sociálních dávek, že se v souvislosti s výhrou nedostali do kolize s úřady práce.

Co se týče úlohy sociální práce v těchto rodinách, lze říct, že poměrná část by přivítala možnost zprostředkování odborného poradenství či terapie, ale někteří z dotazovaných se obávali stigmatizace z důvodů navázání spolupráce, stejně tak následné zkreslení důvodů

spolupráce televizním štábem. Účastníci, kteří spolupracují se sociálními službami či OSPOD popisovali, že byli velmi rádi za to, že se u nich v době natáčení nekonalo sociální šetření apod. Lze tedy říci, že spolupráce se sociálními službami stále vrhá negativní světlo na rodinu. V popředí není fakt, že se rodina snaží svou situaci řešit prostřednictvím pomoci ze strany sociálních služeb. Spolupráce spíše evokuje špatnou péči rodičů o své děti. Většina odpovídajících hovořila o spolupráci jako o kontrolách. U velké části z dotazovaných vyplynulo, že situace, které v rodinách nastaly po odvysílání reality show, nebyly natolik závažné, aby potřebovali odbornou pomoc. Obecně záleží na povaze účastníků, jejich psychickém stavu, mentální vyspělosti a rodinném zázemí k tomu, aby se dokázali vyrovnat s dopady, které na rodinu samotné odvysílání reality show má.

Každý člověk má právo zúčastnit se reality show, ale televizní produkce by již před natáčením měla řádně seznámit účastníky s možnými konsekvencemi spojenými s účastí v těchto pořadech. V tomto případě lze říci, že se může jednat o sestříhání obsahu natočených scén, tedy ohýbání skutečnosti v kontextu se záměrným zkreslením reality. Toto je logické, neboť například u výměny manželek se deset natáčecích dní musí vměstnat do 45 minut vysílacího času, tedy není možné reálně odvysílat dění obou rodin. V tomto případě se nabízí možnost obrátit se na sociální služby či oddělení sociální právní ochrany dětí, pokud by účastníci měli potřebu řešit nastalé situace s odborníky.

Další neviditelnou pastí reality show může být získaná finanční odměna, která u lidí pobírající sociální dávky, může způsobit jejich faktické pozastavení. Není známo, zda tvůrci pořadu na danou skutečnost zájemce o účast v reality show upozorňují, a dávají jim tak možnost objektivní volby. Tato past může účastníky uvrhnout do větších existenčních problémů, než kterým byli nuceni čelit doposud.

Výzkum této problematiky byl pro autorku práce velkým přínosem, kdy informace od dotazovaných pomohly nahlédnout mnohem hlouběji do problematiky reality show, než je to možné pro běžného diváka. Vedení rozhovorů pomocí aplikace messenger bylo rovněž přínosem. Informanti se při rozhovorech dle svých vyjádření cítili poměrně komfortně s ohledem na svou anonymitu i fakt, že pro poskytnutí rozhovoru nemuseli opustit své domovy. Svě odpovědi velice jednoduše nahrávali v mobilních telefonech a mohli být tak naprosto spontánní. S informanty, se kterými bylo hovořeno osobně, byla cítit mírná nervozita. Těmto informantům byla přinesena drobná pozornost za strávený čas.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala problematikou úlohy sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show, a byla rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

První, teoretická část, byla rozdělena do 5 kapitol, které se zabývaly klíčovými aspekty týkající se daného tématu. Byla popsána legislativa vztahující se k sociálně právní ochraně dětí, která je v tomto případě stěžejním dokumentem. Dále byly popsány zákony, které se v rámci mezinárodních dokumentů vztahují k nejlepšímu zájmu dítěte.

Následující kapitola byla věnována roli sociálního pracovníka, kde kromě náplně práce byly uvedeny postupy, jakými sociální pracovník pracuje s rodinou. Byla představena rizika, která musí sociální pracovník při práci s rodinou vyhodnotit, a také byly nastíněny postupy zlepšení sociální práce s dětmi. Byly popsány sociální služby, na které je možné se, v rámci České republiky, obrátit. Zároveň byly představeny cílové skupiny těchto sociálních služeb.

V poslední kapitole byla popsána média a jejich historický exkurz v problematice reality show. Zde byl představen fenomén reality show a jeho vývoj v průběhu času. Byly popsány technologie dnešní doby, kde je možné si diváky pořady zpětně přehrávat, či nabízí možnost kontaktu s ostatními fanoušky. Dále byly definovány funkce médií a nastíněna manipulace prostřednictvím emočně vypjatých situacích a upraveného obsahu pořadu za účelem zvýšení sledovanosti. Následně byly charakterizovány možné dopady odvysílání reality show, jako šikana, kyberšikana a deprese. Byl vysvětlen pojem „gatekeeping“, kdy se jedná o výběr scén, které budou odvysílány, či záměrně vypuštěny.

Z teoretické části vyplynulo, že úloha sociální práce má v dnešní době své velké opodstatnění, neboť nabízí lidem pomoc v krizových situacích. Jedná se o situace, kdy člověk není schopen zvládnout svou mimořádnou událost prostřednictvím svých sil, ani blízkých osob. Napříč celou republikou fungují sociální služby, které nabízí klientům pomoc při zvládnání těchto situací. Při psychické zátěži, kterou účastník podstupuje během natáčení či odvysílání reality show, může být sociální práce prostředkem ke stabilizaci jeho životní situace. Sociální pracovník je profesionálem, který dokáže rozlišit potřeby klientů, a doporučit jim tak patřičnou sociální službu či jinou terapii. Také je v jeho možnostech zprostředkovat potřebnou spolupráci s dalšími odborníky, které klientova situace vyžaduje.

S ohledem na problematiku odvyšování reality show by měl sociální pracovník brát v potaz psychickou náročnost situace, se kterou se klienti musí vyrovnat. Dopady na rodinu se většinou projevují až po samotném odvyšování pořadu, kdy vzniká tlak ze strany okolí. V této situaci by z mého pohledu měla být rodině nabídnuta pomoc, které by účastníci mohli využít v případě psychicky náročné situace. Rodina by měla vědět, že je zde možnost pomoci, i když se do reality show přihlásili dobrovolně.

Praktická část byla věnována kvalitativnímu výzkumu zaměřenému na to, jaká by měla být úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show. Výzkum byl realizován metodou polostrukturovaného rozhovoru, a probíhal v měsíci červnu 2022.

Z patnácti oslovených účastníků reality show, které se podařilo po zhlédnutí reality show zkontaktovat, poskytlo jedenáct z nich rozhovor. Toto šetření bylo provedeno formou osobního rozhovoru a metodou hlasových zpráv prostřednictvím aplikace Messenger. Lze říci, že vzorek informantů byl různorodý, kdy účastníci byli kontaktováni napříč celou Českou republikou. Informanti se účastnili více druhů reality show, zejména se jednalo o pořady Výměna manželek, Malé lásky, Prostřeno, Jak se staví sen a Survivor.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že se většina účastníků při samotném natáčení cítila nepříjemně, jen malá část se cítila komfortně, nebo kamery nevnímala. Překvapilo mě, že se nejednalo pouze o psychickou náročnost, ale že odpovídající hovořili také o fyzické náročnosti. V tomto případě popisovali pocity horka z techniky televizní produkce, a také časovou náročnost, kdy se některé scény točily i několik hodin. Co se týče psychické zátěže, bylo pro mě zajímavé zjištění, že režisér se v některých případech pokoušel účinkující záměrně emočně deprivovat. V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že účastníci mají během natáčení povoleno užívání alkoholu, a následně dochází snáze k emočně vypjatým situacím. Zarážející skutečnost pro mě byla ta, že i přes negativní pocity z natáčení a nechvalné reakce okolí by se většina účastníků přihlásila do reality show znovu. Rovněž fakt, že získané finanční prostředky směřovaly ke stabilizaci bydlení účastníků, je ukazatelem špatné celospolečenské situace, kdy zajištění bydlení je jednou z primárních potřeb člověka pro život.

Polovina z dotazovaných již v době natáčení byla ve spolupráci se sociálními službami. Měli tedy povědomí, kam se v případě potřeby obrátit. Účastníci, kteří v průběhu natáčení s žádnou sociální službou v kontaktu nebyli, projevíli zájem o přítomnost odborníka během

natáčení, kdy dochází k emočně vypjatým situacím. Zejména pak projevili zájem o spolupráci s psychoterapeutem. Menší skupina dotazovaných, kteří v průběhu natáčení nespolupracovali s žádnou sociální službou, neprojevili potřebu se na odborníka obrátit. Všichni účastníci uvedli, že se i s negativními dopady na svou rodinu dokázali vyrovnat bez pomoci odborných služeb.

Co se týče ekonomických dopadů, nikdo z dotazovaných se nedostal do kolize s úřady práce, finanční správou apod. Což je přinejmenším zarážející, neboť někteří informanti uvedli, že pobírají sociální dávky. Lze se domnívat, že tento příjem nenahlásili příslušnému úřadu, či sociální pracovník vyhodnotil situaci jako mimořádnou. U žádného z účastníků po odvysílání reality show nedošlo k zásadnímu životnímu zvratu nebo změně.

Musím uvést, že rozhovory s informanty byly nad moje očekávání přátelské, byla znát chuť účastníků otevřeně hovořit. Ve většině případů nebylo snadné pokládat otázky, protože účastníci měli někdy tendence odbíhat od tématu. Z toho důvodu byly některé otázky pokládány opakovaně. Na některé otázky se některým účastníkům nepodařilo odpovědět. Jelikož se jednalo o velmi citlivé téma, bylo nutné se doptávat, a rekapitulovat odpovědi s ujištěním správného pochopení. Celkově rozhovory proběhly velmi pozitivně, kdy odpovídající odpovídali s ochotou a zájmem.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je úloha sociální práce v rodinách, které se účastnily reality show, kdy lze říct, že sociální pracovník by mohl pomoci řešit účastníkům nastalé situace spojené s odvysíláním, protože více jak polovina z dotazovaných o to zpětně projevila zájem. Sociální pracovník může být zprostředkovatelem pomoci při řešení klientovi situace. Tato diplomová práce přináší poznatky a zkušenosti účastníků reality show, a může tak posloužit sociálním pracovníkům k lepšímu pochopení psychické zátěže účastníků. Dále může být náhledem pro potencionální účastníky, kteří zatím své přihlášení zvažují, aby se dokázali lépe orientovat v této problematice. Diplomová práce je také určena všem lidem, které daná problematika zajímá.

Seznam použité literatury

- BAKOŠOVÁ Zlatica.** *Sociálna pedagogika jako životná pomoc.* 3., rozš. a aktualizované vydání Bratislava: public promotion, 2008.
- BERG, Insoo Kim.** *Posílení rodiny: základy krátké terapie zaměřené na řešení.* Praha: Portál, 2013.
- BIGNELL, Johnatan.** *Big Brother: REALITY TV in the twenty – first century.* New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- BORSKÁ, Jana, STEJSKALOVÁ Jana a Jitka VACKOVÁ.** *Lidská práva a dilemata v sociální práci ve vztahu k řízení lidských zdrojů.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2019.
- BUIJSSEN, Huub.** *Deprese: jak pomoci a neztratit sám sebe : průvodce pro rodinu a přátele.* Přeložil Iva MICHŇOVÁ. Praha: Grada, 2021.
- BURTON, Graeme a JIRÁK, Jan.** *Úvod do studia médií.* Brno: Barrister & Principal, 2001.
- COHEN C. Bernard,** *The Press and Foreign Policy,* Princeton University Press, 1963.
- HUK, Jaroslav.** *Sociologie médií: (žurnalisté, politici a ti ostatní).* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008.
- JEDLIČKA, Richard.** *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.* Praha: Themis, 2004.
- JENKINS, Henry.** *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture.* New York, London: Routledge, 2012.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ.** *Média a společnost.* Praha: Portál, 2003.
- KOLÁŘ, Michal.** *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc.* Praha: Portál, 1997.
- KOPŘIVA, Karel.** *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese].* 5. vyd. Praha: Portál, 2006.

KOVAŘÍK Jiří. *Úmluva o právech dítěte. Náhradní rodinná péče 2*, 1999.

LASWELL, Harold, *The structure and function of communication and society: The communication of ideas.* New York: Institute for Religious and Social Studies, 1948.

MACELA Miloslav a kol., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, Komentáře (Wolters Kluwer ČR), 2015.

MATHEISEN Thomas. *The Viewer society: Michael Foucaults „Panopticon“ revisited.* Theoretical Criminology, 1997.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016.

McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím. Extenze člověka.* Praha: Odeon, 1991.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace.* 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009.

MEYROWITZ, Joshua. *Všude a nikde: vliv elektronických médií na sociální chování.* Praha: Karolinum, Mediální studia, 2006.

MIKŠÍK, Oldřich. *Psychika osobnosti v období závažných životních a společenských změn.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009.

MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor.* Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Slon, 2019.

MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR.* Praha: Academia, 2016.

MUNRO, Eileen.: *Effective Child Protection.* Sage Publications. Los Angeles 2008.

PLAŇAVA, Ivo. *Jak se (ne)rozvádět.* Praha: Grada, 1994.

POSTMAN, Neil. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy.* 2., opr. vyd. Přeložil Irena Reifová. Praha: Mladá fronta, 2010.

Příručka praxe sociální práce: výběr praktických poznatků získaných v rámci realizace projektu Systémová podpora sociální práce v obcích. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2021.

SALDAÑA, Johnny. *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Sage Publications, 2009.

RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015.

REIFOVÁ Irena a Martin HÁJEK, *Mediated Shame of Class and Poverty Across Europe*, PALGRAVE MACMILLAN, 2021.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. VYD. 1. Praha: PORTÁL, 2004.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 1995.

SAK, Petr a Jiří MAREŠ. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007.

SCHULZ, Winfried a Irena REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2004.

SOLAŘOVÁ, Hana, SVOBODOVÁ, Alenka, RACEK, Jindřich a Michaela SVOBODOVÁ. *Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: Lumos, 2018.

SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. V Praze: Triton, 2007.

ŠŮSTKOVÁ Alžběta. *Sociální šetření v prostředí obecních úřadů*. Zpravodaj sociální práce č. 3. Ministerství práce a sociálních věcí, Praha: MPSV, 2019.

ŠVARŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. [Praha]: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016.

WALTER Lippmann: *Public Opinion. The Macmillan Company, New York 1960.*

WRIGHT, Charles R. *Functional analysis and mass communication.* In *Public Opinion Quarterly*, 1960.

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávních celků a o změně některých zákonů.

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn, novel a předpisů.

Zákon 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení – prováděcí vyhláška

Zákon 89/2012 Sb., nový občanský zákoník.

ZELENÁ, Martina a Alžběta KLÉGROVÁ. *Podpora rodiny.* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.

Elektronické zdroje

RIZIKA VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE: (příručka pro učitele a rodiče) [online]. Olomouc, 2010,[cit.2022-06-19].Dostupné z:

http://archiv.zsstipa.cz/informace/ke_stazeni/enebezpeci_a5_3.pdf

MEDIÁLNÍ KOMUNIKACE [online]. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2014 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://adoc.pub/queue/medialni-komunikace-vysoka-kola-mezinarodnich-a-veejnych-vzt64653edbe7acec518095c476fa5fe41d93260.html>

GATEKEEPING (communication). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Gatekeeping_\(communication\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Gatekeeping_(communication))

https://haringeyscp.org.uk/assets/1/hscp_thresholds_guide_march_2022.pdf ze dne 03.03.2022

MAKING PUBLIC SHAME BEARBLE AND ENTERTAINING: Ritualised Shaming in Reality Television [online]. 2020 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1177%2F1749975520946604>

PODMÍNKY PRO UŽÍVÁNÍ SLUŽBY: FACEBOOK [online]. 2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/legal/terms>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOICÁLNÍCH VĚCÍ [online]. 2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

ŠIKANA: RODIČE POZOR, ŠIKANA DĚTÍ JE SKRYTÉ NEBEZPEČÍ [online]. 2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

SOCIÁLNÍ SLUŽBY. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2020 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1#sszp>

VÝMĚNA MANŽELEK BODUJE U MLADŠÍCH ŽEN, STŘEDEČNÍ DÍL BYL REKORDNÍ, *www.idnes.cz* [online]. [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/mediahub/nova-sledovanost-vymena-manzelek-televize-porad.A220204_083648_mediahub_jpl

SURVIVOR AMERICAN TELEVISION SHOW [cit. 2022-06-11] Dostupné z <https://www.britannica.com/topic/Expedition-Robinson>

Seznam příloh

Příloha I: Informovaný souhlas s rozhovorem

Příloha II: Přepis rozhovoru s informantem I11

Příloha III: Rozhovor s autorkou pořadu Výměna manželek

Příloha IV: Stanovisko veřejného ochránce práv

Příloha I:

Informovaný souhlas s rozhovorem pro informanta

Informovaný souhlas s rozhovorem

V rámci studia Univerzity Hradec Králové, Filozofické fakulty, Ústavu sociální práce, Vás Bc. Lenka Urbanová požádala o poskytnutí anonymního rozhovoru s cílem získání informací pro svou diplomovou práci s názvem Úloha sociální práce v rodinách, které se zúčastnily reality show.

Vaše účast v tomto výzkumném šetření je dobrovolná, a rozhovor, který bude z důvodu autenticity a komfortnosti obou stran nahrán, bude ihned po ukončení výzkumu smazán. Autorka si je plně vědoma o citlivosti výzkumného šetření a kladených otázek, proto je samozřejmostí, že rozhovor zůstane plně anonymní, výzkumnice zachová mlčenlivost, dává Vám možnost si výstup z dotazníkového šetření přečíst a vyjádřit se k němu, a informovala Vás o možnosti odstoupit od rozhovoru, pokud by Vám byl nepříjemný – neodpovídat na nepříjemné otázky.

Velice Vám děkuji za ochotu a Váš strávený čas

V případě jakýchkoliv nejasností mě, prosím, kontaktujte.

.....

podpis informanta

V.....

Dne.....

1. Jak jste se cítil/ cítila během natáčení?

„Bylo to úplně jiný než jak to v televizi vypadá. Hodně cizích lidí, spousta věcí a techniky, který člověk nerozumí. Nebylo mi příjemně a prakticky hned po prvním dnu natáčení jsem se těšil, až to bude za námi.“

1.1 Co Vás na tom štvalo konkrétně?

„Cizí lidi v mojí domácnosti. Nebyla tu jenom ta vyměněná manželka, ale ještě lidi z televize. Nebyli tady sice celý den, ale člověk neměl prakticky klid na to, na co je normálně zavedený.“

1.2 Vy jste si myslel, že při účasti v reality show budete fungovat běžným způsobem života, byl jste na to připravený?

„Nemyslel jsem si že to bude taková změna. Nová manželka moc neuklízela a kouřila. My doma nekouříme, takže to mě štvalo.“

1.3 Takže Vás více zneklidňovala postava nové manželky, než přihlížejícího štábu?

„Když jsme se přihlásili do soutěže, tak jsem si myslel, že to nebude takovej záprah. Producent se na moc věcí neptal, jako na něco jo, ale byli to v pohodě lidi, docela jsme si pokecali i mimo kamery. Spíš jsem zvyklý na moji ženu, a z toho jsem byl nervózní. Ale obecně jsme těch deset dní zvládli bez nějakých větších konfliktů. Měla jiný styl, ale chápu, že to má každé jinak.“

2. Jak jste se cítil/ cítila po odvysílání reality show?

„Od toho natáčení do odvysílání uteklo docela dost času, tak už si to moc nepamatuju. Myslím, že to bylo skoro půl roku. Když u nás byla televize, tak to všichni okolo hrozně prožívali, hlavně naši, pak byl trošku klid. Když se to vysílalo, tak mi nám chodilo docela hodně zpráv na telefon, kdy nás známí podporovali. Já jsem to měl doma docela v pohodě, ale manželka to měla těžké, měla tam hodně zviřat, na které není zvyklá, tak z ní měli srandu, ale to bylo jen na chvíli. V okolí domova byl docela klid. V hospodě si ze mě tak 14 dní dělali srandu v tom smyslu, co mi to dali za náhradu, protože nová manželka příliš nedbala o svůj vzhled. Dělal jsem si z toho taky srandu. K nějakým velkým konfliktům s náhradní manželkou nedošlo. V televizi ale byly záběry sestříhané, některé scény byly vyhrocené, ale ve skutečnosti jsme si jen něco vyříkali a byl klid. Jako člověk musí počítat s tím, že jde do televize.“

3. Jak hodnotíte obsah reality show z pohledu jeho pravdivosti? Co jste si o tom myslel/myslela?

„Celá ta reality show je pohádka. Lidi co se na to dívají, nevidí vůbec to, co se ve skutečnosti dělo. Nebo aspoň né všechno. Základ je asi pravdivý, to jo, ale zbytek je prostě upravený, aby na to lidi koukali. Něco vystříhnou, něco tam vůbec nedají a naopak něco zase poskládají, chápu, že musí dát deset dní do jedné hodiny. Ale hodně věcí, co jsem do kamery říkal, tam nedali. I manželka pak říkala, že k něčemu měla komentáře, ale pak to udělala, ale v tv to vypadalo, jako když nedělala nic a jen remcala.“

4. Přihlásili byste se do této reality show znovu? Jaké důvody vás k tomuto rozhodnutí vedou?

„Už bych do toho nikdy nešel, aspoň né za tak málo peněz. Šel jsem do toho poprvé, protože si to přála manželka a mě se v začátku líbila ta vidina jednoduchých peněz, které jsme potřebovali na barák. Jako je fakt, že dneska už člověk asi ví, na co by si dal pozor a jak by se choval. Dneska bych víc hrál divadlo pro lidi, nebo bych nedával vidět tolik co mě štvalo.“

4.1 Takže kdyby byla odměna vyšší, přihlásil byste se znovu?

„Určitě ano.“

4.2 Kolik by to muselo podle Vás být, aby to pro Vás bylo atraktivní?

„Tak si to spočítejte. Za deset dní dostanete 100.000,-, tedy 50.000,- pro každého z Vás. Tzn. 5.000,- za den, Co to je? To je málo. Představoval bych si tak 300.000,-,“

5. Spolupracovali jste během natáčení s nějakou sociální službou či institucí? S jakou? (OSPOD, SAS, manželská poradna..)

„V minulosti jsme s manželkou měli krizi, tak jsme byli v poradně. Ale to bylo už dávno a teď jsme v pohodě. S nikým takovým nespolečujeme. Přiznám se, že doufám, že ani nikdy nebudu.“

5.1 Víte, zda ta poradna ještě funguje? Kam byste se v dnešní době obrátil?

„Asi bych to našel, byli jsme tam asi jen třikrát, ale to je hodně let, dcera ještě nebyla na světě.“

6. Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali během natáčení či po odvysílání?

„Já nevím, možná že by se nám nějaká podpora hodila spíš na konci, když se to ukázalo v televizi. My jsme si to s manželkou nějak vyřešili, ale děti říkaly, že se jich ve škole ptají. Moje manželka bývá na děti úzkostlivá, věřím, že pro ni bylo těžké být tak dlouho bez dětí. Možná by chtěla s někým promluvit, nevím.“

6.1 Říkáte, že se děti ve škole na vysílání ptali, jak to myslíte?

„Kluk říkal, že se ho kluci ptají, co nová mamina, a že se mu smáli, jak byla ošklivá (pardon). Ale on je dobrej, je mi jasné, že se smál taky. Dcera je malá, ta nic neříkala, nevnímala to. Jako žádný výsměch, jestli se ptáš na tohle, jsme řešit nemuseli.“

7. Jakým způsobem se po odvysílání změnilo chování ze strany Vaší širší rodiny, přátel, sousedů, kolegů z práce...

„Jak jsem říkal, chvilku se to probíralo v hospodě i v práci. Dělali si ze mě srandu kámoši, stylem, že uděláme výměnu manželů, že my chlapi budeme deset dní chlastat, a ženské ať si dělají, co chtějí. :D Spíš si nás dobírali, jestli by jsme jim nemohli půjčit nějaký peníze. Chvilku si to žilo svým životem, ale pak se to zase vrátilo zpátky. Člověk byl v televizi chvilku, a pro nás to nedopadlo nějak špatně, si myslím. Některé rodiny se propírají i roky, třeba ta s tím hadem,,“

7.1 Zaznamenali jste změny chování vůči ostatním členům? Dětem?

„Kluk nic neříkal, jen byly tenkrát nějaké straničky, jsou to pubertáci, ale že by o nějaké kamarády přišel, nebo nějaké získal, to nevím, spíše ne. On je vůdčí typ.“

7.2 A ptal jste se syna cíleně, jestli je po odvysílání v pohodě?

„S klukem jsme v kontaktu denně, večeríme jako rodina a povídáme si o všem. Celkově jsme se o tom bavili, co a jak, a změnu chování bych poznal, resp. manželka.“

7.3 Takže ale cíleně, zda si jej kamarádi nedobírají, jste se neptal

„Cíleně ne, ale on by něco řekl. Je v pohodě.“

8. Jakou formu podpory byste od sociálních pracovníků potřebovali v těchto situacích, kdy změny chování ze strany ostatních ovlivňovaly váš život?

„U mě osobně asi nijak. Jak jsem říkal, tak mě se to nijak extra nedotklo.“

9. Jakým způsobem získané finanční prostředky ovlivnily Váš život?

„Peníze byli docela rychle pryč. Peníze se investovaly do baráku, dělali jsme kuchyň. Je to jenom 100.000,-, takže za to dneska moc není. Ty peníze si myslím nejsou dostatečný.“

10. Dostali jste se díky odměně za účast do kolize s např. Úřadem práce či jinou institucí? Jakým způsobem se situace řešila? Jakou pomoc ze strany sociálních pracovníků (a v jaké formě) byste ocenili při řešení této situace?

„S úřady jsme nic neřešili. Nikdo po nás nic nechtěl. Ptal jsem se štábu, jestli se to nějak daní, ale říkali, že tuto částku nikdo nedaní.“

Rozhovor s autorkou pořadu Výměna manželek: 29. ledna 2021, paní Janou Rezkovou.

Za 15 let se reality show Výměna manželek, při níž si dvě rodiny prohodí manželky, stala stálíci televizních obrazovek.

„Pokračujeme i v ‚rouškové‘ době, ale ne v takovém tempu jako dřív. Předem všechny testujeme, občas je v rodině někdo pozitivní a natáčení musíme odložit,“ řekla v Rozstřelu po Skypu režisérka a producentka pořadu. *Když rodiče bijí děti, to už zasahujeme,* říká v Rozstřelu šéfka Výměny manželek

Jaká Výměna vás za tu dobu nejvíc zasáhla?

Byla to jedna z prvních, kde měli hodně dětí a hodně se mě dotklo, jak se k těm starším rodičům chovali. Budiž mi útěchou, že po roce mi ty děti volaly a říkaly, že už se k nim rodiče chovají líp.

Můžete v takových případech nějak zasáhnout? Třeba s pomocí orgánů sociálně-právní ochrany dětí?

Sociálku jsme volali několikrát, ale v tomto případě to nešlo. Já to sice tehdy konzultovala s psychologem, ale odrazovali mě od toho s tím, že tvrzení moje a dětí proti otci by jim mohlo spíš uškodit ve chvíli, kdy bych odjela.

Jedna paní vás napadla, až jste i s kamerou upadla. Co se tehdy stalo?

Asi jsem té paní sáhla na nějakou bolístku, ale nebylo to ve zlém, spíš ze zoufalství. Šlo o zneužívání té paní někým z rodiny a já to na ní poznala, protože se chovala podivně. Jen jsem se jí zeptala „kdo“ a v tu chvíli to psychicky neunesla. Pak mi o tom všem povídala, plakala, ale první reakce byla, že se ohnala a já s kamerou upadla.

Myslíte, že rodiny, které natáčíte, odrážejí typický obrázek české domácnosti?

Obávám se, že ano. Ty největší extrémy skutečně vůbec netočíme, protože už by nám nikdo nevěřil, že je to realita, a také jsme soudní. Nechceme ukazovat to nejhorší, co ve společnosti je.

Jana Rezková, kreativní producentka, režisérka a kameramanka spolu se svým týmem stojí za reality show TV Nova Výměna manželek.

Tvrdíte, že za ta léta se život v rodinách mění. Přibývá agrese, lidé jsou víc na sociálních sítích, bojují s drogami. Jak se toto všechno odráží na životě rodin?

Ne v každé rodině je alkoholismu, drogy a podobně, ale sociální sítě prorůstají všemi skupinami - od těch nejchudších po střední třídu. To je skutečně veliký problém. Je to o tom, že abych si odpočinula od dětí, vrazím jim do ruky mobil, ony si na to zvyknou a potom sice rodina sedí v jednom pokoji, ale vůbec nejsou spolu, ale každý se svým mobilem nebo tabletem. Stoprocentně se prohlubuje odcizení mezi jednotlivými členy rodiny.

Výměna manželek byla několikrát terčem nejrůznější kritiky. Reagujete na ni, posouváte pořad?

Je těžké pořad někam posouvat, když chceme točit realitu. Samozřejmě vycházíme z toho, kdo se k nám hlásí. Jedním ze zvláštních momentů koronavirové doby je to, že má o účast ve Výměně větší zájem i lepší střední třída. Ne, že by se dřív nehlásila, ale na ty díly nikdo nepoukazoval. Když se mají všichni dobře, rádi a skamarádí se, tak to vlastně nikoho nezajímá, ale pokud je tam nějaký extrém, tak se na to všichni sesypou.

Jaká je nejčastější motivace rodin, které se hlásí. Jsou to peníze?

Lidi nabádáme, aby otevřeně říkali, proč se hlásí. Netvrdím, že peníze v tom nehrají žádnou roli. Určitě hrají. Ale myslím si, že speciálně právě ta střední třída má teď problémy s mezilidskými vztahy v rodině. Jednak je to korunou, protože byli teď hodně pohromadě, na což nebyli až tolik zvyklí, navíc je vyčerpává i distanční výuka s dětmi, což pro ně není nic jednoduchého. Vzniká napětí a často padne věta: „počkej, půjdeš do Výměny, ať vidíš, jak je to jinde hrozný!“

Nikdy se rodiny nehlásí jenom kvůli penězům. Velmi často nám říkají, že nás využívají jako manželskou poradnu, čemuž moc nerozumím, ale když s nimi pak mluvím, mám pochopení. Asi se potřebují svěřit někomu, komu zatím ještě důvěřují. Možná chtějí partnera vystavit kamerám, aby pak v televizi viděl, jak špatně se chová...

Je pravda, že přibývá mužů, kteří rodinu přihlásí?

Ano, teď bych řekla, že je to skoro půl napůl.

Říkáte, že se hlásí stovky rodin, ale jen každá desátá je „použitelná“. Co to znamená?

Spousta rodin se přihlásí, vyplní dotazník, ale velmi často se nám stává, že už jedeme na takzvané obhlídky, hledáme, kde bydlí, přijedeme před dům a rodina nám neotevře. Nebo se

dozvíme, že rodinu přihlásil jeden z partnerů, ale druhý s tím nesouhlasí, takže přihláška jde zase pod stůl.

Odrážejí rodiny z Výměny manželek typický obrázek české domácnosti?

„Obávám se, že ano. Extrémy opravdu netočíme.“

Je pravda, že aktéři daleko víc podvádějí štáb a tajně si nechávají mobily a komunikují s druhým partnerem?

Je to pravda, zkoušejí to na nás, ale my na to skoro vždycky přijdeme a je to pak trapné, protože jsou to dospělí lidé, a když už vědí, do čeho jdou - a jednou z podmínek je, že nebudou komunikovat s druhou stranou - tak proč to nemohou dodržet? Zkoušejí se spojit i přes sociální síť, půjčují si mobily od dětí, ale je to poznat, protože jejich chování se vždycky změní.

Jaké postihy je za porušení smlouvy čekají?

Stalo se, že jsme natáčení ukončili dřív a samozřejmě adekvátní část honoráře rodina nedostala. Žádnou jinou pokutu jsme nikdy neudělili, jen se pouze vždy krátil honorář.

Mohou naopak dostat odměnu navíc za nějaké „bonusové chování“?

To by mě také zajímalo, kde vznikla tahle fáma, ale rozhodně to tak není.

To, které rodiny mezi sebou vyměníte, konzultujete s psychology?

Víceméně je spojujeme náhodně. Výběru se však zúčastní víc členů štábu, je to víceméně pocitová záležitost. Někdy se stane, že natáčíme dvě stejně sociálně postavené rodiny, ženy stejných profesí, a i tak to funguje.

Diváci často trpí za děti, které natáčíte. Kde je hranice, kdy může štáb do dění v rodině zasáhnout?

Myslím, že je dobře, že ukazujeme, v jakých podmínkách děti v našich českých rodinách žijí. To je pro mě zásadní. A hranice? Štáb několikrát zasáhl, když chtěl rodič před námi dítě mlátit a my to i v díle nechali. Vytáhl řemen, chtěl kluka bít, paní kolegyně po něm skočila a je to tam i slyšet: „nech ho bejt!“ Že by před námi někdo děti mlátil? To nebudeme trpět.

Pamatuji si na díl, kde chlapec musel klečat na prkénku s hroty, bylo mi ho líto, říkala jsem si, proč štáb něco neudělá!

Co s tím můžeme dělat, když jeho otec řekne, běž si kleknout?

Kontaktujete v takových případech sociálku?

Samozřejmě, i když diváci už se to nedozví. A nejen my, někdy se stane, že i ta vyměněná maminka se na úřady obrátí, takže problém řešíme souběžně.

Vzpomínáte si, kdy se vám podařilo situaci v rodině zachránit?

Určitě. Byly to desítky případů, ale je to soukromá věc těch rodin, tak se nehodí to rozebírat. Anebo jsme se naopak divili, když nám bylo řečeno, že takový problém, jak si myslíme a jak to vidíme, to naopak není.

Změnilo natáčení nějaké rodině život od základů?

Tak dramaticky bych to neviděla, ale některé páry, které byly před rozvodem, spolu naopak zůstaly, uvědomily si za těch deset dní, že se vlastně rozvést nechtějí. Dokonce nám pak ukazovaly další potomky, které si pořídily. To je také zajímavý fenomén: když jsou partneři před rozvodem, dávají vztahu poslední šanci právě přes manželky: buď se nám po sobě bude stýskat, anebo ne.

V létě natáčení Výměny manželek poznamenala sebevražda policisty. Co se tam tehdy stalo?

Já bych to s Výměnou manželek vůbec nespojovala. Víme, co se tam stalo, ale není na nás, abychom to soudili a podepsala jsem ve smlouvě mlčenlivost. Díl vysílat nebudeme, nepřijde nám to morální, materiál máme uložen.

Vidí rodiny výsledek ještě před tím, než jde do televize?

Ne, to ani není možné. Někdy se stane, že si v průběhu natáčení přejí, abychom něco vynechali. Pokud je to zásadní, dohodneme se, že záběry nepoužijeme, ale nikdy nejde o samotné situace, spíš se to týká soukromých rozhovorů, které přijdou po vyhocených situacích.

Jste s rodinami v kontaktu i po odvysílání „jejich“ dílu?

Poměrně dost rodin si dál dopisuje s těmi režiséry, kteří u nich natáčeli. Jsou to i rodiny, které v televizi nebyly ty takzvané „hezké“, ale zase jim Výměna zásadně pomohla. Jsou vděční, zavolají a poděkují.

Na co jste za těch 15 let nejvíc pyšná?

Pomohli jsme jedné paní odejít od despotického manžela. Sehnali jsme jí pronájem bytu, zaměstnání a takových zážitků máme víc. Nebo někdy bohatší rodina pomáhá té chudší, třeba radou, pomocí, sežene zaměstnání. Stává se to, ale to nikoho nezajímá. Všichni chtějí vidět krev.¹

¹ https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/vymena-manzelek-nova-jana-rezkova-reziserka.A210127_231326_ona-vztahy_jup

Vaše značka 381132-RRTV
Sp. zn. 787/2020/VOP/VBG
Č. j. KVOP-4363/2021
Datum 1. února 2021

Vážený pan
Bc. Ivan Krejčí
předseda
Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
Škrétova 44/6
120 21 Praha 2

Vážený pane předsedo,

obracím se na Vás v rámci šetření zahájeného z vlastní iniciativy mojí zástupkyní ohledně postupu Rady pro rozhlasové a televizní vysílání při uplatňování dohledových oprávnění nad vysíláním televizního pořadu Výměna manželek.

Po obdržení Vašeho vyjádření ke zprávě o šetření jsem se rozhodl v šetření pokračovat sám a podle § 18 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, Vám **sděluji své závěrečné stanovisko v šetření**, jehož součástí je i návrh opatření k nápravě.

Závěrečné stanovisko

Nepřesvědčil jste mě o tom, že Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (dále také „Rada“) postupovala v souladu se zákonem, když dospěla k závěru, že obsah žádného dílu televizního pořadu Výměna manželek není způsobilý ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých.

Svým vyjádřením jste přesvědčivě nevysvětlil, proč Rada považuje vysílaný pořad za vhodný pro dětského diváka, na rozdíl od jiných „reality show“, za jejichž odvysílání v minulosti uložila (s posvěcením soudů) pokuty.

Jakkoliv uznávám, že se hranice vhodnosti mediálního obsahu posouvá, nedomnívám se, že negativní jevy, s kterými může být dětský divák prostřednictvím vysílaného pořadu konfrontován (na které upozornila moje zástupkyně ve své zprávě o šetření, na níž v plném rozsahu odkazuji), ztratily na své škodlivosti, a lze proto bez dalšího uzavřít, že žádný z dílů pořadu Výměna manželek není způsobilý ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých.

Nepřiléhavá mi rovněž přijde Vaše argumentace, že posouzení Rady je názorem kolektivu, zatímco názor mojí zástupkyně, potažmo názor můj coby veřejného ochránce práv, je názorem subjektivním, protože jde „pouze“ o názor jednotlivce.

Musím zdůraznit, že Kancelář veřejného ochránce práv je zákonem zakotvena jako monokratický nezávislý orgán. To však neznamená, že by měl mít menší váhu při posuzování škodlivosti určitého jednání. Zvláště, pokud sám (s odkazem na judikaturu) připomínáte, že vhodnost pořadu typu „reality show“ a vyhodnocení vlivu na vývoj dítěte prizmatem průměrného vnímání je schopen v zásadě každý, tj. Rada stejně jako veřejný ochránce práv či rodič dítěte.

Pokud pořady tohoto typu byly nevhodné v éře „Big Brother a Vyvolení“, nemohu přijmout Vaše prosté konstatování, že „hranice jakési morální přijatelnosti mediálního obsahu

se velice rozvolnily“, jako vysvětlení, proč (jednoduše řečeno), to, co bylo škodlivé pro dětského diváka tehdy, není škodlivé dnes.

Uznávám, že primární ochranu dětí „před vysíláním“ by měli sehrát rodiče či zákonní zástupci. Stát však svěřil dohledovou roli i Radě, a ta by proto neměla na tuto roli rezignovat a odpovědnost „přehazovat na rodiče“ s odkazem, že pořad je vysílán po 20. hodině, když je následně reprizován v dopoledním čase, nebo s poukazem na to, že jde o „klasickou reality show“.

I když zčásti rozumím Vaší argumentaci, že pořad je v jistém smyslu přínosným, výchovným, když ukazuje fungování „bezproblémové“ rodiny v kontrastu „problémové“ rodiny, nemohu přehlédnout, že vysílání (přinejmenším některých dílů) doprovází nejrůznější sociálně patologické jevy, a to až v míře, kterou z pohledu dětského diváka, považuji za „ohrožující“. Z pohledu vlivu na mravní vývoj dětí a mladistvých nemohu pominout, že pořad může vést k zostuzování chudých lidí, resp. lidí, kterým se obecně nedaří.

Domnívám se, že Rada by měla dál nastavovat hranice únosnosti; toho, co je ještě morálně (eticky) únosné. Zvláště pokud je zcela zřejmé, že provozovatel daného pořadu se neustále snaží zvýšit sledovanost pořadu tím, že vyvíjí vyšší tlak na kontroverznost účinkujících.

Konečně ve Vašem vyjádření **postrádám vyjádření k plnění Vaší oznamovací povinnosti orgánům sociálně-právní ochrany pro případ, že odvysílané další díly budou nasvědčovat tomu, že jde o dítě či děti ohrožené** podle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Návrh opatření k nápravě

Podle § 19 zákona o veřejném ochránci práv navrhuji, aby Rada:

- (1) **Přijala opatření, kterými bude plnit svou oznamovací povinnost orgánům sociálně-právní ochrany a informovala mě, u kterých z odvysílaných dílů informovala příslušné orgány sociálně-právní ochrany.**
- (2) **Upozornila TV NOVA, s. r. o., na porušení povinnosti dle § 32 odst. 1 písm. g) zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, anebo přesvědčivěji zdůvodnila, proč v odvysílaném pořadu nespátřuje porušení zákona** (například odkazem na aktuální vývoj judikatury, jíž jí dává za pravdu, nebo aktuálním odborným vyjádřením specialisty z oboru psychologie).

Vážený pane předsedo, sdělte mi prosím do **30 dnů** od doručení závěrečného stanoviska, která opatření k nápravě jste provedl.

S přátelským pozdravem

JUDr. Stanislav Křeček v. r.
veřejný ochránce práv
(dopis je opatřen elektronickým podpisem)